

KARATAY
SOSYAL ARAŞTIRMALAR
DERGİSİ

Journal of Karatay
Social Research

Bahar/ Spring 2023

Sayı / Issue: 10

e-ISSN: 2657-4605

KTO KARATAY
ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ

KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ, İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ

Sahibi / Owner of Journal

KTO Karatay Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Adına

Prof. Dr. Abdullah TOPCUOĞLU

Dekan / Dean

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

Editörler / Editors

Prof. Dr. Caner ARABACI

Doç. Dr. Birol BÜYÜKDOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Döne AYHAN

Yardımcı Editör / Associate Editor

Arş. Gör. Orhun KÜSKÜ

Alan Editörleri / Field Editors

Tarih

Prof. Dr. Ömer AKDAĞ

Sosyoloji / Antropoloji

Prof. Dr. Sami ŞENER

Sosyal Hizmet

Dr. Öğr. Üyesi Dilara USTABAŞI GÜNDÜZ

Psikoloji

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep GÜLTEKİN AHÇI

İletişim ve Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi Bülent BİNGÖL

İktisadi ve İdari Bilimler

Doç. Dr. Bilge AFŞAR

Arkeoloji

Doç. Dr. İlker IŞIK

Sanat Tarihi

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMŞİR

Felsefe

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ERDEM

Dilbilim

Öğr. Gör. Uğur BİRKANDAN

Batı Dilleri ve Edebiyatları

Öğr. Gör. Hakan ALKAN

Doğu Dilleri ve Edebiyatları

Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin KİRAZ

Yabancı Dil Editörleri / Foreign Language Editors

İngilizce / English

Öğr. Gör. Hakan ALKAN

Arapça / Arabic

Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin KİRAZ

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Doç. Dr. Seher AKDENİZ

Sekretarya / Secretariat

Arş. Gör. Nazım ŞEN

Arş. Gör. Fatmatüz Zehra GEÇİMLİ

Redaksiyon / Redaction

Arş. Gör. Berkay ÇETİN

Arş. Gör. Ayşe Nur BOZ

Arş. Gör. Beyza ÖZTAŞ

LÜ Yardımcı Asistan Zeynep Elif TUNÇ

Mizanpaj / Page Design

Arş. Gör. Büşra GÜRBÜZ

Arş. Gör. Sümeyye AYDOĞDU KUZUCU

Arş. Gör. Emre AKTÜRK

Arş. Gör. Zeliha ULUTAŞ

Derginin İnternet Sitesi Sorumluları / Journal's Website Managers

Arş. Gör. Emre SUNAY

Arş. Gör. Şeyma Nur ALTINTAŞ

Dizgi / Composition

Arş. Gör. Orhun KÜSKÜ

İletişim Adresi / Contact Adress

KTO Karatay Üniversitesi Akabe Mah. Alaaddin Kap Cad. No: 130 / 42020 – Karatay / KONYA

Tel: +90 444 1251 / Faks: +90 332 202 00 44

E-Posta: karataysad@karatay.edu.tr

Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of Karatay Social Research,

KTO Karatay Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınıdır.

Yılda iki kez yayımlanan hakemli ve süreli bir dergidir.

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Abdullah TOPCUOĞLU.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Serhat YENİCE.....	Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Prof. Dr. Kamil ALPTEKİN.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Barış SARIKÖSE.....	Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail KIVRIM.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Özdemir KOÇAK.....	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Koray ÖZCAN.....	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Tacettin UZUN.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BAHAR.....	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÇELİK.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer AKDAĞ.....	KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Caner ARABACI.....	KTO Karatay Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa AKKUŞ.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih Mehmet BERK.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe DEĞERLİ VELET.....	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Sefer SOLMAZ.....	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Hatice BUDAK.....	KTO Karatay Üniversitesi
Doç. Dr. Birol BÜYÜKDOĞAN.....	KTO Karatay Üniversitesi
Doç. Dr. Bilge AFŞAR.....	KTO Karatay Üniversitesi
Doç. Dr. Seher AKDENİZ.....	KTO Karatay Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bülent BİNGÖL.....	KTO Karatay Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şerife ÖZKAN NESİMİOĞLU.....	KTO Karatay Üniversitesi

Hakem Kurulu / Referee Board

Prof. Dr. Mehmet KIRBIYIK.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN.....	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Osman KUNDURACI.....	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Hacı Mustafa ERAVCI.....	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU.....	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Mustafa ÖNTUĞ.....	Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Alaattin AKÖZ.....	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Naim ŞAHİN.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep KARAÇOR.....	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TASA.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi

III

Prof. Dr. Göksel ŞİMŞEK.....	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hamit PEHLİVANLI.....	Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Cemal GÜVEN.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Hakkı UYAR.....	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Recep Şahin ARSLAN.....	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KURT.....	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof. Dr. Muhittin TUŞ.....	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN.....	Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Zehra ODABAŞI.....	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Doğan YÜKSEL.....	Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim NACAĞ.....	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Cemile TEKİN.....	Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Betül CAN.....	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Ali POLAT.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Nuriye ÇELİK.....	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Erdem KIRKBEŞOĞLU.....	Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Canan YILDIZ ÇİÇEKLER.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Aydın AKTAY.....	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Serdar ÖSEN.....	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa ARSLAN.....	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Uğur ÇAĞLAK.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Hatice Deniz GÜNAYDIN.....	Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif GÜNDÜZ.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ümit ESER.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYTAÇ.....	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Seyida ERKEK.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Metin ŞERİFOĞLU.....	Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BAYAR.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ARSLANTÜRK.....	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DAĞCI.....	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül SİLİ KALEM.....	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHİN.....	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇİL.....	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Huri Deniz KARCI.....	Ankara Medipol Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖZCAN ELÇİ.....	Şırnak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAHİN.....	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kayhan BAYRAM.....	Şırnak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN.....	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Yaşar ERDEMİR.....Emekli Öğretim Üyesi
Öğr. Gör. Dr. Esra DAŞÇI.....Kastamonu Üniversitesi
Öğr. Gör. Sabri Serkan KIZILSU.....Ankara Üniversitesi
Uzm. Dr. Hanife KOCAKAYA.....Sağlık Bakanlığı

10. Sayının Hakemleri

Prof. Dr. M. Muhsin KALKIŞIM.....Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ali DENİZLİ.....İstanbul Rumeli Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Ata YİĞİT.....Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ.....Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Nesrin DUMAN.....İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ATALAY.....Artvin Çoruh Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed DORUK.....Milli Savunma Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş Ümit YAZGAN.....Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi / Journal of Karatay Social Research**Yayın İlkeleri**

1. KTO Karatay Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi yayını olan Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi / Journal of Karatay Social Research, “Hakemli Dergi” statüsünde ve yılda iki defa olmak üzere Bahar (Nisan) ve Güz (Ekim) dönemlerinde yayımlanır.
2. Yayımlanacak yazılar, sosyal bilimler alanındaki disiplinler (Arkeoloji, Antropoloji, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Dilbilim, Doğu Dilleri ve Edebiyatları, Felsefe, İletişim ve Tasarımı, İktisadi ve İdari Bilimler, Psikoloji, Sanat Tarihi, Sosyal Hizmet, Sosyoloji, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı) ile ilgili, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış, araştırmaya dayalı ve özgün olmalıdır.
3. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere değerlendiriliyor olmamalıdır. Yazının dergimize yayımlanmak üzere gönderilmesi, yazarın bu konudaki taahhüdü olarak kabul edilir.
4. Bilimsel toplantılarda sunulan bildirimler, daha önce başka bir dergide veya bildiri kitapçığında tam metin olarak yayımlanmamışsa yayımlanmak üzere değerlendirmeye alınabilir. Tam metin bildiri kitapçığında ya da başka bir yerde yayımlanan yazılar her ne sebeple olursa olsun yayımlanmaz.
5. Yazılar “Microsoft Word” programında hazırlanıp Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi / Journal of Karatay Social Research Yayın Kurulu’na DergiPark sistemi üzerinden gönderilmesi gerekmektedir. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/karataysad>)
6. Yazarlar, ad ve soyadlarını, unvanlarını, görev yaptıkları kurumlarını, iletişim bilgilerini (telefon ve e-posta) ve “ORCID” bilgilerini sisteme girmelidirler.
7. Derginin yayın dili Türkçedir, bununla birlikte bilimsel iletişim işlevini gören yabancı dillerdeki çalışmalara da yer verilmektedir. Ancak yabancı dillerdeki çalışmaların yayımlanması, dergi Yayın Kurulu’nun kararına göre belirlenir.
8. Türkçe veya yabancı dillerden herhangi birinde yazılmış olan makalenin başına, Türkçe adı, makalenin yabancı dildeki adı, en az 200, en fazla 350 kelimelik Türkçe ve İngilizce özetleri ile en az 3 adet, en fazla 5 adet anahtar kelime (Keywords) eklenmelidir.
9. Kaynakça çalışmanın sonunda APA usulüne göre yer almalıdır. APA usulünde APA 6. sürüm esas alınmaktadır.
10. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi’ne gönderilen yazılar, Yayın Kurulu tarafından öncelik sırasına konur ve yazılar derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluğu bakımından değerlendirilmeye tabi tutulur. Bilimsellik ölçütlerine ve yayın ilkelerine uyulmadığı, olağanın üzerinde yazım yanlışlarının bulunduğu tespit edilen yazılar, hakeme gönderilmeden önce, yayın ilkeleri doğrultusunda düzeltilmesi için yazarına iade edilir.
11. Yayın Kurulunca yapılacak ilk değerlendirmeden sonra yazılar “çift-kör hakemlik” sistemi uyarınca yazar adı metinden çıkarılarak hakemlere gönderilir. Bu bağlamda yazara da yazının

hangi hakemlere gönderildiği ile ilgili bilgi verilmez. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda yazının yayımlanmasına veya yazardan raporlar çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilir ve yazar durumdan en kısa sürede haberdar edilir. Hakem raporlarında düzeltme istenmesi durumunda yazar, sadece belirtilen düzeltmeler çerçevesinde değişiklikler yapabilir.

12. Yazardan düzeltme istenilmesi hâlinde, düzeltilen metnin DergiPark üzerinde yazara verilen süre uyarınca sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Yazar, hakemler tarafından önerilen düzeltmeleri yaptıktan sonra tekrar gerekirse hakem denetimine başvurulur. Hakem raporunun olumsuz olması durumunda, incelenmek üzere başka bir hakeme daha gönderilir. Bu hakemin de olumsuz rapor vermesi durumunda makale yayımlanmaz.
13. Çeviri olarak gönderilen çalışmanın yayımlanmış olduğu dildeki asıl nüshası ile birlikte Yayın Kurulu'na gönderilmesi gerekir. Ayrıca bu çalışmanın çevrilen yabancı eserin yazarından ve/veya yayın haklarına sahip kişi veya kurumlarından yazılı yayım izni alınması ve bu iznin Yayın Kurulu'na iletilmesi gerekmektedir.
14. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dâhil olmak üzere tüm yayın hakları KTO Karatay Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'ne aittir.
15. **Sayfa yapısı:** üst ve alttan 6'şar cm; yanlardan 4,5'ar cm olmalıdır. Bu şekilde hazırlanan yazılar kural olarak -özetler ve kaynakça dâhil- 35 sayfadan fazla olmamalıdır. Çalışma metni ve -varsa- dipnotlar iki yana yaslı olmalıdır.
16. **Metin yazıları:** Times New Roman karakteri ile 11,5 punto tek satır aralığı, ilk satırı özel 1,25 cm değerinde paragraf, paragraf arası boşluklar öncesi ve sonrası 3nk olmak üzere iki yandan hizalı yazılmalıdır. Başlık 1 biçemi sadece yazının ana başlığı için kullanılmalıdır. Yazının ana başlığı 12 punto ve tamamı büyük harflerle yazılmalıdır. Yazar adı, ana başlığın altına sağa dayalı olarak "Adı SOYADI" biçiminde yazılmalı, gerekli açıklamalar (6. maddede belirtilmiştir) '*' işareti kullanılarak dipnotta yazılmalıdır. Arapça makaleler, Traditional Arabic yazı tipi ile 16 punto yazılmalıdır.
17. **Ana başlıklar:** Tamamı büyük harflerle ve koyu yazılmalıdır. 12 punto Times New Roman yazı tipiyle yazılmalıdır. İngilizce ana başlık ise, eğer çalışmanın özgün dili İngilizce değilse, ilk harfleri büyük olacak şekilde 11,5 punto Times New Roman yazı tipiyle yazılmalıdır.
Ara başlıklar: Tamamı koyu olmalıdır. Her kelimenin ilk harfi büyük olacak ve başlık sonunda satırbaşı yapılacaktır. Başlık sola yaslı bir biçimde 11,5 punto olarak yazılacaktır.
Alt başlıklar: Tamamı koyu olmalıdır. Başlığın ilk kelimesindeki birinci harf büyük sonraki kelimelerin ilk harfi küçük olacak ve başlık sonunda satırbaşı yapılacaktır. Başlık sola yaslı bir biçimde 11,5 punto olarak yazılacaktır.
Şekil, tablo ve fotoğraflar: Şekil, tablo ve fotoğraflar numaralandırılacak, numara ve başlıklar, şekillerin ve fotoğrafların altına, tabloların ise üstüne gelecek biçimde kelimelerin

yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılacak, ayrıca küçültmede ve basımda zorluk çıkarmaması için şekil, tablo ve resimler aynen basılabilecek nitelikte olmak şartıyla metin içindeki yerlerine yerleştirilecektir. Şekil, tablo ve açıklamaların isimleri 11 punto olmalıdır.

- 18. Atıf Usulleri:** Atıflar APA usulüne göre yapılmalıdır. APA 6. sürüm göz önünde bulundurularak, metin içi atıf gösterimi ve kaynakça yazımı düzenlenmelidir.

Metin İçerisinde Kaynak Gösterme:

Makalede yapılacak atıflar, ilgili yerden hemen sonra, parantez içinde “yazarın soyadı, eserin yayın yılı, ‘s.’ sayfa numarası” sırasıyla verilmelidir. Örnek: (Okay, 1990, s. 28)

Birden fazla kaynak gösterileceği durumlarda eserler aynı parantez içinde, en eski tarihli olandan yeni olana doğru, birbirinden noktalı virgülle ayrılarak sıralanır. Örnek: (Gökyay, 1982, s. 120; Okay, 1990, s. 28)

İki yazarlı kaynaklarda, yazarların soy adlarının arasına “ve” bağlacı konulur. Örnek: (Şafak ve Öz, 2003, s. 15)

Üç, dört, beş yazarlı kaynaklarda, metin içerisinde ilk alıntıda parantez içerisinde bütün yazarların soy adları verilir. Metnin içinde tekrar atıf yapıldığında sadece ilk yazarın soy adına yer verilir ve “ve diğerleri” ibaresi kullanılır. Örnekler:

Metin içerisinde ilk atıfta: (Yılmaz, Esen, Akpınar ve Özcan, 2005, s. 157)

Metin içerisinde aynı kaynağa diğer atıflarda: (Yılmaz ve diğerleri, 2005, s. 157)

Altı ve daha fazla yazarlı kaynaklarda, metin içerisinde sadece ilk yazarın soy adının verilmesi yeterlidir. Örnek: (Demir ve diğerleri, 2013, s. 28)

Yazarın adı, ilgili cümle içinde geçiyorsa, parantez içinde tarih ve sayfanın belirtilmesi yeterlidir. Örnek: (1990, s. 28)

Yazarın aynı yıl yayımlanmış iki eseri, yayın yılına bir harf eklenmek suretiyle ayırt edilir. Örnekler: (İlhan, 2003a, s. 25), (İlhan, 2003b, s. 58)

Soyadları aynı olan iki farklı yazarın aynı yılda yayınlanmış olan eserleri, soyadından sonra adların ilk harflerinin de yazılması yoluyla belirtilir. Örnekler: (Demir, A., 2003, s. 46), (Demir, H., 2003, s. 27) Yahut metin içerisinde yazarın ismine yer verilip yalnızca tarih ve sayfaya atıf yapılır. Örnekler: “A. Demir (2003, s. 46) ve H. Demir’in (2003, s. 27)

çalışmalarında bahsettikleri üzere (...)”

Ulaşılamayan bir yayına metin içinde atıf yapılırken, bu kaynakla birlikte alıntının yapıldığı eser şu şekilde gösterilmelidir: Örnek: Köprülü'nün çalışmasında (aktaran Çelik, 1998, s. 25)

El yazması bir eser kaynak gösterilirken, müellif veya mütercim adından sonra [yz.] kısaltması konmalı, varak numarası örnekteki gibi belirtilmeli ve tam künye kaynakçada gösterilmelidir. Örnek: (Ahmedî [yz.], 1410, 7b)

Arşiv belgeleri kaynak gösterilirken, metin içindeki kısaltma örnekteki gibi olmalı, açılımı kaynakçada verilmelidir. Örnek: (BOA, Mühimme 15, s. 25)

Dipnotlar: Dipnotlar, sadece yapılması zorunlu açıklamalar için kullanılır ve “DIPNOT” komutuyla otomatik olarak verilir. Buradaki atıflar da parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayın yılı ve sayfa numarası gelecek şekilde düzenlenmelidir. Örnek: (Kaya, 2000, s. 15). Dipnotlarda 10 punto Times New Roman yazı tipi kullanılmalıdır.

Alıntılar: Makalede birebir yapılan alıntılar tırnak içinde verilmeli ve alıntının sonunda kaynağı parantez içinde belirtilmelidir. 40 kelimedenden az alıntılar cümle arasında, 40 kelimedenden uzun alıntılar ise sayfanın sağından ve solundan 1,25 cm içeride, blok hâlinde ve yine tırnak içerisinde verilmelidir. Birebir olmayan alıntılarının sonunda sadece parantez içerisinde kaynak gösterilmelidir.

Kaynakçada Kaynak Gösterme:

Sürelî Yayınlardaki (Dergi) Makalelerde:

DOI numarası varsa: Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). Kaynağın ismi. *Derginin İsmi, Cilt (Sayı)*, sayfa aralıkları. DOI:

DOI numarası yoksa ancak erişim adresi varsa: Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). Kaynağın ismi. *Derginin İsmi, Cilt (Sayı)*, sayfa aralıkları. Erişim Adresi:

Sürelî Yayınlardaki (Popüler Dergi vb.) Makalelerde:

Basılı ise: Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). Kaynağın ismi. *Derginin İsmi, Cilt (Sayı)*, sayfa aralıkları.

Çevrimiçi ise: Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). Kaynağın ismi. *Derginin İsmi, Cilt* (Sayı), sayfa aralıkları.

Kitaplarda:

Basılı eser: Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). *Eserin ismi*. Yayımlandığı Yer: Yayınevi.

Elektronik eser: Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). *Eserin ismi*. Yayımlandığı Yer: Yayınevi. [Adobe Acrobat Reader sürümü]. Erişim adresi:

Kitap İçi Bölümlerde/Makalelerde:

Yazarın Soyadı, Adının ilk harfi. (yayın yılı). Kitap bölümünün/makalenin ismi. Editörün Adının İlk Harfi. Soyadı (Ed.), *Kitabın ismi* içinde (ss. sayfa aralıkları). Yayımlandığı Yer: Yayınevi.

Yukarıda yer almayan örnekler için APA kitapçığını kontrol edebilirsiniz:
<https://apastyle.apa.org/>

Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi

Araştırma ve Yayın Etiği İlkeleri

Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi'nin yayın süreci bilginin bilimsel yöntemle yansız biçimde üretilmesi, geliştirilmesi ve paylaşılmasına dayanır; akademik ilkelere bağlı kalarak, belirlenmiş akademik ve etik standartlarla uyumlu bir şekilde yayıncılıkta yanlış uygulamaların önüne geçmeyi taahhüt eder. Etik standartları sağlamak için gönderilen bilimsel yazılarda COPE (Committee on Publication Ethics)'un belirlediği uluslararası standartlar dikkate alınmaktadır. Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkâr edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir. Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Bu duruma yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Genel İlkeler

1. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne yayımlanmak üzere gönderilen makaleler daha önce başka bir platformda yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere eş zamanlı olarak herhangi bir platforma gönderilmemiş olmalıdır.
2. Gelen makaleler editör kurulu tarafından ön incelemeye tabi tutulur. Derginin yayın amacına uygun olmayan yazılar doğrudan reddedilebilir ya da hakem değerlendirmesine alınmadan yayın amacına ve yayın kurallarına uygun hâle getirilmesi amacıyla yazara geri gönderilebilir.
3. Hukuken suç teşkil edecek herhangi bir ifadenin yer aldığı makale doğrudan reddedilir.
4. Dergi kapsamına uygun görülen yazılar çift-kör hakem değerlendirme sürecine alınır. Editör kurulu, hakem yorum ve önerileri doğrultusunda dergiye gönderilen yazılarına yayına hazırlanması aşamalarında gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri önermeye, yapmaya ya da herhangi bir aşamada yazıyı reddetmeye yetkilidir.
5. Dergi kapsamında yazarlarca gönderilen makaleler, hakemlere gönderilmeden önce Turnitin programında taramaya tabi tutulur. Oranın %20 ve üstü olması yahut intihal tespit edilmesi durumunda, makale hakemlere sunulmaksızın reddedilir.
6. Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dâhildir.

Yazar Sorumlulukları

1. Yazarlar gönderdikleri yazıların özgünlüğünü teminat altına almalıdırlar. Yazarlar yazının daha önce herhangi bir yerde, herhangi bir dilde yayımlanmadığı ya da yayımlanmak üzere değerlendirmeye alınmış olmadığını beyan etmeliler ve geçerli telif hakkı sözleşme ve yasalarına uymalıdırlar.
2. Dergide tablo, şekil ya da diğer katkı sunan alıntılar gibi telifli materyal ancak geçerli izin ve telif onayı ile yayımlanır.
3. Makale yazarı, makalede kullandığı tabloların, şekillerin ve diğer materyallerin hakkının kendisinde olduğunu kabul eder.
4. Makalenin yazarları, sunulan çalışmaya önemli katkı sağlayanlarla sınırlı olmalıdır. Yazar, yayımlanmış yazısında anlamlı bir bilimsel hata ya da uygunsuzluk saptadığında, yazıyı geri çekme ya da hatayı düzeltme amacıyla olabildiğince hızlı bir şekilde ilgili editör ile temasa geçme yükümlülüğünü taşır.

Hakem Sorumlulukları

1. Hakem, gelen yazıları, sadece bilimsel içerik açısından, nesnel bir biçimde değerlendirir.
2. Hakem açısından, yazarlar ya da destekleyiciler ile ilgili bir çıkar çatışması yahut rekabet ilişkisi bulunmamalıdır.
3. Hakem, makalenin yazım sürecine katkıda bulunmuşsa makaleyi değerlendirmeyi reddetmelidir. Bu durumda, makale, başka bir hakeme sunulmaktadır.
4. Hakem, makale değerlendirme formunu eksiksiz ve ayrıntılı bir biçimde doldurmalıdır. Ret kararı vermesi hâlinde gerekçeli bir rapor hazırlamalıdır.
5. Hakem, hakemlik süreci sırasında elde ettiği bilgileri kendisinin ya da başka herhangi bir kişinin ya da kurumun avantajı için kullanmamalı ya da başkalarının aleyhine olacak bir biçimde ya da başkalarını itibarsızlaştırma amacıyla bunlardan istifade etmemelidir.
6. Hakem, yazar tarafından atıf yapılmamış yayımlanmış ilintili yayımları belirtmelidir. Gönderilen yazı ile ilgili tüm bilgilerin gizli tutulması ve yazar tarafından yapılan telif hakkı ihlali ve intihal durumlarının farkına vardığında ilgili editöre bildirilmesi ile yükümlüdür.
7. Hakem, gönderilen bir yazının içeriğinin kendi bilimsel alanı ya da birikimi ile uyumsuz olduğunu düşündüğünde ya da hızlı bir değerlendirme yapamayacağı durumlarda ilgili editörü bilgilendirmeli ve değerlendirme sürecinden çekilmelidir.

Editör Sorumlulukları

1. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi Editör Kurulu dergiye gelen yazıları, sadece bilimsel açıdan değerlendirir. Değerlendirme esnasında öznele bir tutum takınmaz.
2. Editör, gönderilen yazıların yayımlanması için adil bir eş değerlendirme sürecinin yürütölmesini sağlar.
3. Editör, gönderilen yazı ile ilgili tüm bilgilerin yayımlanana kadar gizli tutulmasını garanti altına alır.
4. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde hakem atamasından ve yazıların yayımlanması ile ilgili olumlu ya da olumsuz sonuç kararından Editör Kurulu sorumludur.
5. Editör, kendisine gelen makaleye ilişkin değerlendirme sürecini geciktirmeksizin başlatmalıdır. Değerlendirmeler en az iki hakem görüşüne dayanılarak yapılır, bir kabul bir ret olması hâlinde üçüncü bir hakem görüşü alınır.
6. Editör, alanlarında güçlü yayınları olan, etik değerlere bağlı ve derginin yayın süreçlerini aksatmayacak hakemleri tercih etmelidir.
7. Gönderilmiş bir makalede açıklanan yayımlanmamış bilgiler, argümanlar veya yorumlar, yazarın izni dışında editörün kendi araştırmasında kullanılmamalıdır.
8. Editör, dergiye başvurusu yapılan bir makaleye katkı sağlamışsa makalenin değerlendirme süreci bir başka editör tarafından yürütölür.

SUNUŞ

Karatay Sosyal Araştırmalar dergisi, elinizdeki nüsha ile onuncu sayıya ulaşmış bulunuyor. şüphesiz bu gelişme, hakemli bir yayın için öncelikle uygun zemin ve birikimin bir sonucu.

Selçuklu devrinin çok yönlü merkezi durumunda olan Konya, içinde KTO Karatay Üniversitesi'nin de bulunduğu beş üniversiteyi bünyesinde barındırarak eski eğitim, kültür odağı olma işlevini günümüzde de canlandırmış bulunuyor. İstanbul'a göre, "taşra" görülen Anadolu kentlerinde, hakemli dergi çıkarma kolay gözüküyor. Ama Konya'da, dergimizle birlikte onlarca hakemli yayının sürdürölüyor olması, yukarıdaki kültür merkezi olma vurgusunu doğrulayan bir durum.

Dergimiz, onuncu sayısında birbirinden dikkat çekici makalelerle önünüze geliyor. Konu çeşitliliği, araştırmacılarımızın ilgi zenginliğiyle beslenip artırılmış bulunuyor. Makaleler içinde Bilal Dedeyev'in, sadece Rusça kaynaklar değil, Osmanlı Arşivi belgelerinden de yararlanarak hazırladığı, "K. Maçavariani'nin Gezi Notlarına Göre XIX. Yüzyılın Sonlarında Rus Yönetimindeki Artvin", başlıklı makalesi, yeni ufuklar açacak muhtevada. Tarih araştırmacılığının, Ahmet Cevdet Paşa'nın ilk önemli örneklerini verdiği yöntemle, çapraz kaynaklara başvurularak test edildiği bir araştırma. Cemile Tekin ve Nihat Erdem'in hazırladığı, "Kore Savaşı'nda Türklerin Açtığı Bir Eğitim Kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi", modern zamanların "öldürme sanatını" icra eden ordularının alışık olmadığı bir işi ele alıyor. Bu iş; Mehmetçiğin, Uzak Doğu'da savaş içindeki bir insan yaşatma/yetiştirme eylemidir. Ölüm atmosferinde, hayat çiçekleri açtırma, herhalde Mehmetçiğe yakışan bir tavidir. Faruk Sönmez'in makalesi ise, "şair Emre'nin Tercüme-i Pend-Nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri", başlığını taşıyor. Makale, kadim kültürel yapıya bir yolculuk gibi. Sönmez, edebiyat, değerler dünyası ilişkisinden bir ayrıntıyı, gözler önüne seriyor. Genç ilim yolcuları Mahir Mutlu, Bilge Sena Kurt, Serra Dilek şener, Çağrı Öven, İrem Sultan Yavuzel, Hatice Ateş, Beyza Demir, Hatice Esmâ Nur Didin, Ayşenur Koç'un alan araştırması olan, "Üniversite Öğrencilerinde Siber Mağduriyet ve Depresyon İlişkisi: Algılanan Sosyal Desteğin Düzenleyici Rolü" başlıkla çalışma, çağımızın vazgeçilmezi olan alana, farklı bir mercek tutuyor. Dünyayı, küçük köy haline getiren gelişmelerin, insan iç dünyasında estirdiği fırtınaların da elbette görülmesi gerekiyor. Makaleler dışında, kitap incelemesi ile Gökhan Bak, Mevlüt Altıntop; anlam dünyasında sorgulamaya yönelen bir eleştirel düşünce ürününü tanıtırıyorlar: *Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*.

Saygıdeğer okuyucu, dolu dolu bir sayıyı takdirlerinize sunarken, 11. sayıda buluşma temennisini dile getirmek istiyoruz. Güzellik ve sağlık dolu okumalar dileğiyle.

Editörler

INTRODUCTION

Journal of Karatay Social Research Journal has reached its tenth issue with the current edition. This development is undoubtedly a result of the appropriate ground and richness for a peer-reviewed journal.

Konya, which was the multifaceted centre of the Seljuk period, has revived its former function of being an educational and cultural focus by hosting five universities, including KTO Karatay University. In Anatolian cities, which are considered "provincial cities" compared to Istanbul, it is not easy to publish peer-reviewed journals. However, the fact that dozens of peer-reviewed publications are being carried out in Konya, together with our journal, is a situation that confirms the above-mentioned emphasis on being a cultural centre.

Our journal, with remarkable articles in its tenth issue, is presented to you. The diversity of topics has been increased by the richness of interest of our researchers. Bilal Dedeyev's article titled "Artvin under Russian rule in the late 19th century according to K. Machavariani's travel notes" making use of not only Russian sources but also Ottoman Archive documents, has a content that will open up new horizons. The article uses the method of cross-referencing, which Ahmet Cevdet Pasha gave the first important examples of. The article "An Educational Institution Opened By Turks During The Korean War: Ankara School And Orphanage" by Cemile Tekin and Nihat Erdem deals with a task which the armies of modern times practising the "art of killing" are not accustomed to. This is an act of human survival/raising of the Turkish soldiers in the war in Far East. In this atmosphere of death, supporting the blossoming of new lives is probably a behaviour worthy of Turkish soldiers. Faruk Sönmez's article is titled "The Names of Allah Poet Emre Used in His Translation Called Tercüme-ı Pend-Nâme Attâr (Translation of Ethics Book of Attâr)". The article is like a journey into an ancient cultural structure. Sönmez reveals a detail about the relationship between literature and the world of values. Young researchers Mahir Mutlu, Bilge Sena Kurt, Serra Dilek Şener, Çağrı Öven, İrem Sultan Yavuzel, Hatice Ateş, Beyza Demir, Hatice Esmâ Nur Didin, Ayşenur Koç's field research, "The Relationship between Cyber Victimization and Depression in University Students: The Regulatory Role of Perceived Social Support", which is an indispensable area of our age, makes us to consider the matter from a different angle. Of course, the changes in the human inner world brought about by the developments that have turned the world into a "small village" must also be recognised. In addition to the articles, Gökhan Bak and Mevlüt Altıntop introduce a material of critical thought that tends to question the world of meaning with a book review: *Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture*.

Dear reader, while presenting a full issue to your appreciation, we would like to express our wish to meet you in the 11th issue. We wish you a reading full of joy and health.

Editors

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

JENERİK VE İÇİNDEKİLER.....	I-XV
<i>Generic and Contents</i>	

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

K. MAÇAVARİANİ’NİN GEZİ NOTLARINA GÖRE XIX. YÜZYILIN SONLARINDA RUS YÖNETİMİNDEKİ ARTVİN.....	1-33

*Artvin under Russian Rule in the Late 19th Century According to
K. Machavariani’s Travel Notes*

Bilal DEDEYEV & Xaqan BALAYEV

KORE SAVAŞI’NDA TÜRKLERİN AÇTIĞI BİR EĞİTİM KURUMU: ANKARA OKULU VE YETİMhanESİ.....	35-61

*An Educational Institution Opened by Turks during the Korean War:
Ankara School and Orphan*

Cemile TEKİN & Nihat ERDEM

ŞAİR EMRE’NİN TERCÜME-İ PEND-NÂME-İ ATTÂR ADLI TERCÜMESİ’NDE ALLAH İSİMLERİNİN KULLANIM BİÇİMLERİ.....	63-89

*The Names of Allah Poet Emre Used in His Translation Called Tercüme-ı Pend-Nâme Attâr
(Translation of Ethics Book of Attâr)*

Faruk SÖNMEZ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER MAĞDURİYET VE DEPRESYON İLİŞKİSİ: ALGILANAN SOSYAL DESTEĞİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ.....	91-123

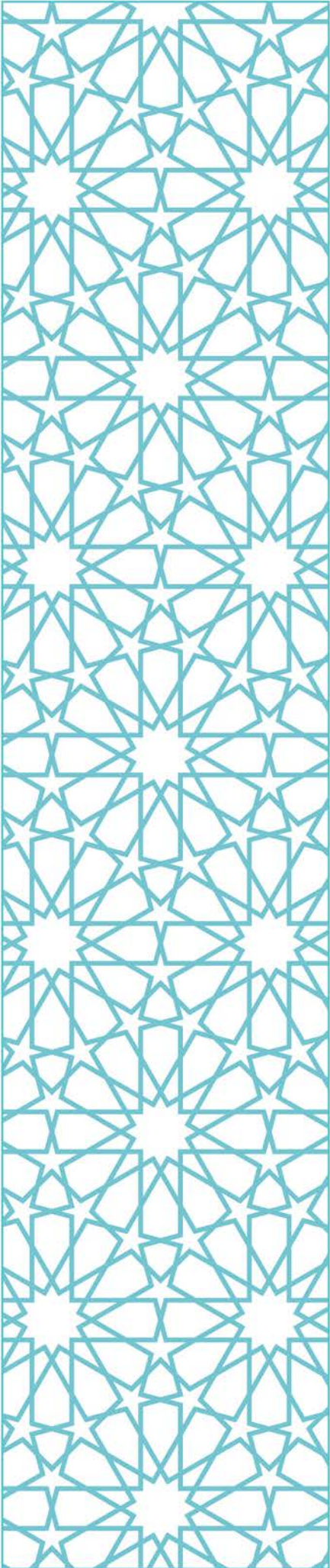
*The Relationship between Cyber Victimization and Depression in University Students:
The Regulatory Role of Perceived Social Support*

**Mahir MUTLU, Bilge Sena KURT, Serra Dilek ŞENER, Çağrı ÖVEN, İrem Sultan YAVUZEL,
Hatice ATEŞ, Beyza DEMİR, Hatice Esmâ Nur DİDİN & Ayşenur KOÇ**

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

YAMUK BAKMAK: POPÜLER KÜLTÜRDEN JACQUES LACAN’A GİRİŞ.....	125-131

Mevlüt ALTINTOP & Gökhan BAK

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 09.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 25.04.2023

K. MAÇAVARIANI'NİN GEZİ NOTLARINA GÖRE XIX. YÜZYILIN SONLARINDA RUS YÖNETİMİNDEKİ ARTVİN

Bilal DEDEYEV*
Xaqan BALAYEV**

Öz

Artvin, 1537'de Osmanlı hâkimiyetine alınarak Livane sancağı adı ile Erzurum beylerbeyliğine, 1579'dan sonra ise Çıldır eyaletine bağlanmıştır. Osmanlı Devleti, 1877-1878 Rus-Türk savaşı sonrasında Ayastefanos (3 Mart 1878) ve Berlin (13 Temmuz 1878) Antlaşmaları gereğince Artvin'i Rus hâkimiyetine bırakmak zorunda kalmıştır. Rusların 1881-1915 yılları arasında Tiflis'te neşrettikleri Kafkasların coğrafi ve demografik özelliklerini ele alan ve 44 ciltten oluşan *Sbornik Materialov Dlya Opisanıya Mestnostey i Plemen Kavkaza (Kafkasya halkları ve bölgeleri (yerleri) hakkında yazılar toplusu)* külliyyatının 1897 yılına ait 22. cildinin II. kısmında Artvin ile ilgili yayımlanmış bir gezi notu bulunmaktadır. Burada Batum Şehir okulunun müfettişi K. Maçavariani'nin, muhtemelen 1894 yılı yazında Artvin'e yaptığı gezinin notları yer almaktadır. Rus müfettiş, notlarında net olarak yıl, ay ve gün belirtmese de sayı itibarıyla Artvin'de bulunduğu günleri, ayrıntıları ile göstermiştir. K. Maçavariani'nin yazısında bu dönem Rus yönetiminde bulunan Artvin, Kutaisi Guberniyası (vilayeti) yönetiminde okurug (idari alt birim/kaza) olarak gösterilmektedir. Toplam 53 sahifeden oluşan bu *seyahat notunda*, Çarlık dönemi Artvin yöresi ile ilgili dikkatleri çeken çok değerli bilgiler geçmektedir. Yazıda, XIX. yüzyılın sonlarında Artvin şehri ve yöresinin toponomisi, nüfusu, Rus işgali sonrası Türklerin Osmanlı'ya zorunlu göçü, Türklerden boşalan yerlere Ermenilerin yerleştirilmesi, şehrin mimarisi, camiler, kiliseler, okullar, yörenin doğal güzellikleri, Artvin halkının etnik yapısı, giysileri, mutfak zenginliği, gelenek ve göreneklere hakkında Gürcü asıllı Rus müfettişin gözıyla epey bilgi verilmektedir. Ayrıca, bu çalışmamıza değer katması açısından Rus Çarı II. Nicolay'ın (1894-1917), Rusya İmparatorluğu bölgelerinde renkli fotoğraf çekimleri için görevlendirdiği fotoğrafçı Prokudin-Gorskiy tarafından 1912 yılında kayda alınmış Artvin'in bir kaç çekimi de ekler kısmına ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artvin, K. Maçavariani, Gezi Notları, Osmanlı, Çarlık Rusyası.

* Doç. Dr., Bakü Mühendislik Üniversitesi, Umumi Fenler Bölümü, Bakü/AZERBAJCAN, bdedeyev@beu.edu.az, ORCID: 0000-0001-5652-7811.

** Doç. Dr., Bakü Mühendislik Üniversitesi, Umumi Fenler Bölümü, Bakü/AZERBAJCAN, xabalayev@beu.edu.az, ORCID: 0000-0001-6888-2386.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Artvin under Russian Rule in the Late 19th Century According to K. Machavariani's Travel Notes

Abstract

Artvin was taken under Ottoman rule and connected first to the Erzurum governorship under the name of Livane Sanjak in 1537 and then to Eyalet of Childir after 1579. After the Russo-Turkish War of 1877-1878, the Ottoman Empire had to leave Artvin under Russian rule in accordance with the Treaties of San Stefano (3rd March 1878) and Berlin (13th July 1878). Unfortunately, we did not encounter a comprehensive study on Artvin, which was under the rule of Tsarist Russia from 1878 to 1917. On the other hand, there is an article about Artvin published in 1897 in the 22nd volume of "Sbornik Materialov Dlya Opisaniya Mestnostey i Plemen Kavkaza" which consisted of 44 volumes and dealt with the geographical and demographic characteristics of the Caucasus, published in Tbilisi by the Russians in the years of 1881-1915. Here are the notes of K. Machavariani's trip to Artvin, the inspector of Batumi City School, written probably in the summer of 1894. Although the year, month and date are not clearly stated in the notes of the Russian inspector, he described all the days he was in Artvin in detail. In the article of K. Machavariani Artvin is shown as the Okrug of the Kutaisi Gubernia. These "travel notes", consisting of a total of 53 pages, contain very valuable information about the Artvin region of the Tsarist period. In this article, a lot of information is given about the toponymy of the Artvin city and its region and population, the forced migration of the Turks to the Ottoman Empire after the Russian occupation, the resettlement of Armenians in the places emptied of Turks, the architecture of the city, mosques, churches, schools, natural beauties of the region, the ethnic structure of Artvin people, their clothing, cuisine, traditions and customs from the eyes of the Georgian-origin Russian inspector. In addition, in terms of adding value to this study, a few pictures of Artvin taken in the year 1912 by the photographer Prokudin-Gorskiy, commissioned by the Russian tsar Nicholas II (1894-1917) for colour photography in the regions of the Russian Empire.

Keywords: Artvin, K. Maçavariani, Travel Notes, Ottoman, Tsarist Russia.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Giriş

Günümüz sınırları ile Artvin ilinin içerisinde yer aldığı Doğu Karadeniz kıyılarının, ilk kez MÖ. VI. yüzyılda Grekler tarafından Kolkhis olarak adlandırıldığı bilinmektedir (Küçükyıldız, 2019, s. 4-5). Genel olarak bölgenin, VI. Mithridates Eupator (MÖ. 120-63) tarafından Pontus Krallığı'na katıldığını, MÖ. I. yüzyılda yaşayan coğrafyacı Strabon, eserinde belirtmiştir. Artvin ve çevresinde Bizans egemenliği ise, V. yüzyılın başlarında kurulmuştur. Doğu Karadeniz Dağları arasında Çoruh vadisinin sol yamacında yerleşen Artvin, kuruluşu pek de eskiye dayanmayan bir Orta Çağ şehri olarak bilinmektedir. Burası Halife Hz. Osman (644-656) döneminde, ilk defa 646'da Müslümanlar tarafından fethedilse de daha sonraları Bizans ve Hilafet arasında birkaç defa el değiştirmiştir. Bu arada, Müslüman ordularını gözetlemek için, 939 yılında bugünkü Artvin şehrinin temelini oluşturan Livane Kalesi yapılmıştır. 1068'de Büyük Selçuklu (1038-1157) hâkimiyetine alınan Artvin ve çevresi, uzun yıllar Bizanslılar tarafından desteklenen Gürcüler ile Türklerin mücadele alanına çevrilmiştir. Irak Selçukluları döneminde bir süreliğine Artvin ve civarı, Azerbaycan Atabegleri (1136-1225) yönetiminde uç beyliği olmuş, XIII. yüzyılda Moğol ve İlhanlı (1256-1357) işgaline, XV. yüzyılda ise, Uzun Hasan (1453-1478) tarafından Akkoyunlu hâkimiyetine alınmıştır. Daha sonra bölge tekrar Gürcü istilasına uğrayınca bazı Artvin beylerinin müracaatı üzerine o sırada Trabzon valisi olan Şehzade Selim'in yardımı ile Gürcüler, bölgeden kovulmuştur. Bir ara Osmanlı Devleti himayesinde yarı müstakil olarak varlığını sürdüren Artvin, 1537'de Osmanlı hâkimiyetine alınarak Livane sancağı adı altında Erzurum beylerbeyliğine; 1579'dan sonra ise Çıldır eyaletine bağlanmıştır. Çıldır eyaletinin merkezi durumunda olan Artvin, bu defa 1829 Edirne Antlaşması gereğince ikiye bölünen eyaletten ayrılarak, Trabzon eyaletinin Batum sancağına bağlı Livane kazasına çevrilmiştir (Tunçel, 2007, s. 420). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında, Ayastefanos (3 Mart 1878) ve Berlin (13 Temmuz 1878) Antlaşmaları gereğince, Osmanlı Devleti Artvin'i Rus hâkimiyetine bırakmak zorunda kalmıştır. Özellikle Ayastefanos Antlaşması'nın ardından maliyesi zor durumda olan Osmanlı Devleti, Rusya'nın istediği bir milyar 410 milyon altın Ruble olan savaş tazminatını ödeyemeyince, tazminatın bir kısmına karşılık *Elviye-i Selase* denilen Kars, Ardahan, Batum livaları ile bağlı kaza ve köylerini de Ruslara bırakmıştır. 1878-

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

1918 aralığında Rus yönetiminde kalan Artvin, Kutaisi Guberniyası'na (vilayeti) bağlı Batum Oblastı'nın (sancağı) bünyesinde Okrok (kaza) olarak idari işlevini yapmıştır (Kocabaş, 1989, s. 338-345; Uçarol, 1995, s. 337-353; Badem, 2010, s. 30-31; Akyüz Orat, Oran Arslan ve Tanrıverdi, 2011, s. 93-97; Kocaman, 2014, s. 278; Atalay, 2020, s. 315-317; Yüçetürk, 2020, s. 81-82). Rus yazar Şavrov, Rus yönetimine alınan Artvin Okroku'nun, yaklaşık 3000 verst (Rus uzunluk ölçü birimi; 3000 verst² yaklaşık 3200 km²) yüz ölçümüne sahip olduğunu belirtmektedir (1909, s. 9).

Konu ile ilgili esas kaynak Rusların 1881-1915 yılları arasında Tiflis'te neşrettikleri Kafkasların coğrafı ve demografik özelliklerini ele alan ve 44 ciltten oluşan *Sbornik Materialov Dlya Opisaniya Mestnostey i Plemen Kavkaza (Kafkasya halkları ve bölgeleri (yerleri) hakkında yazılar toplusu)* adlı külliyyatın¹ 1897 yılı XXII. cildinin II. kısmında Artvin'le ilgili yayımlanmış bir yazıdır (Bk. Resim 1). Burada Batum Şehir okulunun müfettişi Konstantin Maçavariani'nin Artvin'e yaptığı gezisinin notları makale olarak yer almaktadır. *Artvin Şehri* adı ile neşrolunan bu makale, 53 sayfa ve dokuz bölümden oluşmaktadır. Ayrıca, toplunun II. kısmına editörlük yapan A. A. Bogoyavlenskiy'nin dipnot açıklamalı bazı düzeltmelerle verdiği ek bilgiler, konumuz olan makalenin bilimsel değerini de artırmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 1-53). Yazar, ayrıca bu yazısını 1909'da makalelerinden oluşan *Oçerki i Razskazı (İz nablyudeniy iz raznih qodov)* adlı kitabında da *Gorod Artvin, Kutaissskoy guberniy* başlığı altında yeniden basmıştır. Ancak bu kitapta, ilk yayınlanmış makalesinde geçen sayfa 16'daki iki dipnotla Artvin'in gravür resmi yer almamış ve bölüm başlıkları yazıyla değil, sadece Roma (Romen) rakamı ile verilmiştir (Маҷавариани, 1909, s. 128-172). Her iki kaynak elimizde bulunmaktadır ancak 1909 Batum basımlı eser, birincinin aynısı olup, ek bilgiler içermediği için, bu çalışmada sadece Maçavariani'nin 1897 Tiflis'te basılan makalesinden yararlanılmıştır.

Son dönemlerde bir kaç çalışma dışında, Çarlık Rusyası yönetiminde bulunan Artvin'le ilgili müstakil ve geniş kapsamlı bir

¹ Türkiye'de bu kaynak hakkında ilk defa kısa bilgi, Özgür Türker'in çalışmasında geçmektedir (Özgür Türker, (2014). "Kuzey Kafkasya'daki Rus İşgaline Dair Rusça Kaynaklar Üzerine", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33 (55), s. 187).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

çalışmanın yapıldığını göremiyoruz. Son çalışmalardan Candan Badem'in, *Çarlık Yönetiminde Kars, Ardahan, Artvin 1878-1918* adlı eseri (Badem, 2018) ile Resul Turan'ın *Çarlık Rusyası Döneminde Batum Vilayeti (1878-1914)* adlı Doktora Tezi (Turan, 2019) dikkatleri çekmektedir. Her iki çalışma, kendi alanında özgün yere sahiptir. Badem'in eseri Kars vilayeti odaklı olduğu için Artvin'le ilgili verilen kısıtlı bilgiler konumuz açısından çok da yeterli bulunmamaktadır. Turan'ın doktora tezi ise, Rus yönetimindeki Artvin tarihi ile ilgili son dönem içinde en kapsamlı bir çalışma olarak dikkatleri çekmektedir. Ayrıca Turan, konumuz olan Maçavariani'nin gezi notlarının basılmış olan iki varyantını kullanmış olsa da yukarıda bahsi geçen 1909 Batum basımlı ikinci eserinden daha fazla istifade etmiştir. Muhtemelen, konu Batum vilayeti olunca Turan, her şeyi ile olmasa da ana hatları ile Artvin'e odaklanmış ve Maçavariani'nin bu gezi notlarından tezi açısından ihtiyaç duyduğu kadar faydalanmış, derinlemesine değil yeterli bulduğu kadar kullanmıştır. Oysaki, K. Maçavariani'nin gezi notlarında, 93 Harbi sonrasında Çarlık Rusyası yönetimine alınan Artvin ve yöresi ile ilgili dikkatleri çeken çok değerli bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca, konuyu destekleyen Osmanlı arşiv belgeleri ile yerli ve yabancı muhtelif kitap ve makalelerden de faydalanılmıştır.

Bu çalışmada gayemiz, XIX. yüzyılın sonlarında Artvin şehri ve yöresinin yer adları, nüfusu, Rus işgali sonrası Türklerin Osmanlı Devleti'ne zorunlu göçleri, Türklerden boşalmış yerlere Ermenilerin planlı bir şekilde iskân edilmesi, şehrin mimarisi, camiler, kiliseler, okullar, yörenin doğal güzellikleri, Artvin halkının etnik yapısı, onların giysileri, mutfak zenginliği, gelenek ve göreneklerini, Gürcü asıllı Rus müfettişin gözlemleri ışığında ele almaktır.

2. K. Maçavariani Kimdir?

Rus kaynaklarında hakkında çok az bilgi bulunan Konstantin Davidoviç Maçavariani (1857-1926?), Gürcü kökenli maarifçi, etnolog ve yazardır. Babası, misyonerlik yapan David Maçavariani'dir. David, 1851 yılında Suhumi Şehir okulunun şubesi olarak Abhazya'nın Okum köyünde Kilise okulunu açmıştır. K. Maçavariani de babasının sayesinde iyi eğitim alabilmiş, Kafkas halklarının etnografisi ve folkloru üzerine araştırmalar yapmıştır. Ünlü Abhazyalı etnolog, bilim adamı olan D. İ. Gulia (1874-1960) da onun öğrencisidir. K. Maçavariani, onunla birlikte 1892'de ilk

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Abazya Alfabeti adlı eserini yayımlamıştır. Bunun dışında birkaç eserin daha yazarı olduğu bilinmektedir². Onun muhtemelen 1894'te, Artvin'de bulunduğu sıralarda Batum Şehir okulunda çalıştığı anlaşılmaktadır (Bk. Fotoğraf 1).

3. Batum'dan Artvin'e Kadar Yol

K. Maçavariani, belli bir tarih veya gün belirtmeden Batum'dan kendisi ile hiçbir ilgisi olmayan tanımadığı iki yolcuyla birlikte dört atlı arabayla Artvin'e doğru yola çıktığını bildirmektedir. Genel olarak anlaşılan o ki, bu yolculuk yaz mevsiminde yapılmıştır. Yol boyunca Çoruh Nehri ve Çoruh Vadisi'nin doğa güzelliklerini methederek, yeşiller içinde bulunan Türk köylerini, tarlalarda çalışan Türk erkeklerini ve kendisine ilginç gelen başkalarının yanında yüzünü kapatan Türk kadınlarını gördüğünü belirtmektedir. Batum'dan yaklaşık 9 mil (1 mil yaklaşık 1,6 km) uzakta Kapandibi³ denen mekânda istirahat çekildiklerini ve burasının Batum'dan Artvin'e teknelerin çalıştığı liman olduğunu yazmaktadır. Yolun 11. milinde bir dağ köyü olan Ergi'de (veya Erge) Rixner ve Salerno'nun⁴ bakır fabrikasını gördüklerini, buraya ham bakırın Çoruh üzerinden Berta köyünden getirildiğini ve bu civarda camili Türk köylerinin daha fazla olduğu bilgisini vermektedir (Маҷавариани,

² http://apsnyteka.org/350-machavariani_k_sem_dnei_v_gorach_abkhazii.html (Erişim: 28.03.2022).

³ Kapandibi Batum'dan Artvin'e giden en işlek yol üzerinde bir mevki olmuştur. Buralar Rus yönetimine girmeden önce, bölgenin zor hava şartları dikkata alınarak ulaşımı kolaylaştırmak için Osmanlı Devletince Batum'dan Kapandibi'ye kadar yeni yolun yapımına karar verilmişti. Hatta 31 Mart 1869 tarihinde bu yolun yapımına Sultan Abdülaziz Han'dan onay da alınmıştı. Ancak 93 Harbi'nin başlaması bu yeni yolun yapımını engellemiş oldu. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Atalay. (2017). "XIX. Yüzyılın Sonlarında Elviye-i Selâse'de Karayolu Yapım Faaliyetleri", KSBĐ, Sonbahar 2017, Y. 9, C. 9, S. 2, s. 1-24

⁴ 1880'lerde Güney Kafkasya'da petrol sanayisine yatırım yapan az tanınmış Alman-İtalyan ortak şirkettir. Güney Kafkasya'da Bakü'den sonra en fazla yabancı sermayenin yatırıldığı yer, Batum vilayetidir. Bu dönemde Rixnerlerin, Batum limanından petrolün taşınması için konteynerlerin yapımı ihalesini de kazandığı bilinmektedir (Б.Б.Булатов ve А.М.Исмаилова. (2017). "Влияние иностранных инвестиций на экономику Южного Кавказа на рубеже XIX-XX вв.", *Кавказология*, № 4, s. 135).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

1897, s. 1-2). Resul Turan, doktora tezinde bir Gürcü kaynağından aldığı bilgi ile Ergi'deki Rixner bakır fabrikasının 1895'te hizmete girdiğini yazmaktadır (2019, s. 153). Ancak, o dönemde Kafkaslarda bulunan A. V. Fon-Grebner, 1896'ta yayımladığı eserinde, 1895'in ilkbaharında Rixner ve Salerno'nun, Artvin'in Türklerle sınıra yakın mevkiideki fabrikasında işi durdurma zorunda kaldığı bilgisini aldığını belirtmektedir. Buna, Batum'dan Çoruh'a kadar olan dağ yollarının çok bozuk olması, neden olarak gösterilmektedir. Hatta 1893-1894 kışının sert geçmesi ile bu yolların, kullanılmaz hâle geldiğini belirten yazar, ortaklardan Salerno'nun Tiflis'e gelerek Rus yetkililerine yardım etmeleri için başvuruda bulunduğuna şahsen şahit olduğunu ve devlet destek vermediği için şirketin, kendi başına yolları yapacak durumu olmadığından, kapatma kararı alındığını kaydetmektedir (Фон-Гребнер, 1896, 17). Bu durumda Fon-Grebner'in verdiği bilgi esas alınır, Maçavariani buradan geçerken henüz fabrika kapanmamıştır. Eğer kapanmış olsaydı, bundan Maçavariani'nin muhakkak haberi olurdu. Kanımızca, Maçavariani, Rixner ve Salerno'ların bakır fabrikasının kapanmasından önce, yani 1894'ün yazında buradan geçmiş olmalıdır. Ayrıca, editör A. A. Bogoyavlenskiy, dipnot açıklamalarında 1 Ocak 1895 tarihli Kafkasya Eğitim Dairesi Tutanakları'ndan örnekler verirken de Maçavariani'nin bu tarihten bir sene önce Artvin'de bulunduğu anlaşılmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 16).

Yolun devamını anlatan yazar, bir tarafta Çoruh Nehri, diğer tarafta ise kaynak sular, akan ırmaklar ve şelalelerin güzelliğinden bahsederken, yolun 15. milindeki üç basamaklı şelaleyi, çok füsunkâr ve de cazibedar bulduğunu yazmaktadır. 16. milde üzerinde demir köprü bulunan *Acaris-shkali Nehri* ile karşılaştıklarını ve buradan biri Artvin'e, diğerinin ise Ahalsih'e giden iki yolun bulunduğunu yazan K. Maçavariani, yol ayracından Ahalsih tarafına 4 mil uzakta Rothschild⁵

⁵ Dünya sanayi devi ve petrol üretimi baronlarından olan Yahudi asıllı Fransız Rothschildler grubu, 1880'li yıllardan başlayarak Rusya'daki stratejik projeler, finans sektörü ve petrol sanayisinde söz sahibi olmaya başlamıştır. Onlar, mali sıkıntısı yüzünden yapımı geciken Bakü-Batum Demiryolu'nun Tiflis'e kadar olan kısmını 1883 yılında tamamladıktan sonra, 1886'ta *Hazar-Karadeniz Petrol Cemiyetini* satın alarak bölgedeki bütün faaliyetlerini bu şirket üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca Batum limanına ciddi yatırımlar yapan Rothschildler, burada petrol depolama tesisleri yapmış ve çok sayıda tanker de almışlardır. Bu dönemde Rothschildlerin, Hazar-

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

şirketler grubunun, dağda maden araştırmaları yaptığını da belirtmektedir. Yazar notlarında, bir sonraki köprü olan Maçakhelis-piri'de Artvin'e 100-120 rubleye teknelerle de gidildiğini belirterek, kendilerinin kara yolu ile *İsra* köyüne geldiklerini, yol boyu Çoruh Nehri'nin her iki tarafında Türk köylerinin bulunduğunu, İsra köyünden Artvin'e 30 mil olduğunu, yolun bozuk olması nedeniyle arabayla değil, Türk atları kiralayarak devam ettiklerini, yine Çoruh Nehri boyu yolların tehlikeli olabileceği gerekçesiyle yolun yarısını yaya giderek, nihayet akşam saat 10 civarlarında Artvin şehrine vardıklarını kaydetmektedir (Maçavariani, 1897, s. 2-4).

4. Artvin Adı

K. Maçavariani, Artvin şehrinden bahsetmeden önce, onun adının iki farklı ağızdan iki mana taşıdığı bilgisini vermektedir. Bazı yaşlı insanlardan (muhtemelen Ermenilerdir) öğrendiğine göre, Artvin'in kelime anlamı, Ermenice olan iki sözden; *Ard* (yeni) ve *Dvin* (şehir) kelimelerinden oluşmuştur. Uzun yıllar Dvin şehrinde yaşamış olan Ermeniler; Yunan, Fars, Arap ve Türklerin baskınlarından göç ederek, âdeta eski Dvin'den yeni Dvin'e, yani Artvin'e yerleşmişler, diye yazmaktadır. Yazar, devamında bununla ilgili sözlü ve yazılı kaynakların olmadığını açıkça belirtmekle, aslında bu versiyonun, Ermenilerin birer uydurması olduğunu dile getirmektedir.

Diğer söylentiye göre, Çoruh'un sağ taraf kıyılarında *Sveti-bari* köyünde Arutin ve Livane isminde iki Gürcü kardeş yaşarmış. Kardeşler keçi otlatırken ilerde Çoruh Nehri'nin yukarısında taç şeklinde bir taç köprü görürler. Köprüye doğru giderken, orada *Korzul* (Kari-zveli Gürcü dilinde kapı, dzveli eski/kadim demektir) adlanan yerde kadim bir kilise bulurlar. Sveti-bari köyünün halkı, burayı çok beğendikleri için, oraya yerleşip, adını da büyük kardeş Arutin'in şerefine Artvin koyarlar. Ancak yazar, Türklerin Artvin'e hâlen Livane dediğini, ismi kardeş Livane'den mi yoksa Livan dağlarından mı aldıklarını bilmediğini kaydetmekte ve

Karadeniz şirketi sadece Rusya'nın iç piyasalarına değil, aynı zamanda İngiltere, Almanya, Osmanlı, Fransa, Belçika, İtalya, Yunanistan, Japonya gibi ülkelere de petrol satışıını yapmakta idi. (Turan, 2019, s. 124, 130: 144; Telman Nüsretoğlu. (2021). "Rotşidler ve Bakü Petrolü", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. VIII / S. 3, (Eylül), s. 1025-1027).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

ardından bahsi geçen Korzul⁶ kilisesi hakkında epey bilgi vermektedir⁷. O, bu kiliseyi ziyaretinde oranın yeni papazının Oser Ter Antoniyan olduğunu yazmaktadır. Ermeni papazın ona eski Ermeni dilinde yazıldığını iddia ettiği iki Evangeliya kitabını⁸ gösterdiğini, fakat bu kitapların Ermenice değil, eski Gürcü kilise dilinde yazılmış kadim bir Evangeliya olduğunu kaydetmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 9-10).

5. K. Maçavariani'nin Notlarında Artvin Şehri

K. Maçavariani, Artvin'i âdeta doğa içinde açık bir amfiteyatroya benzetmektedir. Dağ yamacına sıra ile yapılmış iki, üç ve hatta dört katlı *beyaz evlerin*⁹ etrafı meyve bağları, üzümlükler, kestane ve zeytin ağaçları ile örtülmüştür. Geniş, düz ve temiz bir caddenin bulunmadığı bu şehirde, yollar bakımsız, dar ve dolambaçlıdır. Sadece, üç günlük tatil için Artvin'e gelen Sesareviç (Veliaht) Georgi Aleksandroviç'in¹⁰ Çoruh'tan konaklaması için ayrılmış okula kadar tek bir yolun düzgün yapıldığını hatırlatan yazar, o yolun da artık bozulduğunu kaydetmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 13; Turan, 2019, s. 265). Buradaki bahçelerde

⁶ Korzul Mahallesi; Artvin Kalesi ile bugünkü şehir giriş yerinin eski adıdır. Bugün bu mahalle Çayağzı Mahallesi diye anılmakta ve mahallenin Çoruh Nehri boyunca Artvin Çoruh Üniversitesi Merkez Yerleşkesi Fakülteleri ile Lojman Binaları yer almaktadır.

⁷ Маҷавариани, 1897, s. 8-10. Artvin'in Türk adı olup İskit beylerinden biri olan Artundan bozma olduğu da rivayet edilmektedir. Artvin'in Türk, Ermeni, Gürcü ve Lazca seslendirilen adları için bk. Küçük yıldız, 2019, s. 7.

⁸ Hz.İsa ve havarileri hakkında II. yüzyılda yazılmış Hristiyanlar için kutsal bir kitaptır. Bu kutsal kitapları yazanlar (Evangilistler) Matfey, Mark, Luki, İoan (Yuan) olarak bilinmektedir (Komisyon. (2007). “Евангелие”, *Большая Российская Энциклопедия*, editör: Ю.С.Осипов, С 9, Moskova, s. 504).

⁹ Rus yazar Şavrov da 1908'de bulunduğu Artvin hakkında 1909'ta yayımladığı “*Artvin'e Sefer*” makalesinde aynen *beyaz evler* tabirini kullanmıştır (Шавров, 1909, s. 3).

¹⁰ Çar III. Aleksandr'ın (1881-1994), üçüncü oğludur. Babasının ölümünden sonra ağabeyi II Nikolay'a veliaht olmuştur. Solunum, sağlık sorunları nedeniyle 1890'lı yıllarda tedavisi için önerilen Tiflis'in Türk bölgelerinden biri olan Abastuman'da ikamet etmiş ve 10 Temmuz 1899'da orada vefat etmiştir. Geniş bilgi için bk. Komisyon. (1892. “Георгий Александрович”, *Энциклопедический словарь*, ed.: Брокгауз-Ефрон, С. VIII, Санкт-Петербург, s. 420; *Правительственный вестникъ* (gazeta). (1899). №142, (15 июля), s. 1.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

rengarenk çiçeklerin, özellikle Kafkaslarda hiç bir yerde görmediği ağaç boylu yaseminlerin yetiştiğini, bunların iyi paraya satıldığını ve Türkler arasında *çubuk içmede* (içi delinmiş yasemin çubuğuna tütün koyarak içmek) en çok tercih edildiğini de belirtmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 22). K. Maçavariani kendi makalesinde Artvin şehrinin gravür resmini verse de siyah beyaz olan, yıpranmış ve katlanmış bu resimden hiç bir şey fark edilmemektedir. Maalesef 1909'ta yayımladığı ikinci eserinde bu gravüre yer vermemiştir. Ancak, K. Maçavariani'nin tasvir ettiği Artvin'i, Şavrov'un 1909'ta yayımladığı makalesinde siyah beyaz (Bk. Fotoğraf 2) (Шавров, 1909, s. 4) ve de Rus Çarı II. Nicolay'ın (1894-1917), Rusya İmparatorluğu bölgelerinin renkli fotoğraf çekimleri için görevlendirdiği Rus fotoğrafçı Sergey Mihayloviç Prokudin-Gopskiy'nin (1863-1944)¹¹ 1912'te çektiği Artvin'in renkli fotoğraf resminde ise tam olarak görmek mümkündür (Bk. Fotoğraf 3)¹².

K. Maçavariani'ye göre Artvin'de herkes, kendi isteyince evini yapabilmekte, fakat burada bütün evler Türk mimari üslubuna uygun yapılmıştır. Avrupa mimarisinde yapılan sadece tek ev vardır, o da İstanbul'dan buraya Gürcü olan Belediye Başkanı tarafından özel getirtilen

¹¹ Dünyaca ünlü Rus fotoğrafçı olan Prokudin-Gorskiy, 1890'larda Alman kimyacı Mite'nin laboratuvarında renk ayırma tekniğini kapsamlı bir şekilde geliştirerek kullanmayı başarmıştır. Aynı zamanda kimya profesörü D. Mendeleev'in de öğrencisi olan Prokudin-Gorskiy, Ermeni asıllı kayınpederi Aleksandr Stepanoviç Lavrov'un desteği ile Sovyet Devrimi'ne kadar uzun yıllar Rusya *bakır, demir-döküm* sanayisinin başkanlığı görevinde bulunmuştur. Çar II. Nikolay'ın aile fotoğrafçısı olduğu bilinen Gorskiy, Sovyet döneminde ülkeyi terk edip Fransa'ya yerleşmek zorunda kalmıştır. Burada bulunduğu 1930'larda uzun yıllar yaptığı çalışmalarını birkaç albümde yayımlayabilmiştir. Ayrıca Çar II. Nicolay'ın, 1909-1915 yılları aralığında imparatorluğun renkli fotoğraf çekimleri için görevlendirdiği Prokudin-Gorskiy, 1912 yılında Artvin'de de bulunmuştur. Geniş bilgi için bk. Svetlana Garanina, "Sergei Mikhailovich Prokudin-Gorsky", s. 7-26 https://www.lesjeunesrussisants.fr/histoire/documents/BIOGRAPHIE_PRODOKI_NE-GORSKY.pdf, 04.07.2022; Людмила Ивановна Белова, Анна Мерабиевна Нармания, "Эстетика Визуального В Творчестве С.М. Прокудина-Горского", s. 193-197 <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/30150/viscom2014-193-197.pdf?sequence=-1>, 04.07.2022; Екатерина Наумова. (2019). "Творчество С.М. Прокудина-Горского как отражение образа дореволюционной России", *Альманах "ЭТНОДИАЛОГИ"*, №1 (57), s. 120-135; В.В. Колыванова. (2015). *Цветная империя, Прокудин-Горский*. Москва: «РИПОЛ классик». s. 56.

¹² <http://www.wdl.org/ru/item/5463/#q=artvin+province&qla=en> (03.11.2015).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

ve Belediye Başkan Yardımcısı yapılan bir Ermeni'ye mahsustur. Tüm evlerin zemin katı depo olarak kullanılmakta, ikinci kat aile için, üçüncü kat ise daha fazla misafirlere ayrılmaktadır. Ayrıca ikinci katta, her odanın içinde küçük bir banyosu vardır. Evlerde hiç ranza yoktur. Misafirler dahil herkes, yere serilen döşeklerde uyumaktadır. Türk evlerine mahsus odalarda, duvar boyu kanepeler döşenmiş ve üzerlerinde de *müterreke* adı verilen minderler kullanılmaktadır. Salon ve odaların tümü halı, kilim ve keçelerle örtülüdür. Artvinli kadınlar, ev işlerinde beceriklidirler. Havlu, yorgan, giysi ve mutfak eşyalarını genelde kendileri yaparlar. Evlerde soba kullanılmaz. Odalarda sobalar, şömine usulü duvarın içine örülmüş şekildedir. Bunlara, Türkler ve Ermeniler tarafından *ocak* denilir. K. Maçavariani, *mutfaktaki ocak o kadar büyük idi ki, içinde öküz bile pişirilebilir*, diye belirtmektedir. Şehrin yukarı kısımlarında az ev bulunsa da orta ve aşağı taraflarda evler çok yakın olup, âdeta bir birine yapışık denecek kadar iç içe yapılmıştır (Bk. Fotoğraf 4). Ayrıca, şehirde güzel fiskiyelerle, bağ ve bostanları sulamak için temiz su kanallarının Türkler (Osmanlı) döneminde yapıldığı da kaydedilmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 14-15).

K. Maçavariani, Artvin'in Kamkasur, Kolorto, Haypet ve Kordzul adlı dört mahalleden oluştuğunu yazmaktadır. Bu mahallelerde bir Ortodoks, dört Ermeni Katolik ve bir Ermeni Gregoryen olmak üzere toplam altı kilise ile dört Türk camisinin bulunduğunu belirtmektedir¹³. Camilerden biri, şehre bitişik Mamazimda köyünde diye yazılmıştır (Osmanlılar dönemindeki Mamazimda Mahallesi) (Маҷавариани, 1897, s. 15). 1877 Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre Artvin Merkez Kazası Çarşı Mahallesi, Usta Mahallesi, Haşariza Mahallesi, Korzul Mahallesi, Mamazimda Mahallesi, Rebat-Hayteb (Gürcü) Mahallesi ve Ermeni Mahallesi olmak üzere 7 mahalleden oluşmakta idi (Atalay, 2020, s. 313-314). Yaklaşık 16 sene sonra geçen bu bilgiye göre, bazı Türk mahallelerinin ortadan kaldırılarak, şehrin yerel yönetimi ile nüfusu Gürcü ve Türklerin göçünden sonra Ermenilerin yerleştirilmesi sonucu yörenin demografik yapısının da tamamen değiştiğini görmekteyiz. Anlaşılan Rusya, Güney Kafkasya'da işgal ettiği diğer bölgelerde yaptığı gibi Artvin ve civarında da Ermeni kimliğini kullanarak âdeta *Türk unsurlarından*

¹³ Bu camilerden biri de *Artomol Camii*'dir (Bk. Fotoğraf 5) <http://www.wdl.org/ru/item/5466/#q=artvin+province&qla=en>, 03.11.2015.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

kurtulma ve Türk-İslâm kültür ve medeniyetinin izlerini silme politikasını uygulamayı burada da ihmal etmemiştir.

Şehirde toplam sekiz okulun olduğu; bunlardan biri Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan bir devlet okulu, Ermeni Katolik kilisesine bağlı ikisi erkek ve ikisi kız okulları, yine Ermeni Gregoryen kilisesi yanında birer erkek ve kız okulları ile sadece bir Türk okulunun olduğu kaydedilmektedir. Devlet okulunda 115, diğerlerinde ise 528 öğrenci bulunmuştur. K. Maçavariani'nin notlarında 53757 nüfuslu Artvin kazasının genel olarak köylerinde Hristiyanlara mahsus başka okulun olmadığı, ancak Müslümanların, 106 okulunun olduğu ve buralarda toplam 3908 öğrencinin eğitim aldığı bilgisi verilmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 15-16). İşgalden hemen sonra 9 Cemazeyilevvel 1295/11 Mayıs 1878 tarihli Livane'deki mekteplerde çalışan Türk muallimlerin birikmiş aylık ödeneklerinin nasıl verileceğiyle ilgili bir Osmanlı arşiv belgesinde geçen bilgilere bakılırsa, Artvin'deki bu Türk okullarında çalışan öğretmenlerin maaşlarının Osmanlı Devleti tarafından karşılandığı söylenebilir (*BOA, MF. MKT.*, nr. 56-53). Buradan anlaşılan o ki, Rus yönetimindeki Artvin'de şehirdeki Türk ahali göçe zorlansa da köylerde böyle bir durum söz konusu olmamıştır.

Ayrıca, şehirde pazar, eczane, posta ve telgraf şubesi, kaza mahkemesi, kaymakamlık, muhtarlık, polis şubesi ve Rus Askeri Taburunun kışlası da bulunmaktadır. Yine gezi notlarında pazar dışında Artvin sokaklarından birinin çarşı olarak kullanıldığı, buradaki dükkânlarda satılan malların esasen İstanbul (notlarda Konstantinopol olarak geçmektedir) ve Erzurum'dan getirildiği, dükkânlarda az da olsa Rus mallarının da bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu yıllarda Artvin'de 20 bakırcı, 23 terzi ve kunduracı, eğerci, demirci ve diğer ustaların çalıştığı yerler ile 44 adet deri, sabun, votka üreten fabrika, 10 su değirmi, 3 kerpiç, 3 fayans ve 10 kireç (misket limonu) fabrikası da çalışmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 15, 35-37; Turan, 2019, s. 150-151).

Artvin'in güzel ve sefalı doğasından bahseden yazar, buranın yeraltı ve yerüstü servetlerinin çok olduğunu dile getirmektedir. Artvin merkez ve civarında Şikenakhev, Çaçanoğlu, Korzul, Godraskevi, Taladibi, Şiviskaro, Haypet ve Vazriya; Artvin'e bağlı Ardanuç'da ise Skhalokro, Cinal ve Ottingo adlı çok faydalı ve şifalı mineral su membalarının birçok hastalığa iyi geldiği ve bu yüzden yöre insanların uzun ömürlü olup, bazen 120 yaşa kadar hayat sürdürdüklerini bildirmektedir.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Özellikle, Artvin merkezden iki varesteye kadar bir mesafede yerleşen İskebe'nin¹⁴ suyu ve havasından övgüyle bahsederken Valiaht Georgi Aleksandroviç'in üç günlük tatil için Artvin'de bulunduğu zaman birkaç saatliğine burada dinlendiğini kaydetmektedir. Ayrıca, Rusların 1893'te tuttuğu Kafkasya kayıtlarına göre, Artvin ve civarında gümüş, sink, grafit, kuvars, mermer, manganez gibi çok sayıda yeraltı maden cevheri bulunmaktadır. Bu servetlerin işletmesini, Artvin'de devlet görevlisi olan Ermeni asıllı Nazaretov ile Rixner ve Salerno gibi yabancı şirketler yapmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 28-32).

5.1. Artvin'in etnik ve yapısı

Bilim adamı, etnolog ve aynı zamanda bir misyoner çocuğu olan K. Maçavariani, gezi notlarında Artvin'in etnik ve yapısı ile ilgili bilgiler vermektedir. Ona göre Batum ve Artvin vilayetlerinde üç halk; Gürcü, Türk ve Ermeniler etkilidir. Tarihen bölgede bunlar arasında en fazla iz bırakan Gürcüler, sonra Türkler ve en sonda bölgeye yerleşen Ermeniler gelmektedir. Yazar, Gürcistan, İmareti, Megrelya (Samegrelo)¹⁵ ve hatta Abazya'da bile konuşulan dil ve yer adlarının çok yakın anlamı olduğunu kaydetmektedir. Gürcü kadınlara nazaran erkeklerinin, Türkçe de konuşabildiklerini ve nedeninin, Osmanlıların bazı Ortodoks Gürcü ve Megrelleri Müslümanlaştırmaları olduğunu vurgulamaktadır. Bunun Gürcü halkına ihanet olduğunu dile getiren yazar, ayrıca İslam'ı kabul eden Gürcü Müslümanları, *Muhammediler* olarak adlandırmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 4-6). Burada konu ile ilgili verilen bazı örneklerde, doğal olarak uzun yıllar Osmanlı yönetiminde birlikte yaşamının getirdiği *eklektik yapılanmadan* olsa gerek ki, Gürcülerde Türk kültürünün etkilerini görmek mümkündür.

Yazar, 1893 Rus kayıtlarına göre Artvin kazasında genel olarak 53757, şehirde ise 6834 kişinin yaşadığı bilgisini vermektedir¹⁶. Oysaki,

¹⁴ İskebe Mevkiinin adı bugünde aynıdır ve Artvin'nin bir Mahallesi olup İskebe Mahallesi denmektedir.

¹⁵ Gürcistan'ın batısında bir bölgedir. Ruslar Megrelya veya Mingerelya, Gürcüler Samegrelo, buranın yerli halkı olan Megreller ise Samargalo demekteler.

¹⁶ Şavrov 1908 bilgilerine göre, şehrin 6913 (4800 Katolik ve 1263 Gregoryen Ermeni ve sadece 850 Müslüman) kişilik nüfusa sahip olduğunu yazarken, Ermenilerin çoğunlukta olmasını *ilginç* bulmaktadır. Ayrıca, Artvin kazasının 60000 civarında

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

1878 Osmanlı verilerinde Artvin'in genel nüfusu, 17942 hanedir. Bu da yaklaşık 90.000 yapmaktadır. Belirtilen miktarın yaklaşık yüzde 91'i Müslümanlardan oluşmaktadır (Badem, 2018, s. 199; Yüçetürk, 2020, s. 83). Savaş sonrası 1886 Rus verilerine göre, Artvin kazasının genel ahalisi, 22770 kişiye kadar inmiştir (Badem, 2018, s. 125-126). Bu da bölgeden Türklerin zorunlu göçü sonucu ortaya çıkmıştır.

Yazar, şehir nüfusunun ise 4279'unun Katolik Ermeni, 1058'inin Gregoryen Ermeni ve 1497'sinin Türklerden oluştuğunu belirtmektedir. Makalede genelde *Muhammediler* diye adlandırılan Müslümanlardan, Türkler ve Gürcü Müslümanlar olarak iki şekilde bahsedilmektedir. Burada Ortodoks Hristiyanların hiç olmadığı kaydına bakılırsa, Müslüman Gürcüler dışında Artvin şehrinde başka Gürcü ahalinin yaşamadığı anlaşılmaktadır. Bu durum yazarın kendisine de ilginç gelmiştir (Маҷавариани, 1897, s. 16). Ayrıca, savaştan önce tutulmuş olan 1877 Trabzon Vilayet Salnamesi verilerine göre, Artvin merkezde Rebat-Hayteb Mahallesinde 314 hanelik ve 1240 kişilik Katolik Gürcü ahalisi yaşamıştır. K. Maçavariani'nin gezi notlarında, buradaki Katoliklerin hepsi, Ermeniler diye gösterilmiştir. Okullarla ilgili bölümde belirtildiği gibi köylerin çoğunu, Türk nüfus oluşturmaktadır. Şehirdeki Ermeni nüfusunun çoğu, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra gerçekleşen Türk göçü üzerine, boşalan yerlere civar bölgelerden getirilerek iskân edilmiştir. 1877 Trabzon Vilayet Salnamesi'ne göre, Artvin merkezde savaş nedeniyle şehrin boşalmasına rağmen 1065 Türk nüfusa karşılık 366 Ermeni'nin yaşadığı kayda alınmıştır (Atalay, 2020, s. 314). Savaştan sonra, Ayastefanos Antlaşması'nın 21. maddesine göre, Rusya'ya bırakılan yerlerin halkına, buldukları yerde kalmak veya göç etmek hususunda üç sene serbestlik tanınmıştı. Bu süre bir müddet sonra Rusya tarafından 1892'ye kadar uzatılmıştır (Demirel, 2009, s. 319). Maçavariani de Artvin'den Türk göçünün esasen 1886'dan sonra gerçekleştiğini yazmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 39). Ancak bu göçler uzun yıllar, Artvin'in işgalden kurtulduğu yıllara kadar devam etmiştir. Rus işgalinden sonra göçe zorlanan veya Rus baskısı altında yaşamak istemeyen Türklerin, Osmanlı tarafına göçü tercih etmelerine dair Osmanlı arşiv

nüfusunun olduğunu, onların da 50000'inin Müslümanlardan oluştuğunu kaydetmektedir (Шавров, 1909, s. 8-9).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

belgelerinde epey bilgi bulunmaktadır¹⁷. Daha önceleri savaşlardan sonra yüz binlerce muhacir Osmanlı sınırına dayanınca, muhacir işlerini yürütmek için 1860'ta *Muhacir Komisyonu* kurulmuştu. Bir ara muhacirlerin azalması ile işleri diğer kurumlarla paylaşılan bu komisyon, 1877-1878 Harbi ile başlayan büyük göç sonucu *İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu* adı ile aktif hâle getirilmiştir (Derin Paşaoğlu, 2013, s. 351). Bu komisyonun nezaretinde binlerce Artvin muhacirinin Osmanlı Devleti'nin muhtelif bölgelerine yerleştirildiğine dair bilgiler, çeşitli belgelerde yer almıř¹⁸ ve bazı çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır (Demirel, 2009, s. 321-338; Yapıcı, 2012, s. 185; Derin Paşaoğlu, 2013, s. 358-359).

¹⁷ Rus yönetimine yeni geçmiş olan Acaralar ve Livane köylerinden göç eden yirmi bin kadar nüfusun, Anadolu'da yerleştirilmesi hakkında devair müfettişi Saffet Paşa'nın arizesi (*BOA, Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.)*, nr. 44-129, 23 Safer 1297/5 Şubat 1880); Batum'un Livani kazasından göç edeceklerin Gönen'deki Doğan Çiftliği ve civarına yerleştirilmelerine dair yazı (*BOA, Maliye Nezareti Emlak-i Emiriye Müdüriyeti (ML.EEM.)*, nr. 57-41, 12 Teşrinisani 1296/24 Kasım 1880); Batum'a bağlı Livane kazası İrse köyünden bazılarının Osmanlı ülkesine hicret etmelerine dair talep yazısı (*BOA, Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH.)*, nr. 63-25, 30 Nisan 1886); Livane muhacirlerinin Karadoruk denilen mahalle yerleştirerek isminin *Hamidiye* olarak değiştirilmesine dair yazı (*BOA, Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT.)*, nr. 1348-82, 2 Raamazan 1303/4 Haziran 1886); Livane kazasından olan 300 hanelik (yaklaşık 1500 kişi) Müslümün ahalinin, Osmanlı memleketine hicretine yardım edilmesi talep olunan yazı (*BOA, DH.MKT.* nr. 1370-9, 5 Muharrem 1304/4 Elim 1886); Livane muhacirlerinin Merzifon'da iskân edildikleri mahalle *Hamidiye* adının verilmesine dair yazı (*BOA, DH.MKT.*, nr. 1503-33, 12 Şaban 1305/24 Nisan 1888); Bir süre önce Rusya'dan çıkarak Bayburt'a gelen ve ellerinde nüfus tezkireleri ile Osmanlı tebeası olmak isteğen Livane muhacirlerine yapılacak muamele hakkında yazı (*BOA, Dahiliye Şifre Kalemi (DH. ŞFR.)*, nr. 135-90, 20 Nisan 1304/2 Mayıs 1888); Livane muhacirlerinin iskan edildiği Mecidözü'ne tabi Varay nahiyesine bağlı Şeyhler köyündeki arazilerine edilen baskına dair tahrirat (*BOA, Y.EE.*, nr. 134-36, 15 Şaban 1316/29 Aralık 1898); Livane muhacirlerinin Siverek ve Sürgü nahiyelerinde yurt edindikleri mahallin padişahın ismine izafeten *Reşadiye* diye adlandırılmasına izin verilmesine dair yazılar (*BOA, Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)*, nr. 3823-286695, 13 Zilkâde 1328/16 Kasım 1910; *BOA, Dahiliye İdare (DH.İD.)*, nr. 97-13, 20 Zilkâde 1328/23 Kasım 1910).

¹⁸ Livane'den Atina kazasına hicret edip oradan da Dersaadet'e gelmek isteyenlerin Muhacirin Komisyonuna yazdığı talep bildirisi (*BOA, DH.MKT.* nr. 1426-69, 29 Ramazan 1304/21 Haziran 1887); Livane'nin bazı Müslüman köy ahalisinin, Lazistan taraflarına göç etmeye başladığına dair Batum Başşehbenderliği'nden Muhacirin

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Yazar, savaştan sonra Türklerin göçünden bahsederken Artvin'den Osmanlı'ya göç eden Türklerden boşalan evlerin, mal ve mülklerin Ermeniler tarafından gasp edildiğini açık bir şekilde dile getirmektedir. Göç etmeyi önceden planlayan bazı Türk aileleri ise evlerini, yine Ermenilere çok ucuz fiyata ancak satabilmiştir. Makalenin birkaç yerinde Rus yönetimince, Türklerden boşalan yerlerin hepsinin Ermeniler tarafından doldurulduğu açıkça bildirilmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 14, 16, 41-42; Turan, 2019, s. 87, 238, 266-267). Maçavariani'nin verdiği bilgileri, o döneme ait Osmanlı belgeleri de teyit etmektedir. Örneğin, 16 Rabiülahir 1314/24 Eylül 1896 tarihli bir belgede, Batum'a bağlı Ardanuç ve Livane kazaları sakinlerinin çoğunun artık Ermenilerden oluşması hasebiyle, bölgede fesat çıkabileceğinden endişelenildiği için Ardahan'dan, dörder yüz askerli iki taburun müdahaleye hazır olması kaydedilmektedir (*BOA, DH.TMIK.M.*, nr.16-3) (Bk. Belge 3). Ayrıca, 23 ve 24 Cemaziyelahir 1322/4 ve 5 Eylül 1904 tarihli Erzurum Valisi'ne gönderilen iki ayrı yazıda, Artvin'de bulunan bazı Ermeni eşkıyasının hududu bozarak Ohor, İşhan ve Kiskim taraflarına hücum edecekleri haberi üzerine gereken hazırlıkların yapılması belirtildiği ve yine 5 Eylül 1904 tarihli Erzurum Valisi Nazım Paşa'nın cevap mektubunda ise, bu sınır tecavüzlere engel olunduğu bildirilmektedir (*BOA, DH.ŞFR.* nr. 332-34; *DH.TMIK.M.* nr.181-41; *Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.) MKT.MHM.*), nr. 548-36). Burada geçen bilgilerden de anlaşılan o ki, eskiden sayıları az olan Ermeniler, Rus yönetiminde planlı bir şekilde bölgeye yerleştirilmiş ve gerekli zamanlarda Osmanlı'ya karşı kullanılmıştır.

Gezi notlarında, göç edenlerin yalnız Türklerden oluşmadığı, onlarla birlikte Osmanlı'ya bağlı olan Müslüman Gürcülerin de bu göçlerde yer aldıkları kaydedilmektedir. Milliyetçe Gürcü olan K. Maçavariani, Gürcülerin bu göçünü doğru kabul etmeyerek, Rus İmparatorluğu'nun bunu engellemesi gerektiğini, kendine özgü bir dille anlatmaktadır. Abaziya'dan Artvin'e kadar olan yerlerden abartılı olsa da yaklaşık 100.000 kadar Müslüman Gürcü'nün Osmanlı topraklarına göçünü engelleyerek onların sınır bölgelerine yerleştirilmesinin daha uygun olacağını savunmaktadır. Burada geçen bilgilerden genel olarak K.

Komisyonu başkanlığına gönderilen mektup (*BOA, DH.MKT.* nr. 1485-8, 29 Ce 1305/12 Şubat 1888).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Maçavariani'nin, Rusya yönetimini kabullenip Artvin'de kalmış olan Türkler hakkında iyi niyetli olduğu anlaşılmaktadır. O, Türklerin çevik, cesaretli, verdikleri sözü tutan ve çalışkan olduklarını yazarak, Rus himayesinde sadece vergisini ödeyip, kendi dininde rahat yaşadıklarını da yazmaktadır (Маҷавариани, 1897, s. 7-8; Turan, 2019, s. 109-110).

5.2. Artvin halkının giysileri, mutfak zenginliği ve bazı gelenekleri

Öncelikle belirtmek gerekir ki, K. Maçavariani, Artvin'de bir Ermeni ailesinin evinde misafır kaldığı, kendisi de iyi bir Hristiyan olduğu için burada görüştüğu, konuştuğu, gittiği yerler hep bu kültürün insanları olmuş, gezi notuna da bu yönde bilgiler yazılmıştır. O, Artvin'de iken Aznauryan soyadlı bir Ermeni ailesinde ikamet etmiş ve ona burada refakat edenler de yine bu aile mensupları olmuştur. Dolayısıyla bu ailede gördüklerini, yediği yemekleri ve onların hayat tarzını; ibadetlerini, bayramlarını, mutfak zenginliğini, giysilerini, nişan ve düğünlerini, Artvin yöresine ait olarak anlatmıştır (Маҷавариани, 1897, s. 17-28, 44-50). K. Maçavariani'nin yazdıklarına göre, Artvin Ermenilerinin ibadetleri dışında Türk kültürü etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Türkçedeki anlamıyla kelimeler aynı olarak kullanılır. Ermeni evinde *ocak* ve *tandırın* bulunduğu, ona ikram edilen *kebab*, *dolma*, *kavurma*, *baklava*, *helva*, *pekmez* ve *şerbet* gibi yiyecek ve içeceklerin Türk millî mutfağına ait olduğu, yine Türk giysileri olarak bilinen *peştemal*, *içlik*, (ceket veya hırkanın altına giyilen bir tür kadın gömleği), *arakçın*, *Bağdad* isminde kaşkol, *leçek* (bayanların yaylık veya örpeyin/örtü altına bağladıkları bir nevi başlık), *enter* diye adlandırılan *juba* (hırka) kullandıkları ve Ermeni hanımlarının boyunlarına altın Türk liraları taktıkları kaydedilmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 16-08, 23-27).

Yazar ayrıca, Artvin'deki Katolik ve Gregoryen Ermeniler arasında ciddi mezhep sorununun yaşandığını, bir araya gelince her an kavga çıkabileceğini, özellikle bayramlarda sataşmaların, şer ve bühtan dolu laf atmaların, ancak papazların müdahalesiyle durdurulabildiğini de bildirmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 20-21).

K. Maçavariani, Ermeni hanımlarının hem evde hem de tarlada çok çalıştığını, erkeklerin ise bütün gününü kahvehanelerde geçirdiklerini yazmaktadır. Ayrıca, Artvin Ermenilerinde kendisinin de hoş karşılamadığı erken evliliğin olduğunu ve genelde 7-8 yaşlarında

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

nişanlanan Ermeni kızlarının, 12-13 yaşlarına gelince kendilerinden 10-15 yaş büyük erkeklerle evlendirildiğini vurgulamaktadır. Bu yaşlarda nişanlanmayan kızların ise, evde kalmış sayıldığını kaydetmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 25).

6. Artvin'den Batum'a Geri Dönüş

K. Maçavariani, maalesef Artvin'den Batum'a dönüşünün de tarihini belirtmemektedir. Sadece gelişi esnasında dayanılması zor sıcakların olduğunu ve dönüşünü ise, *ayın yiğirmisi idi* diye yazmaktadır. Artvin'den Batum'a kara yolu ile 90 verst (yaklaşık 96 km) mesafenin çok zor şartlarla yaklaşık 24 saatte gidildiğini bildirerek, tehlikeli bile olsa, tekne ile 4-5 saatlik deniz yolunu tercih ettiğini bildirmektedir. Tekne kaptanı, işini çok iyi bilen, cesaretli Süleyman Ağa isminde bir Türk'tür. Çoruh Nehri'nin dağ kenarından korkunç ve tehlikeli aktığını belirten yazar, burada yolculuğun Volga Nehri'ne göre daha zor şartlarda yapıldığını da kaydetmektedir. En sonunda yol boyunca üç defa istirahat etmek ve yolcu almak için durduklarını, Kapandid köprüsü yanındaki rıhtımda gümrük kontrolünden sonra Çoruh'un Karadeniz'e kavuştuğu yerden denize açıldıklarını ve kaptan Süleyman Ağa'nın insana cesaret veren sohbetlerini dinleyerek Batum'a vardıklarından bahsederek gezi notunu bitirmektedir (Маҷавариани, 1897, s. 50-53).

Sonuç

Gürcü kökenli maarifçi, etnolog ve yazar Konstantin Davidoviç Maçavariani'nin gezi notları olarak eski Rusçada kaleme aldığı *Artvin Şehri* isimindeki makalesi, Rusların 1897 yılında Tiflis'te neşrettikleri Kafkasların coğrafi ve demografik özelliklerini ele alan *Kafkasya halkları ve bölgeleri hakkında yazılar toplusu*'unda yayımlanmıştır. Maçavariani, Artvin gezisi ile ilgili hiçbir tarih vermeden, sadece gelişi ve dönüşü esnasında dayanılması zor sıcakların olduğunu ve dönüşünü *ayın yiğirmisinde* yaptığını belirtmektedir. Yazarın, Artvin'in nüfusu ile bazı istatistik bilgileri 1893 tarihli Rus verilerine dayanarak bildirdiğini ve aynı zamanda Batum ile Artvin arasında 1895'in ilkbaharında kapanan Rixner ve Salerno'nun bakır fabrikasını işlek durumda iken gördüğünü belirttiğine bakılırsa, onun bu seferini makalenin basıldığı 1897'den üç sene önce, yani 1894 yılının yaz mevsiminde gerçekleştirdiği söylenebilir.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Toplam 53 sayfadan oluşan gezi notunda, Çarlık dönemi Artvin ve yöresi hakkında dikkatleri çeken çok değerli bilgiler verilmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında Artvin şehri ve yöresinin toponomisi, nüfusu, Rus işgali sonrası Türklerin Osmanlı'ya zorunlu göçü, Türklerden boşalmış yerlere Ermenilerin iskân edilmesi, şehrin mimarisi, camiler, kiliseler, okulları, yörenin doğal güzellikleri, Artvin halkının etnik ve yapısı, onların giysileri, mutfak zenginliği, gelenek ve göreneklerini bu dönem Batum şehir okulunun Müfettişi görevinde bulunan K. Maçavariani'nin gözlemlerinden öğrenmek mümkündür. Ancak, K. Maçavariani, Artvin'de bir Ermeni ailesinin evinde misafir kaldığı için burada görüştüğü, konuştuğu, uğradığı mekânlar hep bu kültürün insanları ile olmuş ve doğal olarak gezi notuna da o yönde bilgiler aktarılmıştır. O, Ermeni ailede gördüklerini, yediği yemekleri ve dolayısıyla onların hayat tarzını; ibadetlerini, bayramlarını, mutfak zenginliğini, giysilerini, nişan ve düğünlerini; genelleyip Artvin yöresine ait olarak anlatmıştır. Fakat verdiği bilgilerde hem Gürcülerin hem de Ermenilerin ciddi bir şekilde Türk kültürünün etkisinde kaldıkları anlaşılmaktadır. Çalışmamızda belirtilen bütün bu özellikler, Artvin'le ilgili yazılmış olan o dönem kaynaklarında geçen bilgilerle karşılıklı olarak değerlendirilerek ele alınmıştır.

Yazar, makalesinde 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Artvin'den Osmanlı'ya göç eden *Muhammediler* olarak adlandırdığı Türkler ve Müslüman Gürcülerden boşalan evlerle, mal ve mülklerin Ermeniler tarafından gasp edildiğini açık bir şekilde dile getirmiştir. Yine notlardaki bilgilerden, epey Türk ahalinin Artvin'den göçe zorlandığı anlaşılmaktadır. Rus yönetimindeki Artvin'de gerçekteşen göç olaylarını, o dönemin Osmanlı arşiv belgeleri de açık bir şekilde teyit etmektedir.

Yazarın makalesindeki, Osmanlı ve genel olarak Türklere karşı tutumu ele alındığında, Rusya yönetimini kabullenip Artvin'de kalan Türkler hakkında iyi niyetli olduğu anlaşılmaktadır. O, Türklerin çevik, cesaretli, verdikleri sözü tutan ve çalışkan olduklarını açıkça belirterek, Rus himayesinde sadece vergisini ödeyip, sorun çıkartmadan kendi dininde rahat yaşadıklarını kaydetmektedir. Bütün bunları dikkate alarak, onun bazı Batılı yazarlar gibi, Türklere karşı *nefret dolu olduğu halde saygı duyma* rolünü oynamadığı, aksine olumlu yönde gerçekçi ve samimi olduğu söylenebilir.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Sonuç olarak, Rus yönetimindeki Artvin hakkında bilgi edinmek için K. Maçavariani'nin gezi notları olarak kaleme aldığı makalesi, araştırmacılar tarafından değerli bir kaynak olarak kullanılabilir.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Kaynakça

1) Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), nr. 3823-286695.

BOA, Dâhiliye İdare (DH.İD.), nr. 97-13.

BOA, Dâhiliye Mektubi Kalemî (DH. MKT.), nr. 1348-82; nr. 1370-9; nr. 1503-33.

BOA, Dâhiliye Muamelat (DH.TMIK.M.), nr.16-3; nr.181-41.

BOA, Dâhiliye Şifre Kalemî (DH. ŞFR.), nr. 135-90; nr. 332-34.

BOA, Hariciye Nezareti Tahrirat (HR.TH.), nr. 63-25.

BOA, Maliye Nezareti Emlak-i Emiriye Müdüriyeti (ML.EEM.), nr. 57-41.

BOA, Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF. MKT.), nr. 56-53.

BOA, Sadaret Mühimme Kalemî Evrakı (A.) MKT.MHM.), nr. 548-36.

BOA, Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.), nr. 44-129; nr. 134-36.

2) Diğer Kaynaklar

Akyüz Orat, J., Oran Arslan, N. ve Tanrıverdi, M. (2011). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kafkas göçleri (1828-1943)*. Kars: Eser Ofset ve Matbaacılık.

Atalay A. (2017). XIX. yüzyılın sonlarında Elviye-i Selâse'de karayolu yapım faaliyetleri. *KSBD*, 9(2), 1-24.

Atalay, A. (2020). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Artvin Vilayeti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumu. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6(10), (Millî Mücadele'den Milli Egemenliğe Karadeniz Özel Sayısı), 311-329.

Badem, C. (2010). *Çarlık Rusyası yönetiminde Kars Vilayeti*. İstanbul: Bizzamanlar Yayıncılık.

Badem, C. (2018). *Çarlık yönetiminde Kars, Ardahan, Artvin 1878-1918*. İstanbul: Aras Yayıncılık.

Белова, Л. И. ve Нармания, А. М. “Эстетика Визуального В Творчестве С. М. Прокудина-Горского”, 193-197

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

<https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/30150/viscom2014-193-197.pdf?sequence=-1> (04.07.2022).

Булатов, Б. Б. ve Исмаилова, А. М. (2017). Влияние иностранных инвестиций на экономику Южного Кавказа на рубеже XIX-XX вв. *Кавказология*, (4), 134-144.

Demirel, M. (2009). Artvin ve Batum göçmenleri (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (40), 317-340.

Paşaoğlu, D. (2013). Muhacir Komisyonu Maruzatı'na göre (1877-78) 93 Harbi sonrası muhacir iskânı. *History Studies a Tribute to Prof. Dr. Halil İnalçık*, 5(2), 347-386.

Фон-Гребнер, А.В. (1896). *Торговые Дороги Закавказья*. С.-Петербург: Типография Исидора Гольдбертакан., д. (94).

Garanina, S., Prokudin-Gorsky, S. M. 7-26 https://www.lesjeunesrussisants.fr/histoire/documents/BIOGRAPHIE_PR ODOUKINE-GORSKY.pdf, 04.07.2022.

Kocabaş, S. (1989). *Kuzeyden gelen tehdit, tarihte Türk-Rus mücadelesi*. İstanbul: Vatan Yayınları.

Kocaman, S. (2014). Kars İli'nin idari coğrafya analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (29), 271-292.

Колыванова, В. В. (2015). *Цветная империя, Прокудин-Горский*. Москва: «РИПОЛ классик».

Komisyon. (2007). Евангелие. *Большая Российская Энциклопедия*, IX, 504.

Komisyon. (1892). Георгий Александрович. *Энциклопедический словарь*, VIII, 420.

Küçükyıldız, N. (2019). Artvin ve çevresinin yer adları üzerine bir değerlendirme. N. Yavuz (Ed.), *Artvin Tarihi Araştırmaları-1* içinde (ss. 1-16). İstanbul: Kriter Yayınları.

Мачавариани, К. (1897). Городъ Артвинь, Кутаисской губернии. Путевые очерки. *Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа*, XXII, 1-53.

Мачавариани, К. Д. (1909). *Очерки и Рассказы (Из наблюдений из разных годов)*. Батумь: Типография Д. Л. Карел.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Наумова, Е. (2019). Творчество С. М. Прокудина-Горского как отражение образа дореволюционной России. *Альманах "ЭТНОДИАЛОГИ"*, (57), 120-135.

Nüsretoğlu, T. (2021). Rotşidler ve Bakü petrolü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, VIII(3), 1018-1033.

Правительственный вестникь. (1899). №142, (15 июля), 1.

Шавров, Н.Н. (1909). "Поездка в Артвин", *Из.№ 3 журнала «Естествознание и География» за 1909 г. Москва: Типография Императорского Московского Университета*, 1-9.

Tuncel, M. (2007). Artvin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXXIII, 420-422.

Turan, R. (2019). *Çarlık Rusyası döneminde Batum Vilayeti (1878-1914)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Türker, Ö. (2014). Kuzey Kafkasya'daki Rus işgaline dair Rusça kaynaklar üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 183-218.

Uçarol, R. (1995). *Siyasi tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Yapıcı, H. (2012). 93 Harbi sonrasında yaşanan göçler ve neticeleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, I, 181-189.

Yücetürk, Z. (2020). 93 Harbi ve sonrasında Artvin. *Karadeniz Araştırmaları*, XVII, 73-95.

3) İnternet Kaynakları

http://apsnyteka.org/350-machavariani_k_sem_dnei_v_gorach_abkhazii.html, erişim: 28.03.2022.

<http://www.wdl.org/ru/item/5463/#q=artvin+province&qla=en>, erişim: 03.11.2015.

<http://www.wdl.org/ru/item/5464/#q=artvin+province&qla=en>, erişim: 03.11.2015.

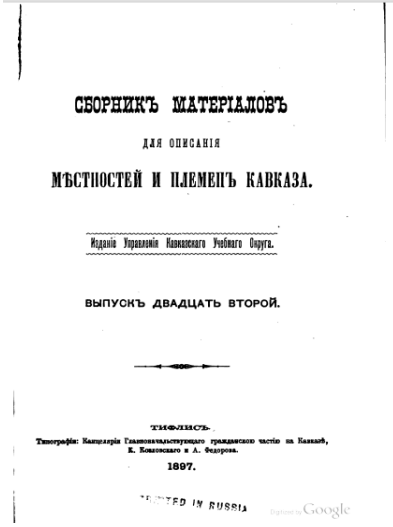
<http://www.wdl.org/ru/item/5465/#q=artvin+province&qla=en>, erişim: 03.11.2015.

<http://www.wdl.org/ru/item/5466/#q=artvin+province&qla=en>, erişim: 03.11.2015.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

<https://www.loc.gov/pictures/resource/prokc.21599/>, erişim: 22.08.2022.

Ekler

Resim 1: Toplunun yüz kapağı (1926?)

Fotoğraf 1: K. D. Maçavariani (1857-

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yūzyılın sonlarında Rus yōnetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Fotoğraf 2: N. N. şavrov'un makalesinde yer alan Artvin'in siyah-beyaz fotoğrafi (1909).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yūzyılın sonlarında Rus yōnetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Fotoğraf 3: Artvin'in genel gōrūnūmū (1912). Foto. Prokudin-Gopskiy. <http://www.wdl.org/ru/item/5463/#q=artvin+province&qla=en> (03.11.2015).

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yūzyılın sonlarında Rus yōnetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

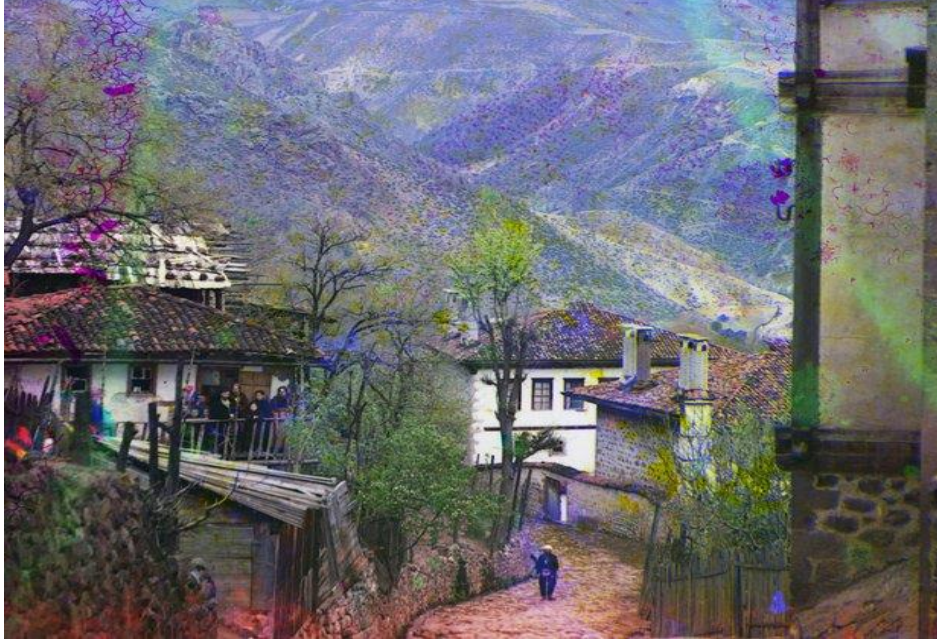
Fotoğraf 4: Artvin evleri (1912). Foto. Prokudin-Gopskiy.
<https://www.loc.gov/pictures/resource/prokc.21599/>, erişim: 22.08.2022.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

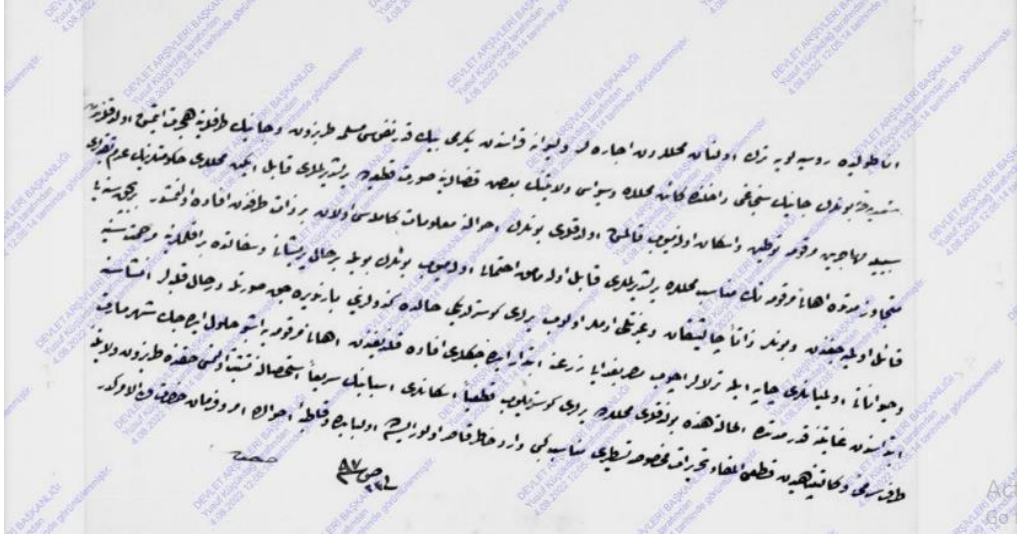
Fotoğraf 5: Artmol Camii Hocası, kız öğrencileriyle (1912). Foto. Prokudin-Gopskiy. <http://www.wdl.org/ru/item/5466/#q=artvin+province&qla=en>, erişim: 03.11.2015.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Fotoğraf 6: Artvin'de Georgiyevski Sokağı (1912). Foto. Prokudin-Gopskiy. <http://www.wdl.org/ru/item/5464/#q=artvin+province&q1a=en>, erişim: 03.11.2015.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Belge 1. BOA, Y..EE..., nr. 44-129.

Transkripsiyonu:

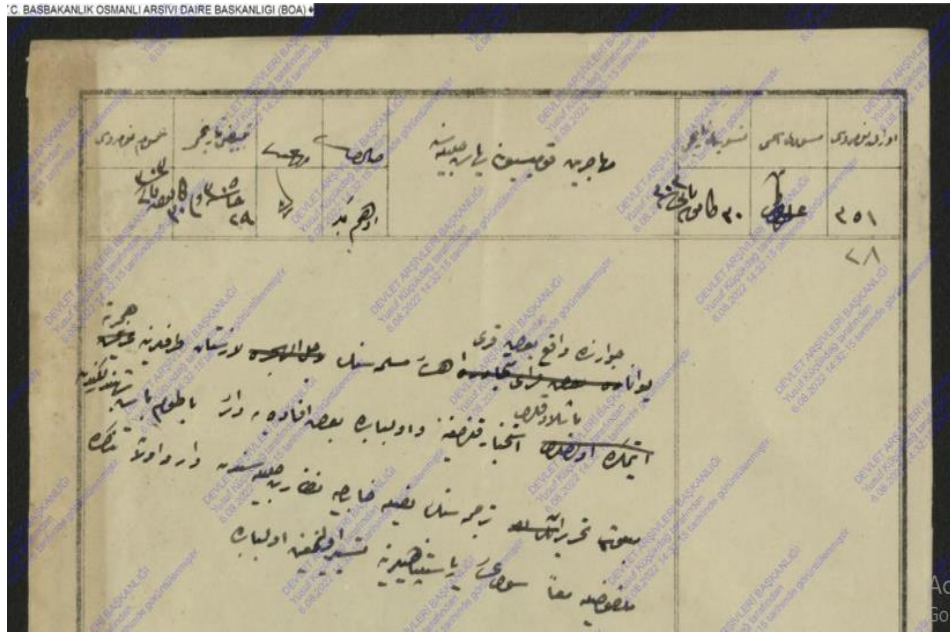
Anadolu'da Rusyaluya terk olunan mahallerden Acâralar ve Livâne kurrasından yiğirmi bin kadar nüfûs-ı Müslime Trabzon ve Cânîk taraflarına hicret itmiş olduklarından şimdîye kadar bunların Cânîk Sancâğı râhında kâin mahâlde ve Sivas vilâyetinin bazı kazalarına sûret-i kat'îyye yerleşdirilmeleri kâbil iken mahâlleri hükûmetlerinin adem-i takdirleri sebebiyle muhâcirin-i merkûm-ı tavnin ve iskân olunmayub kalmış oldukları bunların ahvâline ma'lumât-ı kâmileleri olan bir zat tarafından ifâde olunmamışdır. Bir buçuk sene-yi mütecâviz müddetde ahâli-yi merkûmenin münasib mahâllere yerleşdirilmeleri kâbil olamamak ihtimâl olamayub bunların böyle bir hâl-i perîşânî ve sefalette bırakılmalarına merhamet-i Seniyye kâ'il olamayacağından ve bunlar zâten çalışkan ve gayretli adamlar olub yerleri gösterildiği hâlde kendilerini barındıracak sûretle derhal kulübeler inşâ'sına ve hayvânâtı olmayanları çapa ile tarlalar açub mısır buğdayı zıraate ibtidâr idecekleri ifâde kılındığından ahâli-yi merkûmeye işbu hülûl idecek şehr-i Mart ibtidâsından gayetine kadar müddetde el-hâlet-ü hâzihi buldukları mahâlde yerleri gösterilüb katî'yyen iskânları esbâbının serî'an istîhsâline

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

teşebbüs olunması hakkında Trabzon vilâyetine taraf-ı sâmi-yi vekâlet-penâhiden kat'î imzâ' ve tahrirât-ı mahsusa tastîr-i münasib gibi vârid-i hatr-ı kasır olur ise ol bâbda ve kât'en ahvâlde emr-ü fermân hazret-veliyü'l-emrindir.

Saffet

Fi 23 Safer 1297/5 Şubat 1880

Belge 2. BOA, HD. MKT. nr. 1485-8.

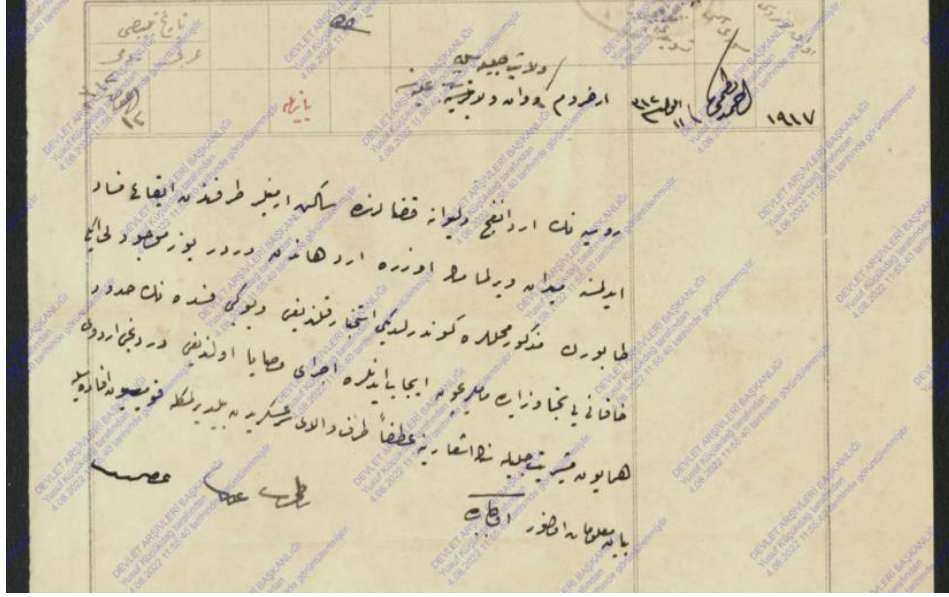
Transkripsiyonu:

Muhâcirîn Komisyonu Riyâset-i Celîlisine

29 Cemazeyilevvel 1305/12 Şubat 1888

Livâne civarında vaki' bazı kurra ahali-yi Müslimesinin Lâzistân taraflarına hicrete başladıkları istihbâr kılındığına ve ol bâbda bazı ifâdeye vârid Bâtûm Başşehbenderliği'nden meb'ûs tâhrirat-ı tercemesinin leffiyle Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden vârid olan tezkire melfûfuyla maan sevki riyâset-penâhiliğine tesyîr olunmağın ol bâbda.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Belge 3. BOA, DH.TMIK.M.. nr.16-3.

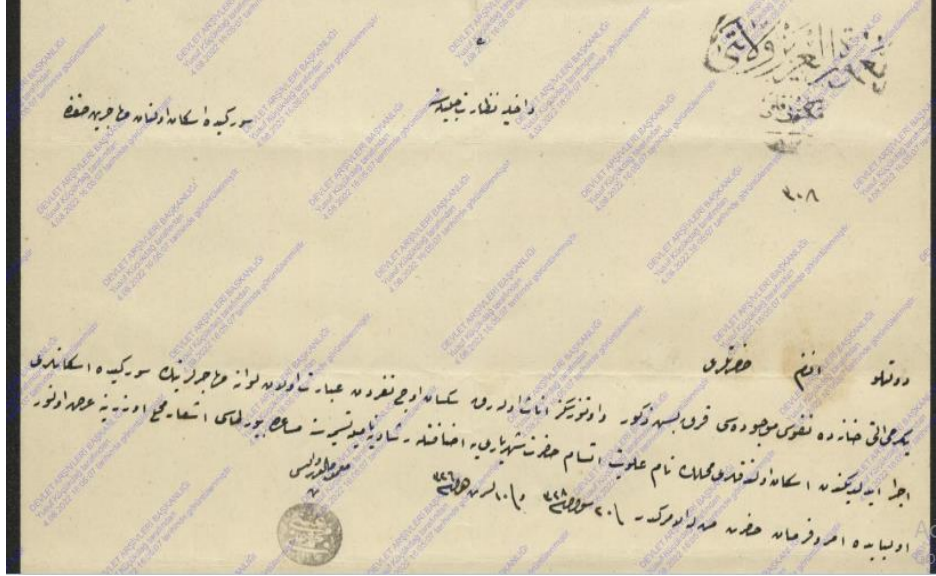
Transkripsiyonu:

Erzurum Vilâyet-i Celîlesiyle ve Vân Vilâyet-i 'Aliyesine

16 Rabiulahir 1314/24 Eylül 1896

Rusya'nın Ardanuç ve Livâne kazâlarında sâkin Ermeniler tarafından îka'-
1 fesâd idilmesine meydân verilmemek üzere Ardahân'dan dörder yüz
mevcudlu iki tâbûrun mezkûr mahâlle gönderildiği istihbâr kılındığı ve bu
gibi fesedenin hudûd-i Hâkâniye tecâvüz idememeleri için icâb idenlere
icrây-ı vesâyâ olunduğu Dördüncü Ordu-yu Humâyûn Müşiryet-i
Celîlesi'nin iş'ârına 'atfen taraf-ı valây-ı seraskeriden bildirilmekle
Komisyon ifâdesiyle beyân-ı malumât olunur. Ol bâbda.

Dedeyev, B. ve Balayev, X. (2023). K. Maçavariani'nin gezi notlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında Rus yönetimindeki Artvin. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 1-33. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262658>

Belge 4. DH.ID.. nr. 97-13.

Transkripsiyonu:

Dâhiliye Nezâret-i Celîlisine

Siverek'de iskân olunan muhâcirin hakkında

Devletlu Efendim Hazretleri

Yiğirmi altı hânede nüfûs-ı mevcûdesi kırk beş zükûr (erkek) ve otuz sekiz inâs (kadın) olarak seksen üç neferden ibâret olan Livane muhâcirlerinin Siverek'de iskânları icrâ edildiğinden iskân olundukları mahâllin nâm-ı 'ulviyeti i'ttisâm Hazret-i Şehriyâriye izâfetle Reşâdiye nâmıyla tesmiyesine müsâade buyrulması iş'âr-ı mahalli üzerine arz olunur. Ol bâbda emr-u fermân hazret-i men-leü'l-emrindir. Fi 20 Şevval 1328/25 Ekim 1910.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 20.02.2023

Makale Kabul Tarihi: 25.04.2023

KORE SAVAŞI'NDA TÜRKLERİN AçTIğI BİR EğİTİM KURUMU: ANKARA OKULU VE YETİMHANESİ*

Cemile TEKİN
Nihat ERDEM*****

z

Kore Yarımadası'nda savaş, 25 Nisan 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye aniden taarruz etmesiyle başlamıştır. Kuzey Kore Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve in tarafından; Güney Kore ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşmiş Milletler (BM) Ordusunca desteklenmiştir. BM'nin ye devletlere çağrıda bulunması zerine Türkiye, 30 Haziran 1950'de Kore'ye asker yollamaya karar vermiş; gönderdiği Türk Tugayı, Kore topraklarına ayak baştığı anda itibaren Kunu-ri ve Wegas, Kumyangjang-ni muharebeleri başta olmak üzere pek çok cephede üstün başarılar elde etmiş; bunun yanı sıra savaşın olumsuz şartlarından etkilenen Koreli sivil halka ve ksz-yetim çocuklara da destek olmuştur. Kore Savaşına iştirak eden 21 BM Kuvveti içerisinde yalnızca Türk Tugayı, Suwon kentinde yatılı "Ankara İlkokulu ve Yetimhanesi" açarak savaş ortamında kimsesiz kalan Koreli ocukların bakımını ve eğitimini sağlamıştır. Güney Kore Hkmetinden talep edilen öğretmenlerin çabasıyla Türk askerleri, okulun ve çocukların her türlü ihtiyaını karşılamak için elinden gelen yardımı yapmıştır. Türk askerinin, yetim çocuklar için oluşturduğu sağladığı eğitim, sağlık ve sosyal hizmet sonucu günümüze kadar uzanan Türkiye-Güney Kore dostluğunun temeli atılmıştır. Bu alışma ile Kore savaşında Türk askerinin yetim Koreli ocuklar için cephe arkasında yaptığı fedakrlığın bilinmesi, Türkiye-Güney Kore devletlerinin kaynaşmasına katkı sağlanması, bu konuda bilinmeyenlerin gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kore, Kore Savaşı, Koreli Yetimler, Ankara Okulu ve Yetimhanesi, Kore Halkı.

* Bu makale 2022 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Kore Savaşı'nda Türklerin Açtığı Bir Okul: Ankara Okulu ve Yetimhanesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, İİB Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, cemileh@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2694-3296.

*** Doktorant, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, nihaterdem0606@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4010-0407.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

An Educational Institution Opened by Turks during the Korean War: Ankara School and Orphan

Abstract

The war on the Korean Peninsula began on April 25th, 1950, when North Korea suddenly attacked South Korea. North Korea was supported by the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and China; South Korea was supported by the United States (USA) and the United Nations (UN) Army. Upon the UN's call to the member states, Turkey decided to send troops to Korea on 30th June 1950; The Turkish Brigade has achieved outstanding success on many fronts, especially the battles of Kunu-ri and Wegas, Kumyangjang-ni and from the moment of setting foot on Korean soil, the brigade also supported the Korean civilian population and orphaned children who were affected by the negative conditions of the war. Among the 21 UN Forces that participated in the Korean War, only the Turkish Brigade provided care and handled the education of Korean children who were orphaned during the war by starting a boarding school named "Ankara Primary School and Orphanage" in the city of Suwon. With the efforts of the teachers demanded from the South Korean Government, the Turkish soldiers did their best to meet all the needs of the school and the children. As a result of the education, health and social services provided by the Turkish military for orphaned children, the foundations of the friendship between Turkey and South Korea, which have reached the present day, were laid. The study aims to promote the sacrifices made by Turkish soldiers behind the front for orphaned Korean children in the Korean War, to contribute to the bonding of the Turkish-South Korean states, and to bring to light the unknowns in this regard.

Keywords: Korea, Korean War, Korean Orphans, Ankara School and Orphanage, Korean People.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin atığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Giriş

Endüstri devrimi sonrasında teknolojiye ileri giden Avrupalı devletler sömürge yarışına girmişler ve çok geçmeden I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşlemişlerdir. Bu savaşın sonunda imzalanan antlaşmalar tarihi-coğrafi-etnik kıstaslar dikkate alınmadan yapıldığı için çok geçmeden II. Dünya Savaşı'nın yaşanmasına neden olmuşlardır. Bu savaşın sonunda ABD ve SSCB'den müteşekkil iki kutuplu bir düzen meydana gelmiştir. Bu devletlerin çekim gücü etrafında saf tutan devletler de Doğu ve Batı şeklinde ikiye bölünmüştür. ABD'nin önderliğinde kurulan demokratik Batı Bloğuna karşı, SSCB'nin önderliğinde komünist devletlerden meydana gelen Doğu Bloğu oluşmuştur. Bu bağlamda SSCB, Doğu Avrupa'da Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya'da komünist rejimlerin kurulması için çaba harcamış; Uzak Doğu'da 1945'te Kuzey Kore'yi istila etmiştir. in başta olmak üzere Birmanya, Malezya ve Filipinler'deki komünist hareketleri destekleyerek Doğu ve Güneydoğu Asya'da etki alanını artırmıştır. Öte yandan Türkiye, İnan ve Yunanistan üzerinde de çeşitli baskılar yaparak Doğu Akdeniz'e inmenin planlarını yapmıştır.

SSCB 1945 yılında, Paris'te 1925'te imzalanan Sovyet-Türk Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nı feshettiğini açıklamıştır. Hemen akabinde Ardahan ve Kars'ın kendisine verilmesini Türkiye'den isteyerek Boğazlardan hak talebinde bulunmuştur. Bu tehditkr talepleri Türkiye net bir şekilde reddetmiş; toprak bütünlüğüne kasteden SSCB'ye karşı ABD ve Avrupa'dan yardım talep etmiştir. Ancak, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki menfaatleri çerçevesinde ABD, Truman ve Marshall yardımları ile arka çıkmıştır. Bu yakınlaşma kısa sürede meyvesini vermiş; 25 Nisan 1950'de Kuzey Kore'nin saldırısıyla başlayan savaşta Güney Kore'ye destek veren ABD ve BM destek vermiş; Türkiye de Kore'ye bir Tugay göndermiştir. Türk Askeri, sadece cephede savaşmamış; savaş sırasında yetim kalan Güney Koreli ocuklara açtığı "Ankara Okulu ve Yetimhanesi" tüm ihtiyaçlarını karşılamış ve eğitim vermiştir.

Bu alışma, yukarıda kısaca değinilen konuda 1950'den bu yana kaleme alınmış hiçbir akademik araştırmanın bulunmaması, araştırmanın konuyla ilgili ileride yapılacak olan çalışmalara nc olması açısından önem taşımaktadır. Türk askerinin Kore Savaşı'nda cephe gerisinde ana-babasız kalan yetim-ksz çocukları himaye ederek savaş esnasında dahi olsa eğitim görmelerini sağlamasının Türkiye-Kore ilişkilerinin dostane

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

bir Şekilde kurulmasına yol açabileceği ve Türk askerinin cephede ne kadar cesur bir yürek taşıyorsa cephe arkasında yaşanan drama karşı da merhametli bir yürek taşıyabileceği varsayımları oluşturmaktadır.

Bu çalışmada konuyla ilgili literatür ve arşiv taraması, gözlem, deneyim röportaj gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

1. Kore Savaşı'nın Nedenleri

Dünya, 1945'ten sonra ABD'nin başını çektiği kapitalist ve SSCB'nin başat olduğu komünist blok Şeklinde kutuplaşmaya girmiş; kısa zamanda askerî bloklaşmalara sebep olmuştur. Savaşın sona ermesinin ardından 1949'da Batılı devletler ABD'nin önderliğinde Kuzey Atlantik Antlaşması rgt'n (NATO); Doğu Bloğu ise bunu karşı SSCB'nin liderliğinde 1955'te Varşova Paktı'nı kurmuştur (Armaoğlu, 1991, s. 449).

NATO, Avrupa'da Sovyet tehdidinin önüne set çekmiş; bu sebeple Sovyet yayılması istikametini Avrupa'dan Asya kıtasına yöneltilmiştir, Asya kıtasının stratejik yönden önemli bir yerinde bulunan Kore, Asya'ya girmek için çok uygun bir sıçrama tahtası konumundadır. Japonya ve Güney Kore'de ABD askerinin bulunduğu düşünüldüğünde, bu süper gücün stratejik olarak güçlü bir konumda olduğu aşıkrdır. Sovyet Rusya, in'de komünistler idareyi ele geçirinceye kadar bu duruma ses ıkartmamıştır. Ancak 1949'da in'de komünistler iktidarı ele geçirince, Sovyet Rusya'nın Asya'daki pozisyonu güçlenmiştir (Armaoğlu, 1991, s. 454-455).

Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda mağlubiyeti kabul etmesini müteakip SSCB, Kore'ye girerek ve Japon askeri birliklerini teslim alma gerekçesi ile Kore'nin tümünü işgale girişmiş; bu durumda ABD, Sovyetlere 38. Paralelde durmasını, bu paralelin güneyinde bulunan Japon askerlerinin kendilerince teslim alınacağını bildirmiş; 8 Eylül 1945'te Kore'nin güneyinden karaya çıkartma yaparak 38. Paralele kadar ilerlemiştir (Yücel, 2001, s. 8). SSCB ve ABD, 38. enlemi sınır ilan ederek Kore'yi ikiye bölmüşler; bu durum Kore sorununun kaynağını oluşturmuştur. Bundan sonra yaşanan soğuk savaş döneminde ABD ve SSCB, uluslararası arenada g dengelerini değiştirmeye başlamışlar; buldukları coğrafyalardan uzakta olmasına rağmen etki alanlarını genişletme yönüne gitmişler ve sonunda; 25 Haziran 1950 tarihinde hudut olarak kabul edilen 38. Enlemin Kuzey Kore'nin bütün Kore'yi komünist

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

bir rejim altında birleştirmek gayesiyle Güney Kore askerlerine taarruz etmesi sonucu sıcak çatışmanın fitili ateşlenmiştir. Bu vaziyet karşısında BM güvenlik Konseyi 25 Haziran 1950'de toplanmış ve Kuzey Kore'nin bu saldırısı neticesinde barışın sekteye uğradığını belirterek BM üyesi devletleri yardıma çağırmıştır. Kore Savaşı, BM'ler ordusunun dünya barışını koruma gayesinde ilk defa aktif rol üstlenmesi adına da önem taşımaktadır (Kore Harbinde TSK Muharebeleri 1950-1953, s. 18-23).

1.1. Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra dış politikada en kritik meselesi, uluslararası arenada içine düştüğü yalnızlık girdabıdır. Bilhassa Sovyet Rusya'nın tehditleri Türkiye'yi Batı bloğuna itmiştir. SSCB, 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında gerçekteştirilen Yalta Konferansı'nda Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesi gerektiğini iddia etmiş; (Armaoğlu, 1991, s. 414-415) Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Türk-Sovyet ilişkilerinin temel taşı olan 17 Aralık 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması süresinin uzatılmayacağını, özellikle yeni konjonktür sebebiyle antlaşmanın yeniden düzenlenmesi gerektiğini bildirerek bu hususa ilişkin bir nota vermiştir (Gürün, 1991, s. 278). Sovyetlerin sıcak denizlere inme stratejileri, Boğazlara dair tutumu ve Haziran 1945'te Türkiye'ye verdiği ikinci bir notada Ardahan ve Kars bölgelerinin Sovyetlere bırakılmasının yanında boğazlarda Rusya'ya askerî üs verilmesi talepleri açıkça Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlık haklarını ihlal manası taşımaktadır.

Sovyetlerin bu taleplerini geri çeviren Türkiye, silahlı bir taarruza maruz kaldığı takdirde, tek başına bunu bertaraf etme azim ve kararlılığında olduğunu tüm dünyaya ilan etmiş (Gönlübol, 1982, s. 193), ancak Sovyetlere karşı tek başına dayanmasının pek mümkün görmediğinden ABD'nin desteğini de beklemiştir (Ülman, 1968, s. 216).

ABD öncülüğünde 1949 senesinde Sovyet emperyalizmine karşı Batılı devletlerle askerî bir ittifak oluşturularak 4 Nisan 1949'da NATO kurulmuş ve yeni bir dönem başlamıştır. Olası bir Sovyet taarruzu karşısında askerî ittifak kurulması Türkiye'de büyük bir ilgi ve istek uyandırmıştır; dönemin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Hükümeti,

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

NATO'ya girmek için hazırlıklara başlamıştır. Demokrat Parti'nin (DP) 14 Mayıs 1950'de, iktidara gelmesi ile Türkiye'nin, NATO'ya girebilmek için ABD ve İngiltere'ye yaptığı diplomatik girişimler çoğalmıştır (Saray, 2000, s. 127-128).

Türkiye'nin BM'nin Güney Kore'ye yardım talebi çağırısına olumlu cevap vermesi; ABD'yi çok memnun etmiş, DP Hkmeti, bu samimi atmosferden faydalanarak CHP Hkmetinin yelik için müracaat ettiği Mayıs 1950'den üç ay sonra, 3 Ağustos 1950'de NATO'ya üyelik başvurusunu tekrarlamıştır (Bağcı, 1990, s. 27). Yurt içi ve yurt dışında çıkan bazı haberlerde Türkiye'nin Kore'ye asker yollamakta aceleci davranmasının sebeplerini şu şekilde ifade edilmektedir: NATO'ya ye olmak, Batılı devletlerarasında yer almak ve ABD'nin askerî-ekonomik yardımından faydalanabilmek (Albayrak, 2004, s. 41).

Kore'ye asker gönderilmesi hususu bazı çevrelerce radikal bir karar olarak algılanmıştır. Türkiye, Millî Mücadele'den sonra ilk defa bir askerî harekâta katılmakta ve çok uzakta bulunan bir yere Türk askerini göndermektedir. Bunu da BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlara uyarak saldırıya maruz kalmış bir ülkeye insani yardımda bulunmak maksadıyla yapmaktadır. BM yesi pek çok devlet, Kore'ye verilecek yardımın nasıl olması gerektiğini tartışırken Türkiye, ABD'yi müteakip Kore'ye asker gönderen ilk devlet olmuştur (Burçak, 1998, s. 61-62).

Aslında CHP iktidarı sırasında başlatılan Batı ile dostane ilişkiler kurulması ve NATO yesi olma arzusu DP tarafından da sürdürülmüştür. Bunun için BM'nin Kore sorununa yardım isteğine hızlı bir şekilde olumlu yanıt vererek Türkiye'nin talebini gerçekleştirebileceğini düşünmüş fakat netice beklediği şekilde olmamıştır. Ancak yine de umudunu yitirmeyerek "Akdeniz'in savunulmasına ait gerekli planlama işlemlerine" iştirak etmenin NATO'ya girebilmenin zeminini oluşturacağı kanısına varmıştır (Saray, 2000, s. 127-128).

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

2. Kore Savaşı'nda Türk Tugayı Tarafından Ankara Okulu ve Yetimhanesi'nin Açılması

Türk Tugayı'nın Kore'deki muharebelerde sergilediği üstün başarısının yanında en az onun kadar değerli bir de cephe gerisinde başarıları mevcuttur. Bunlardan en önemlisi, savaş sırasında ebeveynlerini kaybeden Koreli ksz-yetim çocuklar için açtıkları "Ankara Okulu ve Yetimhanesi"dir.

Ankara Okulu, Türk askerlerinin Kore Savaşı esnasında yetim kalan yavrucaklara sığınacak yer sağlamak ve eğitim vermek gayesiyle başkent Seul'e yaklaşık 70 km mesafede bulunan Suwon kentinde açtıkları yatılı okuldur. Bu eğitim kurumu sayesinde kimsesiz kalan Koreli bazı çocuklar, emniyetli bir çatı altında kalarak temel eğitimlerini tamamlamışlardır. Türk askerleri yetim çocuklara sahip çıkararak onlara âdeta ana-baba olmuş; bu ocukların Türk insanını tanımalarına vesile olmuşlardır. Koreli ğretmenler burada hiç maaş almadan çalışmışlar (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Belge:19-45), onların da destekleriyle yetim çocuklar, savaş sırasında eğitimlerine ara vermeden devam etmişlerdir.

2.1. Ankara Okulu açılmadan önce Suwon halkının durumu

Kore halkı savaş nedeniyle çok zor şartlar altında hayata tutunmaya çalışmaktaydı. Köyleri, evleri ateş altında kalan insanların soğuk kiş mevsiminde barınacak yerleri dahi bulunmamaktaydı. Bu süreçte en büyük sorun alıktı ve hastalar, güçsüzler, ihtiyaçlar yol kenarlarında kaderlerine terk edilmiş bir vaziyetteydiler. Ailelerini kaybetmiş, kimsesiz çocuklar, ortalıkta yapayalnız kalmışlardı. Türk askeri, cephedeki başarılarının yanında cephe gerisinde ezilen sivil halkı görmezden gelmemiş; elinden gelen yardımı esirgememiştir. Kendi kumanyalarını Kore'ye ayak baştığı ilk günden itibaren muhtaç durumundaki sivil halk ile paylaşmıştır. Ne zaman düşkün vaziyette ihtiyaç, ocuk ve kadın görse daima destek vermiş; kimi zaman yiyecek, içecek yardımı yapmış kimi zaman da yaralıların yaralarını sarmıştır. Doğum sancısı çeken bir kadına Tugay'ın tabip subaylarınca doğum yaptırılıp iyileşene kadar bakılmış, ana-babalarını kaybetmiş çocuklara kol kanat germiştir (Denizli, 2015a, s. 73-99).

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Koreli ocukların büyük çoğunluğunun savaş sebebiyle yetim kaldıkları da grlmektedir (Denizli, 2015a, s. 44-45). Cephede Şehit olan Topçu steğmen Mehmet Gönenç'in Gürses gazetesine yazdığı "*HemŐerilerimle Hasbihal*" başlıklı mektupta savaş esnasında Kore halkının yaşadığı sıkıntılarını Őöyle aktarılmaktadır: "*Savaş bir ülkeyi ne duruma düŐürüyor bunu Kore'de görebilirsiniz. MuhteŐem kentler harabeye dönüŐmüŐ Őanki büyük bir deprem olmuş. Ya Kore Halkı? İŐte bu nokta yürekleri parçalar, biçare halk bu yıkıntılarının arasında kalmış Őanki birer hayalet olmuŐlar. Yollar kadınlar, çocuklarla dolup taŐmakta. Kızıkların korkusundan evini-barkını arkada bırakıp Güney'e doğru bir meğhule yol almaktalar. Erkekler askere gitmiŐ, ana evladını yitirmiŐ; can derdinde, kimse kimseyi umursamıyor. Mevsim kiŐ olduğundan hava buz gibi soğuk, yerlerde kar var, yollarda donanlar, ölenler mi arasın? Özellikle 6 Ocak'ta Seul'den çekilme esnasında gecenin ikisinde soğuk ve karanlık yolda beş yaŐlarında bir erkek çocuğuna rastladım. Etrafta hiç kimse yoktu, yalnız başına yürüyordu. İŐte sizlere buradaki iler acısı durumu anlatmaya çalıŐtım.*" (Denizli, 2011b, s. 157-159).

2.2.Suwon'da Ankara Okulu ve Yetimhanesi'nin açılması

Kore muharebelerinde cephede yorgun düŐen Türk Tugayı, 27 Ocak 1951'de Suwon Şehri yakınlarında geçici olarak ihtiyatta bekletilmektedir. Savaş sebebiyle yetim kalan 70 kadar Koreli ocuk Türk Tugayı'nın etrafında toplanmıŐlar; bunların sayısı kısa sürede 100' geçmiştir (Tablo 1); Bunlar;

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Tablo 1: Suwon Ankara Okulunda 1954 Yılı Sonunda Bulunan ğrenci Sayısı (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge:48).

<u>Swon Ankara Okulu ğrenci Mevcudu</u>			
	<u>Erkek</u>	<u>Kız</u>	<u>Toplam</u>
Lise	3	–	3
Orta	10	12	22
İlk	58	44	102
Ana	2	1	3
Toplamı	73	57	130

Türk Tugayı'nda görevli Kıdemli Başçavuş Bahattin tarafından her gün doyurulmaya başlanmış; bu durumu Türk Tugay komutanı General Tahsin Yazıcı'ya arz etmiştir. Yetim ocukların barındırılması ve beslenmesi hususunu bir vicdan borcu olarak gören Yazıcı, Suwon'da yetimlerin barındırılması için önce bir sahra çadırı kurdurmuş; sonra Türk Tugayı'nın yakınında bir virane bina elden geçirilerek yetimhane ve okula dönüştürülmüş ve buna Ankara Okulu ve Yetimhanesi ismi verilmiştir. Böylece ocuklar, savaş Őartlarında eğitimlerinden geri kalmamış ve yaşadıkları acıları unutmuşlardır. Koreli yetim çocukların himayeleri ve eğitimlerini sürdürmeleri için Ankara Okulu ve Yetimhanesi'nin açıldığı haberleri Türk ve Kore gazeteleriyle BM'e ait gazetelerde duyurmuştur (Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 45).

Kore Gazisi Yüzbaşı Nazım Dündar Sayılan, Ankara Okulu ve Yetimhanesi'nin açılışı ile ilgili olarak kitabında Şu bilgi vermektedir: Savaş sahasında bulduğumuz kimsesiz çocuklar için Kore Türk Tugayı, Başkent Seul'un güneyinde bulunan Suwon'da 'Yatılı Ankara İlkokulu' açmak suretiyle himaye altına almıştı. Savaşa katılan BM askeri içerisinde yalnızca Mehmetçik kahramanlıkla Őefkati bir arada sergilemiştir. Artık Türkleri Kore'de bilmeyen de kalmamıştı. Türk askerleri hangi köye, kasabaya girse halk onları karşılamak için yarışıyor, sevinçleri vücut

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

dillerine yansiyordu. Sivil halka neden bu kadar sevindiklerini sorduğumda hep benzer cevaplar vermişlerdir: ‘*Sizler buradayken düşmandan korkmuyoruz. Bizlere değer, güven, yiyecek ve kimsesiz çocuklarımıza eğitim veriyorsunuz*’ diyerek minnettarlıklarını dile getiriyorlardı. Savaşta kimsesiz kalan çocuklara yardım etme düşüncesi hiçbir BM askerinin üzerinde dahi durmadığı bir konu olmuştur. Ancak Türk askeri bu önemli hususa fazlasıyla eğilerek bu yavrucakları kendi gayretleriyle bir yatılı okula kavuşturmuştur. Savaştan can havliyle kaçarken o hengmede annesini, dedesini, yakınlarını kaybetmiş kimsesiz çocukları yol kenarlarından, ormanlık alanlardan ve kırsal bölgelerden toplayıp Suwon’da açtığı yatılı ilkokula yerleştirmiş; tüm ihtiyaçları eksiksiz olarak Türk Tugayı’nca karşılanmıştır. Ankara Okulu’nun yanındaki binada Sıhhiye Bölüğü’nn açtığı revir bulunmaktaydı. Ankara Okulu’nda eğitimlerin aksamadan verilmesinde bilhassa revirin Baştabibi Binbaşı Seyfi Aksu ilgilenmiştir’ (Sayılan, 1996, s. 164-167).

2.3. Suwon’daki Ankara Okulu ve Yetimhanesi’nde eğitim faaliyetleri

Türk Tugayı, Ankara Okulu’nda ğretimi sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek maksadıyla çocukların lisanından anlayan ve bakımlarına nezaret edebilecek bir öğretmenin atanmasını Kore Hkmeti’nden talep etmiş; Kore Eğitim Bakanlığınca Ce Teyang, buraya ğretmen olarak atanmış; ğretmen sayısı gün geçtikçe artmıştır. Bunlar, ğretmenler ücret almadan okulda hizmet etmişlerdir (Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 45).

Eğitimin Türkçe, İngilizce ve Korece olarak üç farklı lisanda verildiği Ankara Okulu’nda savaş mağduru çocukları yormamak maksadıyla hafif bir müfredat programı uygulanmış; Türk subayları ve on civarında Koreli ğretmen tarafından verilen eğitimlerde müzik ve beden eğitimi derslerine fazlaca önem verilmiştir. Yetim çocukların savaş sebebiyle altüst olan psikolojilerinin toparlanması için müzik aletleri kullanmaları sağlanarak moralleri yükseltilmeye çalışılmıştır (Saltık, 2011, s. 105). Müzik aletlerini kullanma hususunda Tugay Bandosu personeli ve müzik aleti kullanmayı bilen askerler yardımcı olmuşlardır. Okulda verilen kısmi Türkçe eğitim neticesinde kısa sürede Türkçeyi ğrenen Koreli çocuklar, İstiklal Marşı’nı ezberlemişlerdir (Yedi Kıtı, 2010, s. 22-23).

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Kore Türk Tugayı'nın kutladığı tüm ulusal günlere iştirak eden Öğrenciler hep bir ağızdan Türkçe şarkılar söylemektedir. Kore'de gerçekleştirilen Türk ulusal kutlama törenlerine Ankara Okulunun yanı sıra bu okulun yakınında bulunan Türk Tugayınca desteklenen kardeş okul Tysan Ortaokulu öğrencileri de iştirak etmişlerdir (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Belge:46).

2.4. Kore Türk Tugayı'nın Ankara Okulu ve Yetimhanesine yaptığı yardımlar

İlk Kore Türk Tugayı görev süresini doldurup Türkiye'ye dönüş yaparken Ankara Okulu'nu ikinci Kore Türk Tugayı'na devretmiş; eksik kalan bir kısım işleri yeni Tugay'ın komutanı Tuğgeneral Namık Arguç ikmal ettirmiştir. Bu Tugay'dan sonra üçüncü Tugay komutanı Tuğgeneral Sırrı Acar da yardımlarını okuldan esirgememiş; okul, gün geçtikçe daha düzenli bir hale gelmiştir. Dördüncü Tugay da okulun iç ve dış eksiklerinin giderilmesini sağlayarak çocukların himaye edilmesini aynı şekilde sürdürmüştür. Bu Türk Tugay görev süresini tamamlayıp yurda dönerken General Kemal Akkurt 11 Temmuz 1954'te Ankara Okulu'nu beşinci Tugaya devretmiştir (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Belge:45-46).

Beşinci Tugay komutanı General Mete Yurdakul tarafından Ankara Okulu'na daha geniş kapsamlı yardım yapılması ve ileriki zamanlarda Kore'de Türk birliği bulunmadığı dönemde de Ankara Okulu'nun yaşayabilmesi için bazı adımlar atılmıştır. Öncelikle okula ek bir yatakhane binası yapılmış; 29 Ekim 1954 Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla 5000 m² arazi alınarak Ankara Okulu'na hediye edilmiştir. Alınan bu arazide ziraat yapmak suretiyle okulun ilelebet yaşaması için alt yapı oluşturulmuştur. Tugay mensuplarının geniş ölçüde yardımlarıyla Ankara Okulu'nun tüm eksiklikleri giderilerek mükemmel bir kurum şekline getirilmiştir (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Belge:46).

Ankara Okulu'na yapılan yardımların (Tablo 2, 3) yanında Beşinci Tugayın bulunduğu kamp civarında Tysan adını taşıyan bir ortaokul mevcut olup bu okula da yardım eli uzatılmak suretiyle etrafında hiçbir BM mensubuna gösterilmeyen sevgi ve saygıyı kazanmıştır. Bu okul tarafından Beşinci Türk Tugayı erkânının isimlerini ihtiva eden hatıra taşı

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

törenle dikilmiştir. Bu okul da Kore Türk Tugayı'nın yapmış olduğu tüm merasimlere iştirak etmiştir.

Tablo 2: Beşinci Türk Tugayı'nın Suwon Ankara Okulu ve Tysan Okuluna Yaptığı Para Yardımları (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 47-48).

<u>Para Yardımı</u>	
Swon Ankara Okulu	1775 dolar
Tysan Okulu	587 dolar
Toplam	2362 dolar

Tablo 3: 5. Türk Tugayı'nın Suwon Ankara Okulu ve Tysan Okulu'na Erzak Yardımları (MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 47-48).

<u>Erzak Yardımı</u>			
<u>Erzak Cinsi</u>	<u>Tysan Okulu</u>	<u>Ankara Okulu</u>	<u>Toplam</u>
Makarna	11 Kasa	4 Kasa	15 Kasa
Kahve	258 Teneke	184 Teneke	442 Teneke
Kahve	48 Kasa	1 Kasa	49 Kasa
Kakao	57 Kasa	52 Kasa	109 Kasa
Reçel	7.3 Kasa	11 Kasa	18.3 Kasa
Tuz	5 Torba	6.5 Torba	11.5 Torba
Elma Kurusu	40 Kasa	13 Kasa	53 Kasa
Bezelye	97 Kasa	102 Kasa	199 Kasa
Tatlı Patates	24 Kasa	30 Kasa	54 Kasa

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 10, 2023 Bahar,
e-ISSN: 2651-4605**

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Un	425 Torba	204 Torba	629 Torba
Konserve Et	35 Kasa	34 Kasa	69 Kasa
Nişasta	5 Kasa	10.5 Kasa	15.5 Kasa
Fasulye	1 Kasa	9 Kasa	10 Kasa
Domates Salça	36.5 Kasa	79 Kasa	115.5 Kasa
şişe Salça	57 Kasa	71 Kasa	128 Kasa
Çorbalık	100 Kasa	280 Kasa	380 Kasa
Fıstık Ezmesi	8 Kasa	–	8 Kasa
Kamış şekeri	13 Kasa	15 Kasa	28 Kasa
Kay. Yumurta	24 Kasa	20 Kasa	44 Kasa
Meyve Suyu	93 Kasa	88 Kasa	181 Kasa
Salatalık Yağ	8 Kasa	5 Kasa	23 Kasa
Greyfurt	77 Kasa	51 Kasa	128 Kasa
Sirke	13 Kasa	8 Kasa	21 Kasa
Havuç Konserve	10 Kasa	4 Kasa	14 Kasa
Hububat	10 Kasa	49 Kasa	59 Kasa
Kay. Yumurta	53 Kasa	40 Kasa	93 Kasa
Süt	74 Kasa	115 Kasa	189 Kasa
Kırmızı Pancar	3 Kasa	13 Kasa	16 Kasa

**2.5. Ankara Okulu ve Yetimhanesi'nin kurucularından Astsubay
Hasan Hüseyin Dinçtürk'ün hatıraları**

Kore Gazisi merhum Astsubay Hasan Hüseyin Dinçtürk'ün oğlu Erkan Bekman, babasının kendisine aktardığı bilgileri şu şekilde

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

anlatmaktadır: “Babam Hasan Hüseyin Dinçtürk 16 Ağustos 1951 ile 22 Eylül 1952 tarihleri arasında Kore Türk Tugayında İkmal takımında melbusat sorumlusu olarak Kore’de bulunmuştur. Kore’de Türk karargahında vazife yaptığı günlerde bir aşçı sivil memur kendisinin yanına gelerek yemek fazlalıklarının döküldüğü tel oğgnn dışında alanda bulunan metruk binalardan çocukların süratle koşarak yemek ve ekmek artıklarını topladıklarına şahit olduğunu aktarıyor. Babam hemen yemek fazlalıklarını toplayan çocuklarla iletişim kurmuş ve çoğunun anne-babasının savaşta oldğn bakacak kimselerinin olmadığını oğrenmiştir. Bu noktada Koreli kimsesiz çocuklara bakınca kardeşim ve beni hatırlattığını beyan etmiştir. Babam bu hususu karargah komutanıyla görüşüp onayını aldıktan sonra çoğu kimsesiz olan bu çocuklar için birlik içerisinde arka tarafta sorumlu olduğu deponun ana nizamiyeden ayrı girişi olan ek kısmını askerleriyle birlikte onarıp boya, badana ve temizlik işlerini hallettikten sonra sınıf konumuna getirmiştir. Buraya ‘Ankara Okulu’ adını vermişlerdir. Savaş alanlarından getirilen Koreli kimsesiz çocuklar, cephe birliklerine sığınmış oksz-yetim çocuklar ve yemek artıklarını toplayan savaş mağduru yetim çocukları burada toplanmaya başlanmıştır. Askerlerimiz ve babam yetim çocuklarla kumanyalarını paylaşarak kendi istihkaklarından giyecek, yiyecek, içecek, çikolata, diş macunu, çiklet ve sabun vermeye başlamışlar, çocuklar yedirip iirip barınmaları sağlanarak savaşın olumsuz etkilerinden uzak tutulmalarına gayret göstermişlerdir. Koreli resmi makamlardan oğretmen talebinde bulunmuş ve Koreli iki oğretmenin de gelmesiyle eğitim faaliyetine başlanmıştır. Böylece babamın girişimleriyle Ankara Okulu kurulmuştur. Başlarda 10-15 olan ocuk mevcudu zamanla artmaya başlamıştır. İmkânlar osnde çocukların tüm gereksinimleri bilhassa da sevgi ve aile sıcaklığı oızlemleri karşılanmaya çalışılmıştır. Okulda idareciliğin yanı sıra müzik dersleri de veren babam, kolay telaffuz edilebilen popüler marşlar, kâtibim türküsü, Ankara marşı ve İstiklal marşını da çocuklara oğretmiştir. Babam zaman zaman çocukları Türk şehitliğine de götürmüştür. Ayrıca Ankara Okulu oğretmen ve oğrencilerinin de katılım sağladığı 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve ocuk Bayramı ve 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramları törenleri de gerçekleştirilmiştir. Okulun varlığı Türkiye’de duyulunca Türkiye’den kıyafet ve kırtasiye malzemeleri yardımlarının gönderildiğini de aktarmıştır. İlk kurulduğunda 10-15 oğrencisi ve iki Koreli oğretmeni olan Ankara Okulu’nun mevcudu babamın görev bitiş

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

tarihine doğru 10 oğretmen ve 70-75 oğrenciye kadar çıkmıştır. Babamın albümündeki fotoğraflar Japonya'ya izne gidince almış olduğu fotoğraf makineleri tarafından çekilmiştir. Babam, görev süresi dolunca bir baba ve evlat hasreti ile sevgiyle idareciliğini yapmış olduğu Ankara Okulu oğrencilerinden ayrılırken çok hznlendiğini gurur ve özlemler anlatmıştır. Babam Kore'den ayrılmadan önce Ankara Okulu'nda görevli bazı oğretmenler üzerinde babamın ve annem Hatice Samiye Dinçtürk'n isimleri yazılı likör takımı hediye etmişlerdir. Likr takımı ve babama ait bir takım objeler halen İstanbul Harbiye'de bulunan Askeri Müze'de sergilenmektedir." Hasan Hüseyin Dinçtürk'n oğlu Erkan Bekman, babasından kalan en değerli mirasın yukarıda anlattıkları olduğunun altını çizerek babasıyla gurur duyduğunu ve onunla fotoğraf çekilmiş hayatta olan Ankara Okulu oğrencileriyle tanışarak babasından kalan resimleri onlarla paylaşmak ve o onuru Kore topraklarında yaşamak istediğini belirtmiştir (Astsubay Hasan Hüseyin Dinçtürk'n oğlu Sayın Erkan Bekman ile yapılan röportaj).

2.6. Ankara Okulu ve Yetimhanesi hakkında ulusal basında çıkan haberler

Türk milleti, Kore'de olup bitenlerle meydana gelen muharebeleri gnbeğn takip etmiş ve Türk birliğinin Kore'deki yetimlere yönelik yardımlarından da basın aracılığıyla bilgi sahibi olmuştur. Ankara Okulu ve Yetimhanesi ile ilgili haberler ulusal basından belirlenerek aşağıda verilmiştir:

Hürriyet gazetesi 3 Ekim 1952'de ilk sayfasında "Kore'deki Ankara İlkokulu nasıl doğdu" başlıklı BM bültenine dayandırdığı haberinde şu bilgileri aktarmaktadır: "Kore Türk Tugayında görevli İstanbul Cihangirli Başavış Hüseyin Dinçtürk Koreli sivil halkın gönlünü kazanmış ve kendisine 'Yetim babası' adı verilmiştir. Seul yakınlarındaki bir Türk Birliğinde görev yapan Başavış Hüseyin Dinçtürk Kunuri muharebesinden sonra ortada kalan kimsesiz 50 civarındaki Koreli ocuğa sahip çıkıp himaye etmeye başlamıştır. Yetkili makamlardan izin alarak Türk Birliğinin yakınında bulunan kullanılmayan bir depoyu düzenleyerek yetim Koreli çocukları buraya yerleştirmiştir. Türk askerleri bu yavrularla yiyeceklerini paylaşmış, subaylar çeşitli hediyeler alarak

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

yüzlerini güldürmüş ve tüm askerler el birliğiyle yavrucakların yetimliklerini unutturmaya çalışmışlardır. Astsubay Hüseyin Dinçtürk bir süre sonra resmi makamlardan yeniden izin almak suretiyle deponun boş bir odası temizlenerek, sıralar yerleştirilmiş, sınıf haline getirilmiş ve yetim Koreli yavruklar bir okula kavuşmışlardır. Kore resmi makamlarınca çocuklara ders verecek iki Koreli oğretmen atanmış ve ders verilmeye başlanmıştır. Hüseyin Astsubay okulla ilgili idari işlerin yanı sıra çocukların yiyecekleri içecekleri, eğitimi ve terbiyeleri ile de ilgilenmiştir. Müzik oğretmenliği vazifesini de gören Hüseyin Dinçtürk ocuklara şarkılar, türküler oğretmiştir. Koreli yetimler sabahları derslere başlamadan önce İstiklal marşını okumaktadırlar. Muharebe sahasından biraz uzakta askeri birliklerin arasında bulunan bu okulun ismi "Ankara İlkokulu" dur. Oğrenciler Türkçeyi de ana dilleri kadar konuşup yazabilmektedirler. Önceleri 50 civarında oğrenci mevcudu olan Ankara okulunda şuanda 150 yetim Koreli ocuk eğitim görmektedir. Bu ocuklar Türk Tugayınca ölümden kurtarılmış kimsesiz ortada kalmış çocuklardır. Bu yavrucaklar Türk Birliğinin subayları tarafından evlat edinilmişlerdir. Ankara Okulunun bahçesinde 'Ankara, Ankara, güzel Ankara' marşını söyleyen sekiz yaşındaki Ayla'nın en büyük arzusu Ankara'ya gitmek ve görevini tamamlayıp Türkiye'ye dönen manevi babası Rıdvan Yzbaşıya kavuşmaktır. Kore Türk Tugayı Kore'de sadece aslanlar gibi savaşmakla kalmayıp, şefkati, merhameti, iyiliği ve insanlığı ile de Korelilerin gönüllerinde yer etmiştir" (Hürriyet Gazetesi, 3 Ekim 1952).

Milliyet gazetesi ise "Kore'de bir Türk avuşunun yarattığı insanlık sembolü vş. Hüseyin Dinçtürk bir yetim yurdu kurdu" başlıklı ilk sayfa haberinde Ankara Okulu ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: "Kore Türk Tugayında görevli Başçavuş Hüseyin Dinçtürk bütün Kore-Seul halkının sevgisini ve takdirini kazanmış ve kendisine Korelilerce 'Yetim babası' adı verilmiştir. Dinçtürk, Kore'de vazifesine başladıktan sonra cephe hattının yakınında kimsesiz perişan bir vaziyette kalan 50 kadar çocuğu himaye etmeye başlamıştır. Yetkili mercilerin iznini alarak kullanılmayan bir depo temizlenip onarımları yapılarak bir bölümü çocukların kalacağı yer, bir kısmı da sıraların konulmasıyla sınıfa dnştrlmştir. Kore yetkililerince Koreli yetim çocuklara eğitim

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

verecek üretmenler görevlendirilmiştir. Başçavuş Hüseyin Dinçtürk okulun tüm idari işleri ile ilgilenmekle kalmayıp, okulda müzik retmenliği de yapmaktadır. Bu okulun ismi 'Ankara İlkokulu' dur. Öğrenci sayısı ise giderek artmaktadır. Bu yavrucaklar Kore Türk Tugayının şekatli ellerince ölümün kıyısından yaşama çekilen yetim biarelerdir. Türk askeri sadece cephede gösterdiği başarılarla değil cephe gerisinde de sergilemiş olduğu insaniyetle tüm Kore halkının gönlünde taht kurmayı başarmıştır” (Milliyet, 3 Ekim 1952).

Cumhuriyet gazetesi de “Kore'deki Ankara İlkokulu” başlığı altında verdiği haberde Ankara Okulu hakkında okuyucularını şu şekilde aydınlatmaktadır: “Türk Tugayına mensup İstanbullu Başçavuş Hüseyin Dinçtürk Korelilerin gönüllerini kazanmış ve kendisine halk tarafından 'Yetim Babası' adı verilmiştir. Yetkili makamlardan almış olduğu müsaade doğrultusunda atıl durumdaki bir depoyu değerlendiren Başçavuş Dinçtürk hem yetim çocuklara kalacak bir yer hem de sınıf oluşturmuştur. Güney Kore yetkili makamlarınca üretmenler verilerek derslere başlanılmıştır. Hüseyin Dinçtürk okulun idaresinden çocukların yeme-içmeleri, eğitim ve terbiyelerine kadar ilgilenmiştir. Ayrıca Koreli yetim yavruların müzik retmenliğini de yapan Dinçtürk ocuklara şarkılar öğretmiştir. Ankara Okulu ğrencileri sabahları derse girmeden önce İstiklal Marşını söylemektedirler” (Cumhuriyet, 3 Ekim 1952).

2.7. Ankara Okulu ve Yetimhanesinin kapanması

Kore'deki Türk Tugayı, 1965 yılında bir manga gücüne düşürüldü. Türk askeri Kore'den 1971 yılında tamamen geri çekildi. Bu durumda Ankara Okulu 1979 yılında başka bir okulla birleştirildi. Ankara Okulu'nun bulunduğu yere yapılan parka “Ankara Parkı”, parkın nnden geçen yola ise “Ankara Yolu” ismi verilmiştir. Kore savaşında 741 askerini şehit veren Türkiye'ye minnettar olan Koreliler, Türkleri her zaman hatırlamaktadırlar. Koreli yetimlerin bir bölümü de Türkiye'de eğitimlerini tamamladı (<https://heybiliro.blogspot.com/2017/10/ankara-okulu.html>. Erişim Tarihi:19 Ocak 2023).

TRT Haber'in trthaber.com sitesinde dünya haberleri başlığı altında 25 Haziran 2013'te yapmış olduğu “Güney Kore'deki Parka

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Ankara Okulu Adı Verildi başlıklı haberde aktarılan bilgilere göre; Kore Savaşı'nın 63. Yılı'nı anmaya yönelik Güney Kore'nin her yerinde farklı faaliyetler gerçekleştirilirken, Suwon kentinde ise olağan dışı bir açılış merasimi yapılmıştır. Kore Savaşı esnasında, Güney Kore'ye gelen Türk Tugayı askerlerinin kimsesiz kalan yetim çocuklar için açtığı Ankara Okulu'nun bulunduğu yerdeki bir parka 'Ankara Okulu' adı verilmiştir. Parkın önündeki caddeye ise, 'Ankara Yolu' adı verilmiştir. Parkın açılış merasimi, Ankara Okulu mezunu Koreli nineler ve dedelerin hep birlikte söyledikleri şarkıyla başlamıştır. Gösterileri müteakip sahneye çıkan Suwon Belediye Başkanı Yeom Tea-young "*Kore Savaşı sırasında gelip hayatlarından fedakrlık yapan insanları her daim hatırlamamız lazım. 'Bu parkı siz mahalle sakinlerine bırakıyorum. Bu parka sahip çıkın, koruyun. Bu park sayesinde Türk askerlerinin bizim yetimlerimiz için yaptığı fedakrlıklar unutulmaz hale gelecek*" diye konuşmuştur. 1970'li yıllara kadar aktif olan bu okul 640 kişiden fazla mezun vermiştir. Edinilen bilgiye istinaden okul mezunlarından yalnızca 20'ye yakın kişi hayattadır. Parkın açılış merasimine Suwon Belediyesi idarecilerinin yanı sıra mahallede yaşayan insanlarda büyük bir ilgi göstermişlerdir. Ankara Okulu'ndan diploma almış 10'dan fazla Koreli de açılış merasimine iştirak etmişlerdir. Ayrıca KBS kanalı da okulla ilgili bir belgesel hazırlanması maksadıyla merasim alanına ekip göndermiştir (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/guney-korede-parkin-adi-ankara-okulu-oldu-90948.html>. Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).

Ankara Okulu yıkılsa da geride bıraktığı hatıralar ve Korelilerin kalbinde oluşturduğu izler daima yaşayarak Türkiye ve Kore arasında sonsuza kadar sürecek gönül köprüsünün temellerini oluşturacaktır.

3. Ankara Okulu ile Kore Savaşı'nın Türkiye-Kore ilişkilerine yansımaları

Türkiye'nin Kore savaşına katılmasından sonra Kore ve Türkiye "Kardeş lkeler" veya "Kan kardeş uluslar" şeklinde kuvvetli bağlar kurmuşlardır (Lee, 2007, s. 57). Kore Savaşında zellikle Kunuri, Vegas ve Kumyangiangni muharebelerinde Kore Türk Tugayı; cephede gösterdiği başarıların yanında Kore halkına yaptığı insani yardımlar

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

neticesinde de kendisine olan ilgiyi en üst seviyeye ulaştırmıştır. Türk askerinin Kore'de gerçekleştirdiği insani yardım faaliyetlerinin en kıymetli olanlarından birisi de savaş esnasında kimsesiz kalan Koreli çocuklar için Suwon Őhrinde açmış olduğu Ankara Okulu ve Yetimhanesi'dir. Bu okulda Türk askerlerince himayesinde eğitim gören çocuklar, bugün ileri yaşlarda olsalar da Türk askerlerini halen minnet ve Őukranla anmaktadırlar. Ankara Okulu ile beraber kurulan aşevi, civardaki yoksul Korelilerin yiyecek gereksinimlerini tedarik etmiştir. Türklerin yardıma muhtaç kimselere el uzatma, yardım etme duygusu ve inancı karşılık beklemeden yaptığı iyilik-yardımlar Kore halkında üzerinden seneler geçse de asla unutulmayacak güçlü akisler bırakmıştır. Mütareke yapıldıktan sonra da Türk askerleri Kore'de gönüllü olarak savaşın açtığı yaraları sarabilmek için rehabilitasyon faaliyetleri yürütmüşlerdir. Bu kapsamda köprüler inşa edilmiş, yolların bakım-onarımları yapılmış, sivil halka sağlık hizmeti vermişlerdir. Bilhassa Türkiye'nin yaşam Şekli, dil, tarih ve kültür bağlamında Kore ile pek çok ortak paydası mevcuttur. Türkiye ve Kore cumhuriyetleri arasındaki dostane ilişkiler Nisan 2005 senesinde gerçekleşen zirve görüşmeleri sayesinde ivme kazanmıştır. Türkiye ve Kore arasında ilk diplomatik ilişkilerin sağlandığı 1957 yılından sonra Türkiye'yi ilk defa ziyaret eden Başkan Rho, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile zirve görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Rho Moo Hyeon ile Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer arasında gerçekleşen zirve toplantısının ana gündemini 2007 yılının "Kore-Türkiye dostluk yılı" Şeklinde ilan edilmesidir. 2007 yılı, Türkiye ve Kore arasındaki diplomatik ilişkilerin başlangıcının 50'nci yıl dönümü olması münasebetiyle önem taşımaktadır. İki lke diplomatik ilişkilerin 50'nci yıl dönümü için çeşitli faaliyetlere de ev sahipliği yapma hususunda mutabakat sağlamışlardır. 2010 yılının Haziran'ında Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kore Cumhuriyetine ziyaret gerçekleştirerek Cumhurbaşkanı Lee Myeong ile zirve görüşmeleri yapmıştır. Bu görüşmeler ile ticaretten yatırıma, enerji ve bilgi teknolojilerinden savunma sanayisine kadar iş birliğini artırmak için mutabakata varılmıştır. 2012 Şubat ayında Kore Cumhurbaşkanı Lee Myeong Pak Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirerek Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüşmüştür. Karşılıklı ziyaretlerden sonra Kore ve Türkiye arasında "Stratejik ortaklık" bildirisini imzalanmıştır (Genel Kurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Başkanlığı Yayınları, Ateşkesin 60'ıncı Yıl Dönümünde Kore Savaşı, 2.Baskı, Ankara, 2018, s. 38-52).

Türk askerinin savaşta yetim kalan Koreli çocukları himaye ederek okul ve yetimhane açması Korelilerin gönüllerinde taht kurmasına yol açmıştır. Bu nedenle Türkiye-Kore münasebetlerinde, Kore Savaşı sırasında oluşturulan bu dostluk bağı ilişkilere sadece temel teşkil etmekle kalmamış, aynı zamanda iki ülke ilişkilerinin ana niteliğini belirlemede önemli bir kilometre taşı olmuştur. Türk askerlerinin Kore savaşına katılması, iki ülke hükümetleri ile Türk ve Kore halkı arasında kardeşlik bağı oluşturmasına sebep olmuştur.

Sonuç

Beşeriyet tarihi Hz. Adem'in çocuklarından Kabil'in, kardeşi Habil'i öldürüp ilk cinayeti işlemesinden itibaren nice kanlı savaşlara tanıklık etmiştir. Yakın dönemde yaşanan I. ve II. Dünya savaşlarının yıkıcı etkilerinden yine ders almayan bazı devletler bitmek tükenmek bilmeyen güç elde etme arzusu uğruna savaşmaya devam etmişlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya süper güç olarak sahneye çıkan ABD ve SSCB arasında oluşan iki kutuplu uluslararası denge etrafında şekillenmiştir. "Soğuk Savaş" olarak nitelenen bu döneminin ilk sıcak çatışması ise henüz II. Dünya Savaşı'nın yaraları tam anlamıyla sarılmamışken 1950-1953 döneminde Kore'de yaşanmıştır. Aynı etnik köken, aynı tarih, aynı dil ve aynı dine mensup Kuzey ve Güney Kore birbirlerine düşman olup kanlı bir savaşa girişmişlerdir. Kore Savaşı'nın baş aktörleri olan ABD ve SSCB ise kendi emperyalist çıkarları doğrultusunda hareket ederek Kore yarımadasını ateşin içerisine atmışlardır. Kore Savaşı Türk askerinin sadece kendi ülkesinin güvenliği için değil, dünya barışı için de cansiperane görev yapabileceğini tüm dünyaya kanıtlaması bağlamında da çok önemli bir imtihan sahası olmuştur.

Kore Türk Tugayı, Kore topraklarına ayak bastığı andan itibaren ağır savaş koşulları altında hayata tutunmaya çalışan çocuğundan yaşlısına kadar birçok insana el uzatarak Kore halkının gönlünü kazanmaya başlamıştır. Bu zor zamanlarda uzanan samimi yardım elini Koreliler toplumsal hafızalarına kazımışlardır. Bilhassa Koreli yetim çocukları himaye ederek onları hem eğitim hem de yetimhane niteliğine haiz Ankara

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Okulu ve Yetimhanesine toplamaları onlara kendi evlatları gibi sevgiyle bakmalarını Kore halkı unutmamış, yeni nesillere de Türk askerlerinin cephede ve cephe gerisinde kendileri için yaptıkları iyilik ve fedakrlıkları aktarmışlardır. Türk askerleri Kore topraklarında hem askerî alanda elde ettiği başarılar hem de insanlık namına gösterdiği başarılarla bir kez daha tarihe geçmiştir. Türk askerinin, savaştan muzdarip olan Koreli yetim çocuklara imknları çerçevesinde sağladığı eğitim, sağlık vb. hizmetlerle de günümüze kadar uzanan Türkiye-Güney Kore dostluğunun temellerini oluşturmuştur. Türk askerlerinin cephe hattında sergiledikleri üstün başarı ile kahraman olarak Korelilerin gönüllerini fethetmesini bildiği gibi sivil halka ve bilhassa da çocuklara karşı gösterdikleri şefkatli davranışlarıyla Korelilerin sevgisini, takdirini ve hayranlığını kazanmışlardır. Savaş ortamında Koreli ocuklar için okul açarak bir ülkenin istikbalinin ve gerçek kurtuluşunun eğitim ile olacağını tüm dünyaya göstermiştir.

Türk askerinin ana yurdundan binlerce kilometre uzakta kendi vatanını savunur gibi savaşış şehit-gazi olmaları, Güney Kore'de Türk Şehitliği'nde bulunan Türk Bayrağı'nın göklerde dalgalanması Güney Kore ve Türkiye ilişkilerinin kardeşlik çerçevesinde gelişmesine katkı sağlayan büyük bir etken olmuştur. Günümüzde Ankara Okulu'ndan geriye yalnızca hatıralar, kalıntılar, bir anıt park ve büyük bir Türkiye sevgisi kalmıştır. Türk askerlerinin Kore Savaşı'na müdahil olduğu an itibariyle Kore halkının maks talihi bir anda tersine dönmüştür.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

1. 1. MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi

Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 45.

Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 19-45.

Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 46.

Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 45-46.

Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 48.

Kore Harbi Koleksiyonu, Kutu:151, Gömlek:19, Belge: 47-48.

2. Kitaplar

Albayrak, M. (2004). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Armaoğlu, F. (1993). *20. yy. Siyasi tarihi (1914-1980)*. 9. Basım, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bağcı, H. (1990). *Demokrat parti dönemi dış politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Burçak, R, S. (1998). *On yılın anıları (1950-1960)*. Ankara: Nurol Mat.

Denizli, A. (2011b). *Kore Savaşı kahramanı Bandırmalı Topçu steğmen Mehmet Gönenç*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Denizli, A. (2015a). *Kore Savaşı'nda Türk Askerlerinin Kore kalkına yardımları ve Ankara Okulu'nun açılması 1950-1953*. Ankara: Pelikan Kitabevi.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı. (1975). *Kore Harbinde TSK muharebeleri (1950-1953)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Genelkurmay Personel Başkanlığı. (2018). *Ateşkesin 60'ıncı yıl dönümünde Kore Savaşı*. 2. Baskı, Ankara: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları.

Gönlübol, M. (1982). *Olaylarla Türk dış politikası (1919-1973)*, I, 5. Baskı. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Grn, K. (1991). *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1950)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Hee-Chul Lee. (2007). *Siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel açıdan Türkiye-*

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Kore İlişkileri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Saltık, E. (2011). *Güney Asya ve Uzak Doğu'da Osmanlı izleri*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Saray, M. (2000). *Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın hatıraları ve belgeler*. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Sayılan, N, D. (1996). *Kore Harbinde Türklerle*. İstanbul: MEB Yayınları.

Yücel, E. (2001). *Kore Harbi Kore Türk Tugayı ve BM askerlerinden alınan dersler*. EDOK Yayınları.

3. Makaleler

Saltık, E. (2010). Yedi Kıta Aylık Tarih ve Kültür Dergisi. *Kore Dağlarında Sönen Yıldızlar 60. Yılında Kore Savaşı*. (26).

Ülman, A. Haluk. (1968). Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler. *ASBFD, XXXIII*.

4. Gazeteler

Cumhuriyet, 3 Ekim 1952.

Hürriyet, 3 Ekim 1952.

Milliyet, 3 Ekim 1952.

5. İnternet

<https://heybiliro.blogspot.com/2017/10/ankara-okulu.html> (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2023).

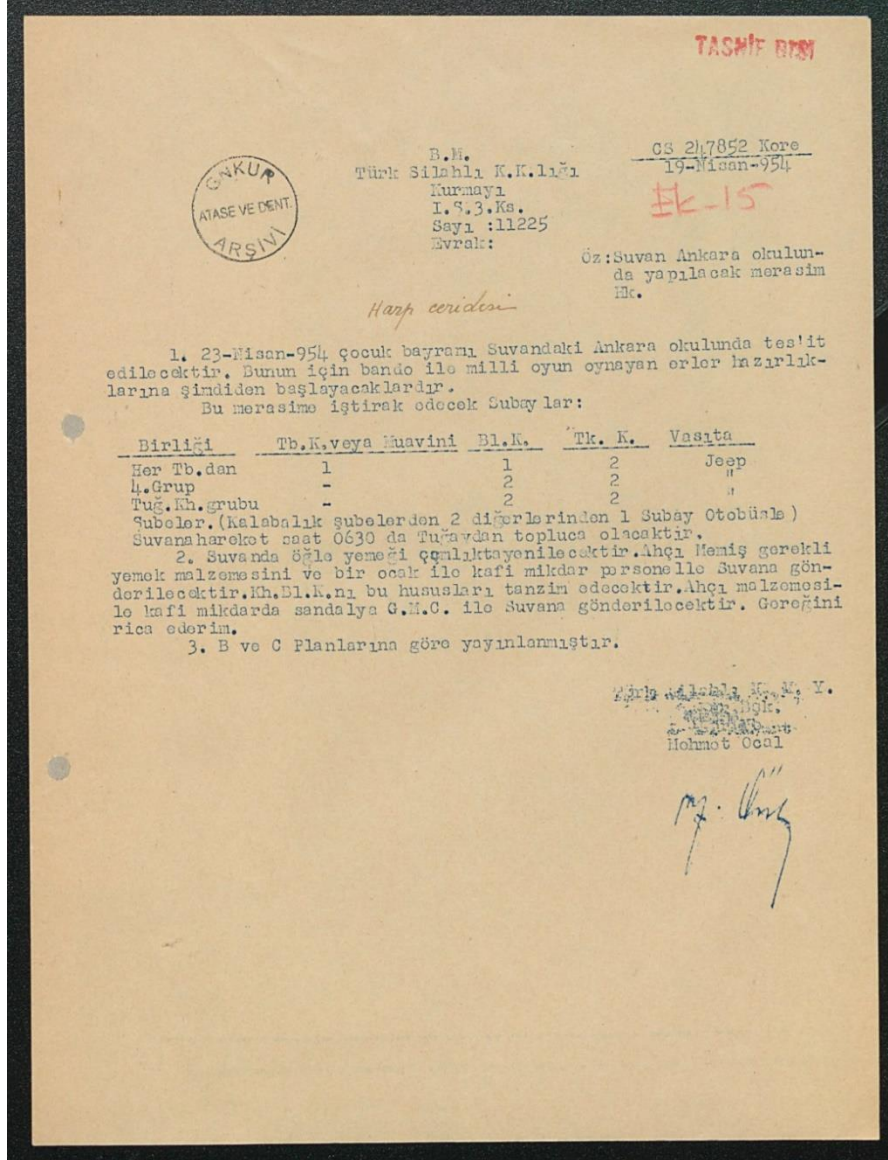
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/guney-korede-parkin-adi-ankara-okulu-oldu-90948.html> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).

6. Kaynak Şahısları

Erkan Bekman, Merhum Kore Gazisi Hasan Hüseyin Dinçtürk'ün Oğlu. Görüşme Tarihi: 31 Aralık 2021.

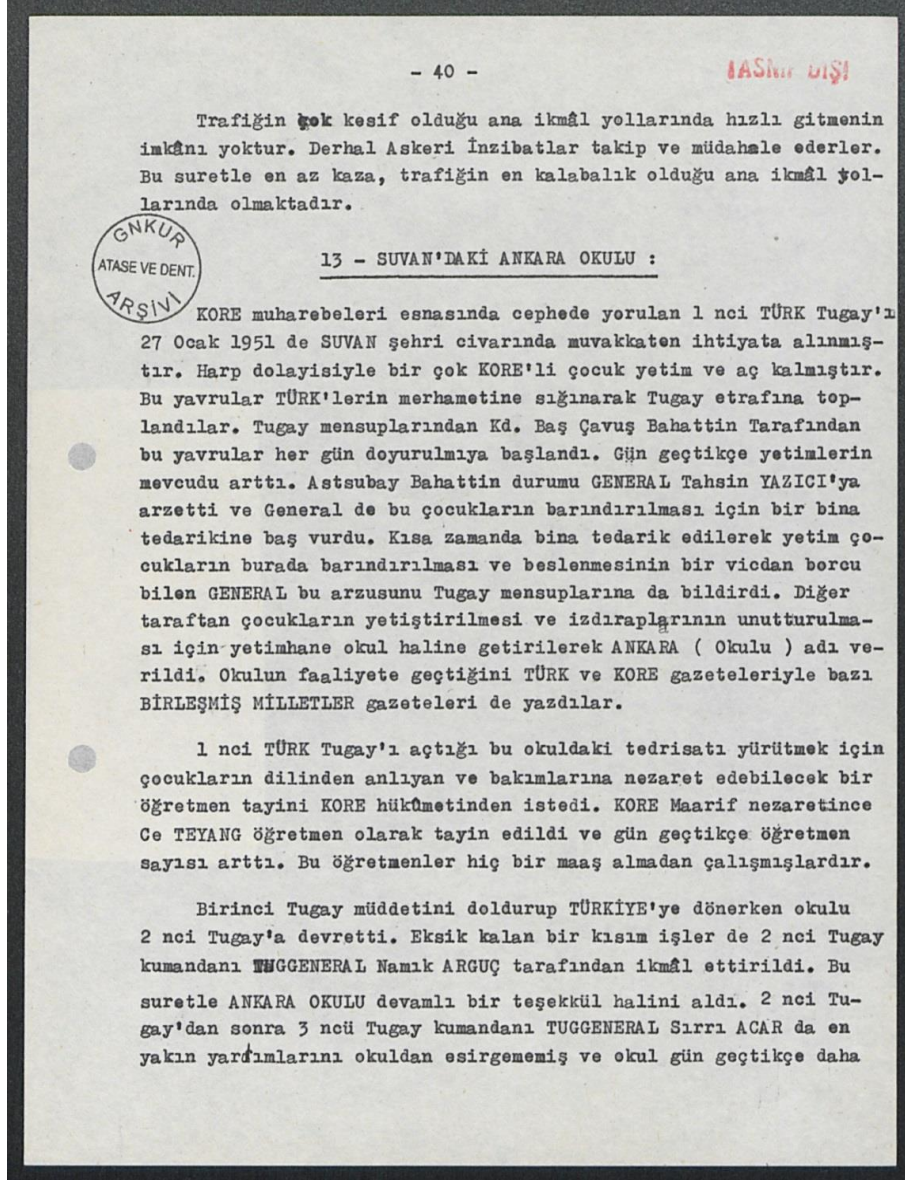
Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Ekler

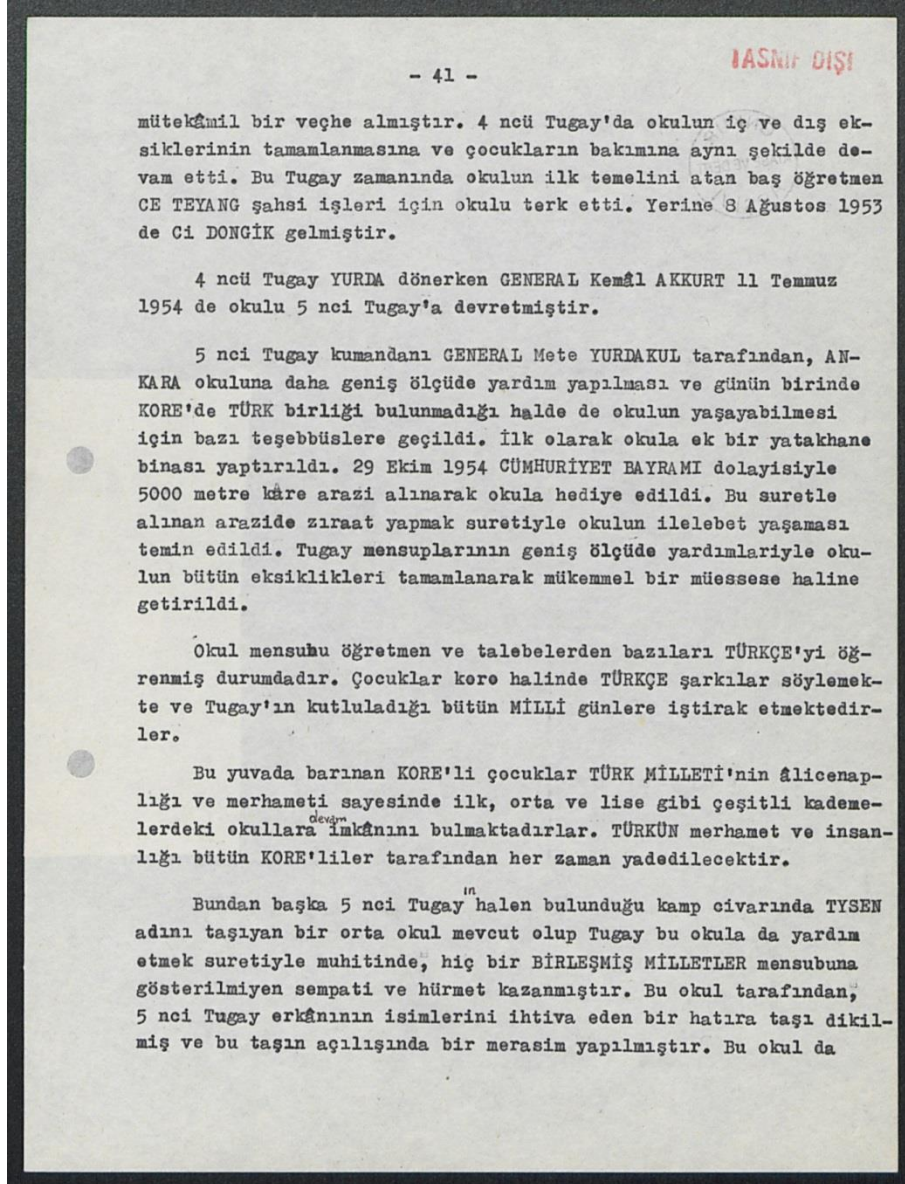
Fotoğraf 1: 23 Nisan 1954 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarının Suwon Ankara Okulunda icra edileceği. K:151, G:19, B:19-44.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Fotoğraf 2: Birinci Türk Tugayı tarafından Suwon'da Ankara Okulu'nun açılması. Kaynak: MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, K:151, G:19, B:19-45.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı 'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

Fotoğraf 3: Türk Tugayı'nın Ankara Okuluna ve Kardeş Okul Tysan Okuluna Yardımları. Kaynak: MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, K:151, G:19, B:19-46.

Tekin, C. ve Erdem, N. (2023). Kore Savaşı'nda Türklerin açtığı bir eğitim kurumu: Ankara Okulu ve Yetimhanesi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 35-61. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1253567>

- 42 -

TASIN DIŐI

Tugay'ın yaptığı bütün merasimlere iştirak etmektedir.

5 nci Tugay'ın KORE'de faaliyete geçtikten 1954 sonuna kadar bu okullara yaptığı yardım miktarı şudur :

Para yardımı :

SUVAN OKULU	: 1755 Dolar
TYSAN OKULU	: 587 "
T O P L A M	: 2342 "

Erzak yardımı :

Erzak cinsi	TYSAN OKULU	ANKARA OKULU	TOPIAM
Makarna	11 kasa	4 kasa	15 kasa
Kahve	258 Teneke	184 Tenek	442 Teneke
"	48 Kasa	1 Kasa	49 kasa
Kakao	57 "	52 "	109 "
Reçel	7,3 "	11 "	18,3"
Tuz	5 Torba	6,5 Torba	11,5Torba
Elma kurusu	40 Kasa	13 Kasa	53 kasa
Bezelye	97 "	102 "	199 "
Tatlı patates	24 "	30 "	54 "
Un	25 Torba	204 "	629 Torba
Konserve et	35 Kasa	34 Kasa	69 Kasa
Nişasta	5 "	10,5 "	15,5"
Fasya	1 "	9 "	10 "
Domates salça	36,5 "	79 "	115,5"
Őiře salça	57 "	71 "	128 "
orbalık	100 "	280 "	380 "
Fıstık eğmesi	8 "	-	8 "
Kamış şekeri	13 "	15 "	28 "
Kay. Yumurta	24 "	20 "	44 "
Meyve suyu	93 "	88 "	181 "
Salatalık yağ	8 "	15 "	23 "
Kreyfut	77 "	51	128 "
Sirke	13 "	8	21 "
Havuç konserve	10 "	4	14 "

Fotoğraf 4: Ankara Okuluna ve Kardeş Okul Tysan Okuluna Yardımlar. Kaynak: MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Kore Harbi Koleksiyonu, K:151, G:19, B:19-47

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr adlı Tercümesi'nde Allah isimlerinin kullanım biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 08/03/2023

Makale Kabul Tarihi: 05/04/2023

ŞAİR EMRE'NİN TERCÜME-İ PEND-NÂME-İ ATTÂR ADLI TERCÜMESİ'NDE ALLAH İSİMLERİNİN KULLANIM BİÇİMLERİ

Faruk SÖNMEZ*

Öz

Edebî eserlerimizde tanrı tasavvuru, ilk yazılı Türkçe metinlerimizden başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle beraber yaratıcı isminin kelime ve mana çerçevesi genişlemiştir. Arapça ve Farsçada kullanılan Allah isimlerinin neredeyse tamamı Türkçede de kullanılmaya başlanmıştır. Allah isim ve sıfatları sadece kelime olarak değil bu dillerde Allah ile ilgili yazılan edebî türler de edebiyatımıza girmiştir. Esmâ-i hüsnâ şerhleri, münâcât ve tevhid gibi neviler Türklerin İslamiyet'i kabulüyle beraber edebiyatımıza girmiştir. Bu nevideki eserler, tek tek şiirler veya müstakil şekilde karşımıza çıkmaktadır. Doğrudan Allah'ı konu etmemekle beraber genel muhtevasında Allah ismini sık sık zikreden eserlerden biri de Ferîdüddîn Attâr'ın Pend-nâme'sinden çeviri olan Emre'nin Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr adlı eseridir. Dinî-didaktik bir eser olan Pend-nâme'nin Türkçeye yapılan tercümelerinden biri de XVI. yüzyıl şairi Emre'ye aittir. Şair Emre, klasik çeviri tertibimize uyarak Pend-nâme'ye bazı ilaveleri bulunmuştur. Çalışmamızda Emre'nin Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr adlı eserinde kullanılan Allah isimleri konu edilmiştir. Allah isimlerinin hangi anlam ve maksatla kullanıldığı incelenmiştir. Allah'ın isim ve sıfatlarının hangi sanat, kalıp ve terkiplerle verildiği örneklerle izah edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Allah, Edebiyat, Emre, Ferîdüddîn Attâr, Pend-nâme.

* Arş. Gör. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, faruksonmez123@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5336-5300.

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

The Names of Allah Poet Emre Used in His Translation Called Tercüme-i Pend-Nâme Attâr (Translation of Ethics Book of Attâr)

Abstract

The thought of God in our literary works started from the first Turkish written texts and has continued till today. With the Turks' accepting Islam, the word and meaning of the creator's name have expanded. Almost all names of Allah used in Arabic and Persian have also been used in Turkish. The names and attributes of Allah have entered into Turkish not only as words, but also as a literary genre of the works written about Allah. Such genres as explanations of beautiful names of Allah, supplications and tawhid have entered into Turkish literature since the Turks accepted Islam. The works of these kinds appear as single poems or independent works. One of the works, which frequently mentions the name of Allah in its general content rather than its direct subject, is Emre's work called Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr (Translation of Book of Ethics of Attâr), which is a translation of the Book of Ethics by Ferîdüddîn Attâr. One of the Turkish translations of The Book of Ethics, a religious-didactics work, belongs to Emre, an XVI-century poet. Poet Emre had some additions to the Book of Ethics in accordance with the classical translation order. In this study, some of the names of Allah used in Emre's work called Translation of the Book of Ethics of Attâr were studied. It was investigated in which meaning and why the names of Allah were used in the work. With examples, it was explained in what type of arts, patterns and compositions Allah's names and attributes were presented.

Keywords: Allah, Literature, Emre, Ferîdüddîn Attâr, Pend-nâme (The Book of Ethics).

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Giriş

Esmâ-i hüsnâ, İslamî literatürde genel manada Allah'ın doksan dokuz ismi için kullanılır. İsmi'nin çoğulu "esmâ" ile güzel, en güzel manasındaki "hüsnâ" kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan Farsça bir terkiptir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen İlâhî isimlerin sayısı yüzden fazladır. Bunun yanında muhtelif hadislerde Allah'a nispet edilen başka isimler de vardır (Topaloğlu, 1995, s. 404-418). Esmâ-i hüsnâ terkibi Kur'ân-ı Kerîm'de şu dört ayette geçmektedir.

"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin ve O'nun isimleri hakkında gerçeği çarpıtanları bırakın; onlar yaptıklarının cezasını çeceklerdir." (A'râf, 7/180)

"De ki: İster Allah diye Çağırın ister Rahman diye çağırı. Hangisiyle çağırırsanız çağırın en güzel isimler O'nundur..." (İsrâ, 17/110)

"Allah ki, O'ndan başka tanrı yoktur. En güzel isimler O'nundur." (Tâhâ, 20/8)

"O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O'nu teşbih ederler. O, aziz (Mutlak güç sahibi), hakîm (hüküm ve hikmet sahibi) dir." (Haşr, 59/24)

Esmâ-i hüsnânın, İslamî Türk edebiyatı mahsullerinde değişik biçimlerde terennüm ettiği görülür. Dinî edebiyatımızda tevhid ve münâcât olarak; mesnevi, kaside, gazel biçiminde yazılan şiirlerin yanında, muhtevasında esmâ-i hüsnâyı sıkça zikreden şiirler mevcuttur. Bu eserlerin yanında müstakil olarak esmâ-i hüsnâyı ayrılmış manzum/mensur eserler de bulunmaktadır (Öztürk, 2019, s. 30). Müstakil olarak esmâ-i hüsnâyı konu etmemekle beraber Allah isimlerinin sıkça zikredildiği eserlerden biri de Emre'nin *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*' adlı çeviri eseridir. Emre'nin çevirisinde dikkat çeken en önemli hususlardan biri kullandığı Allah isimleridir. Tercümede Arapça ve Farsça çok sayıda Allah ismi kullanılmıştır. İsimlerin çoğu esmâ-i hüsnâ'dan olmakla birlikte, bu dillerde yaygın olarak kullanılan ve mana olarak Allah adının mukabili isimler de tercih edilmiştir. Şair Emre, Allah isimlerini hem doğrudan hem de istihâre, teşbih ve mecâz gibi sanatlarla ifade etmiştir. Çalışmamızda Allah isimlerinin hangi anlam ve maksatla kullanıldığı incelenmiştir. Allah'ın isim ve sıfatlarının hangi sanat, kalıp ve terkiplerle verildiği

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

örneklerle izah edilmiştir. Aşağıda Allah ismi, kullanım yerleri ve şekilleri başlıklar hâlinde verilmiştir.

1. Pend-nâme-i Attâr'ın Türkçe Tercümeleri ve Emre'nin Tercüme-i Pend-nâme'si

Fars edebiyatının önde gelen mutasavvıf şairlerinden biri olan Ferîdüddîn Attâr tahmini (ö. 537-540/1142-1145) yılları arasında Nîşâbur'da dünyaya gelmiştir. Mutasavvıf şairliğinin yanında aynı zamanda tıp ve eczacılık ilimleriyle de meşgul olmuş "Attâr" lakabını da bu sayede almıştır. Ferîdüddîn Attâr, Moğolların 1221 tarihinde Nîşâbur'u işgaliyle beraber şehit edilmiştir. Attâr'ın varlığı kesin olarak kabul görmüş sekiz eseri bulunmaktadır. Bu eserlerinin yanı sıra otuz civarında, farklı konu ve başlıktaki eser kendisine isnat edilmiştir (Şahinoğlu, 1991, s. 95-98). Ferîdüddîn Attâr'ın başta *Mantıku't-tayr*, *Tezkiretü'l-evliyâ*, *İlâhî-nâme*, *Esrâr-nâme*, *Musîbet-nâme* ve *Muhtâr-nâme* adlı eserleri olmak üzere birçok eserinin Türkçeye tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Attâr'ın Türkçeye en çok tercüme ve şerh edilen eserlerinden biri de *Pend-nâme*'sidir. Osmanlı şairleri tarafından rağbet gören *Pend-nâme* türü neredeyse bütün yüzyıllarda tercüme ve şerh örnekleri vermiştir. Ferîdüddîn Attâr'ın *Pend-nâme*'si Osmanlı medreselerinde de muteber bir yer edinmiş, uzun bir müddet ders kitapları arasında okutulmuştur (Bilgin, 1998, s. 15). Serkan Türkoğlu'nun tespitlerine göre Türk edebiyatındaki *Pend-nâme* tercümeleri ve kronolojisi şu şekildedir: Sabâyî Hayreddin Çelebi (ö. XVI. yüzyıl), *Sirât-ı Müstakîm (Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr)*, Rumelili Zaîfî, Pîr Mehmed Evrenos b. Nureddin (ö. 1553), *Bostân-ı Nesâyih (Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr)*, Edirneli Nazmî (ö. 1559'dan sonra) *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*, Emre (ö. 1557'den sonra) *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*, Mecîdî, Abdülmecîd b. Nasûh b. İsrâîl (ö. 1588) *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*, Seyyid Alî b. Hasretî (ö. 1666'dan sonra) *Tercüme-i Pend-nâme*, Hasan b. Abdullah el-Halebî Şuûrî (ö. 1693-94) *Tercüme-i Pend-nâme Attâr*, Ahmed Resmî Efendî (ö. 1783) *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*, Siyâhîzâde Alî Efendî (ö. 1789?) *Gülşen-i Ahbâr*, Zahrî Mehmed Efendî (ö. 1816'dan sonra) *Nazm-ı Miftâh-ı Pend*, Mehmed b. Seyyid Mehmed el-Muhterem el-Huseynî (ö.?) *Tercüme-i Manzûme-i Pend-nâme-i Attâr*, Seyyid Alî Rızâ (ö.1850'den sonra) *Riyâzü'r-Rızâ*, Nûilî-i Cedîd (ö.1876) *Kenz-i Nesâyih* (Türkoğlu, 2018, s. 672-677).

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

XVI. yüzyılda yapılmış çevirilerden biri olan Emre'nin *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*'ı mühim bir yer tutar. Eser yıllarca Edirneli Emri'ye isnad edilmiştir. Lakin Hasibe Mazıoğlu bu çevirinin Edirneli Emri değil şehzade Bayezid döneminde yaşadığı düşünölen Emre adında bir şaire ait olduğunu söylemiştir (Mazıoğlu, 1976, s. 1186-1191). Kaynaklarda Emre hakkında bilgi olmamakla beraber, Hasibe Mazıoğlu; şairin Sultan Bayezid'in emriyle, Hamdullah b. Ebû Bekir Müstevfi-i Kazvîni'nin *Târîh-i Güzide* adlı eserini Farsçadan Türkçeye çevirdiğini belirtmiştir (Mazıoğlu, 1976, s. 1186-1191). Bu çevirilerden de anlaşıldığı üzere Emre'nin Farsçayı iyi bildiği anlaşılmaktadır. Emre'nin *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*'nın Türkiye kütüphanelerinde çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Eser, Farsça 21 beyitlik bir girişle başlar daha sonra 30 beyitlik sebab-i telif bölümü gelir. Bu bölümden sonra Ferîdüddîn Attâr'ın eserinin tercümesi başlar. Mütercim çevirisinde dönemine göre anlaşılır, sade ve akıcı bir kullanmıştır (Bilgin, 1998, s. 18-19).

Emre eserin tercümesinde Farsçasında olduğu gibi “Fâilatün Fâilatün Fâilün” kalıbını kullanmıştır. Mütercimin Pend-nâme'nin hangi nüshasından çeviri yaptığı bilinmemekle beraber kendi tasarrufunda bir tercüme yaptığı göze çarpmaktadır. Nitekim çevirinin düzeni Farsça tertibine uymamaktadır. Mütercim, dinî, didaktik bir eser olan *Pend-nâme*'nin muhtevasını değiştirmeden, esere zenginlik kattığı görölmektedir. Dinî-edebî metinlerimizin en önemli unsurlarından olan ayet ve hadisler mütercim tarafından ustaca kullanılmıştır. Yine çeviride sade bir Türkçe kullanılmakla birlikte Arapça, Farsça kelime ve terkipleri yoğun olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır (Bilgin, 1998, s. 20-21).

2. Kur'ân-ı Kerîm ve Hadislerde Geçen Allah İsimleri

2.1. Gaffâr

Gaffâr ismi “ğ-f-r” kökünden türeyen gâfir kelimesi bağışlayan, affeden, bir şeyi örten, ıslah eden, yaratan ve bir kimseyi bağışlayan anlamındaki esmâ-i hüsnâdandır. Kur'ân-ı Kerîm'de dört ayette geçmektedir (Karagöz, 2015, s. 191). Edebiyatta ise daha çok affeden, bağışlayan isim olarak kullanılmaktadır. Metinde iki yerde Gaffâr ismi zikredilmiştir. Aşağıdaki beyit Emre'nin esere ilave ettiği sebab-i telif kısmındandır. Mütercim burada eserin müellifi Attâr'a atıfta bulunarak,

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Allah kapısından mağfiret arayanlara; Attar'ın tütsüsünden bir buhar da kendisinin yaktığını söyler.

‘Ûd yakdum micmer-i ‘Attar’dan

Magfiret cûyân der-i Gaffâr’dan (Doruk, 2017, s. 90).

2.2. Cebbâr

Sözlük anlamı kaba, zalim, gaddar, zorba, merhametsiz anlamına gelen “c-b-r” kökünden türeyen Cebbâr; bir eksiği giderip tamamlamak, kırığı yerine getirip sıkıca sarmak, telafî etmek manasındaki esmâ-i hüsnâdandır. Allah'ın bir sıfatı olarak azgın, kahredici ve asilere gücü yeten, yoksullara yardım eden, kendisini bir şey için zorlamayan anlamlarına gelir (Karagöz, 2011, s. 166). Cebbâr ismi, edebiyatta ise genelde zalimlere karşı Yüce Allah'ın azmettirici gücünü göstermek için kullanılır. şair Emre tarafından Cebbâr ismi iki beyitte zikredilmiştir. Aşağıdaki beyitte insanoğluna; işine ve gücüne güvenmemesi gerektiği Allah'ın rahmetine dayanması gerektiği nasihat edilir. Cebbâr, ismi bu beyitte insanın Allah, katında acizliğini ve O'na olan mecburiyetini vurgulamak için kullanılmıştır.

Gel tayanma kudret ü girdâruna

Tut yüzünü rahmet-i Cebbâr’una (Bilgin, 2017, s. 101).

2.3. Kakhâr

Birine üstün gelmek, galip olmak istediğini zorla yapmak anlamındaki “k-h-r” kökünden türeyen “kâhir” kelimesi Yüce Allah'ın sıfat olarak istediğini yapan, galip gelen, zelil eden, her şeyi kuşatan, üstün gelen, kudretine ve kuvvetine güç yitirilemeyen anlamına gelir. Allah'ın sıfatı olarak kâhir kelimesi iki ayette zikredilmiştir (Karaman, 2015, s. 356). Edebiyatta daha çok Allah'ın kuvvet ve kudretini vurgulamak için telaffuz edilir. Kakhâr ismi metinde bir beyitte geçmektedir. Beyitte insanın tevbeden sakınması ve gafil olmaması gerektiği vurgulanmış, Allah'ın Kakhâr ismiyle uyarıda bulunulmuştur.

Hâli olma hergiz istiğfardan

Gâfil olma key sakın Kakhâr’dan (Doruk, 2017, s. 119).

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

2.4. Rahmân

Rahmân, “r-h-m” kökünden türemiş, sözlük anlamı itibarıyla merhamet etmek, acımak, esirgemek, korumak, affetmek, ikamet etmek, bağışlamak anlamlarına gelen esmâ-i hüsnâdandır. Yalnızca Allah'a özgü olan bu sıfat başka varlıklar için kullanılmamıştır. Rahmân, ismi Allah'ın güzel isimlerinden ikincisi olup Kur'ân-ı Kerîm'de 57 yerde geçmektedir (Karagöz, 2015, 543). Edebiyatta kullara merhamet, esirgemek, bağışlamak ve korumak maksatlı kullanılan esmâ-i hüsnâdandır. Bu manada İslamî Türk edebiyatı metinlerinde en çok zikredilen Allah isimlerinin başında gelir. Rahmân ismi metinde dört beyitte geçmektedir. Aşağıdaki beyitte, cennetin ön koşulunun dervişlerle gönülden dost olmaktan geçtiği söylenmiştir. Kulun bu davranışta bulunduğu Allah'ın Rahmân ismine mazhar olacağı belirtilmiştir.

Cennet istersen eger Rahmân'dan

Dost ol dervişlerle cândan (Doruk, 2017, s. 78).

2.5. Müste'ân

Müste'ân, yardım etmek manasındaki “a-v-n” kökünden türemiştir. Allah'ın sıfatı olarak Müste'ân; kendisinden yardım istenen kişi anlamındadır. Allah'ın sıfatı şeklinde Kur'ân-ı Kerîm'de iki ayette geçmektedir (Karagöz, 2015, 503). Müste'ân ismi metinde üç beyitte zikredilmiştir. Aşağıdaki beyitte Müste'ân isminin yardım etme özelliğine atıfta bulunularak duada bulunulmuştur.

Çün sana devlet vere ol Müste'ân

Devletünden hayr görsin dostân (Doruk, 2017, s. 107).

2.6. Mu'în

Mu'în kelime anlamı olarak yardımda bulunan, yardım eden, destek olan kimse anlamındadır. Herkese yardım eden, herkesin yardımcısı Allah anlamında kullanılır. Metinde iki beyitte Allah'ın Mu'în ismine yer verilmiştir. Aşağıdaki beyitte insanoğlu için duada bulunularak, Allah'ın Mu'în ismiyle rahmet dilenmiştir.

Cümlesinden râzı olsun ol Mu'în

Rahmetu'llâhi 'aleyhim ecma'in (Doruk, 2017, s. 70).

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

2.7. Mevlâ

Bir işi üzerine almak, birine yaklaşmak, birine iyilik etmek, idare etmek, bakmak, yardım etmek manalarındaki “v-l-y” kökünden türeyen “velî” seven, dost, yardım eden, bakan, koruyup gözeten ve idare eden demektir. “Mevlâ” ve “vâli” kelimeleri aynı anlamlara gelmektedir. Bu isim Kur'ân-ı Kerîm'de “şefî”, “nasîr”, “hamîd”, “mürşid” ve vâk kelimeleriyle birlikte geçmektedir. Allah'ın sıfatı olarak Mevlâ Kur'ân-ı Kerîm'de 12 ayette geçmektedir (Karagöz, 2011, s. 310-311). Allah'ın Mevlâ ismi metinde dokuz beyitte geçmektedir. Aşğıdaki beyitte Mevlâ ismi, kulun kendi hesaplarının yanında, Allah'ın da bir takdiri olduğuna vurguda bulunmak için kullanılmıştır.

Niceler cehd ede kâma ermeye

Vây ol maksûda Mevlâ vermeye (Doruk, 2017, s. 176).

2.8. Zü'l-celâl

Büyük, müezzeh, ulu ve kuvvetli olmak anlamındaki “c-l-l” türeyen “celîl” yüce, ulu ve kudretli demektir. el-Celîl Allah'ın bir sıfatı olup alîm, kadîr, zengin, mâlik, azamet ve kibriya sahibi manasına gelmektedir. Zü'l-celâl-i ve'l-ikram Kur'ân-ı Kerîm'de iki ayette geçmektedir (Karagöz, 2011, s. 176). Zü'l-celâl edebiyatta Yüce Allah'ın kuvvet ve kudretini göstermek için zikredilen esmâ-i hüsnâdandır. Allah'ın Zü'l-celâl ismi metinde bir beyitte zikredilmiştir. Beyitte, kulun kurtuluşu için sayılan şartlardan biri helal rızık, diğeri ise Zü'l-celâl'den korkmaktır.

Biri anun hayfdur ez-Zü'l-celâl

İstemekdür birisi kut-ı helâl (Doruk, 2017, s. 86).

2.9. Hâlık

Bir şeyi yaratmak, ölçmek, örneksiz meydana getirmek, tahmin etmek, bir şeyi düzeltmek, düz olmak, güzel huylu olmak ve yumuşak olmak manalarına gelen “h-l-k” kökünden türeyen “hâlık” kelimesi yaratıcı demektir. Allah'ın bir sıfatı olarak hâlık, yaratan icat eden anlamlarındaki esmâ-i hüsnâdandır. Kur'ân-ı Kerîm'de sekiz ayette geçmektedir. (Karagöz, 2011, s. 190). Edebiyatta yaratan, yaratıcı anlamında kullanılmaktadır. Allah'ın Hâlık ismi metinde iki beyitte

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

geçmektedir. Bu beyitte çocuğa; ahmak ve bilgisiz olmaması ayrıca gece, gündüz Hâlık'ı yad etmesi gerektiği nasihat edilmiştir.

Olmagıl nâdân u ahmak ey piser

Hâlık'i yâd eyle her şâm ü seher (Doruk, 2017, s. 112).

2.10. Kâdir

Bir şeyi bir şeye kıyaslamak, tedbir almak, ölçülü yapmak, miktarını beyan etmek, taksim etmek, yüceltmek ve bir şeye gücü yetmek manalarına gelen “k-d-r” kökünden türeyen esmâ-i hüsnâdan bir isimdir. Allah'ın bir sıfatı olarak Kâdir; kuvvetli, güçlü, aciz olmayan, istediğini yapabilen demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de “el-Kâdir” ismi yedi ayette çoğul hali olan “kâdirûn-kâdirîn” ise üç ayette geçmektedir (Karagöz, 2011, 157). Edebiyatımızda genelde Allah'ın kuvvet ve kudret sahibi oluşuna vurgu yapılan durumlarda zikredilir. Allah'ın Kâdir ismi metinde bir beyitte geçmektedir. Bu beyitte, Allah'ın âlemi bir an yok etmesiyle kimsenin bir şey yapamayacağı ve yaşayamayacağı belirtilmiştir. Allah'ın sonsuz gücü ve kudretini belirtmek için bu beyitte Kâdir ismi kullanılmıştır.

Âlemi Kâdir bu dem yog eyleme

Cânı yokdur kimsenün kim söyleme (Doruk, 2017, s. 68).

2.11. Kerîm

Cömert olmak, aziz olmak, kıymetli olmak, kerem sahibi olmak manalarına gelen “k-r-m” kökünden türeyen kerîm, kerem sahibi, cömert, hoşgörülü, nazik, asil, şerefli, kıymetli ve erdemli demektir. Allah'ın bir sıfatı olarak ise; ihsanı bol olan, bağışta bulunan, nimet veren ve tövbe edenleri affeden anlamındadır. Kerîm ismi Allah'ın sıfatı olarak iki ayette geçmektedir (Karagöz, 2011, 372). Edebiyatta Allah'ın kerem ve cömertliğini ifade etmede kullanılan bir isimdir. Allah'ın Kerîm ismi metinde bir beyitte geçmektedir. Bu beyitte kula; Allah'ın cömert ismi olan Kerîm ile nasihatle bulunularak, kapısına gelen misafirlere iyi bakması ve onlara cimri davranmaması öğüdü verilmiştir.

Bir 'atâdur kim konuk saldı Kerîm

Key sakın andan kaçup olma le 'îm (Doruk, 2017, s. 111).

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

2. 12. Hakk

Sözlükte; doğru, doğruluk, inkârı caiz olmayan şey, hikmetli, hikmete uygun, ahenkli, uyumlu ve gerekli manalarına gelir. Allah'ın bir sıfatı olarak "el-Hakk" ismi; varlığı zorunlu olan, eşyayı var eden, gerçekte var olan gerçek mülk sahibi, yok olmayan ve adil olan anlamlarındaki Esmâ-i Hüsnâ'dır. Hakk kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de 221 defa geçmektedir. (Karagöz, 2011, 126-127). Hakk ismi metinde kırk defa ile en çok zikredilen Allah ismidir. Bu beyitte kula; cennet ve nehrini görmenin, Hakk'ın azap ve kahrından haberdar olmaktan geçtiği hatırlatılmıştır.

Fıkr kıl Hakk'un 'azâb u kahrını

Görmek istersen behişt ü nehrini (Doruk, 2017, s. 131).

3.13. Rab

Yetiştirmek, terbiye etmek, tamir etmek, yönetmek, hazırlamak, toplamak ve ıslah etmek gibi manalara gelen "r-b-b" kökünden türeyen Rab, malik, efendi, terbiye eden, sahip, düzelten, yola koyan ve ihtiyaçları gideren anlamındadır. Allah'ın sıfatı olarak ise; ihtiyaçları gideren, itaat edilen, sahip ve melik manalarındaki esmâ-i hüsnâdır. Kur'ân-ı Kerîm'de 969 defa Rab ismi geçmektedir (Karagöz, 2015, s. 540). Allah'ın Rab ismi metinde iki beyitte zikredilmiştir. Aşağıdaki beyitte, cihanın sevgilisi Rab'a yakışır bir kul olmanın edep ve ilim öğrenmekle mümkün olabileceği belirtilmiştir.

Kim ki bundan ögrene 'ilm ü edeb

Ola mahbûb-ı cihân makbûl-ı Rabb (Doruk, 2017, s. 133).

2.14. Hayy

Canlı olmak, yaşamak manasındaki "h-y-y" kökünden türeyen "hayy", diri, canlı, yaşayan demektir. Allah'ın bir sıfatı olarak ise; var olan, yaşayan, ölümlü olmayan, baki, daim ve ebedi demektir. Çoğul şekli "ahya" dır. Kur'ân-ı Kerîm'de çoğul haliyle beraber yirmi dört defa geçmektedir (Karagöz, 2011, s. 123). Allah'ın Hayy ismi metinde bir beyitte geçmektedir. Beyitte kula, ezeli olan Allah lütfunu dilemenin, ağzına sessizliğin mührünü vurmakla mümkün olabileceği nasihat edilmiştir.

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

*Ger dilersen lutf-ı Hayy'î lâ-yemût
Ur dehânun üstine mühr-i sükût* (Doruk, 2017, s. 72).

2.15. Allah

Her şeyin yaratıcısı olan mutlak ve tek varlıktır. Allah ismi Kur'ân-ı Kerim'de 2697 yerde zikredilmektedir. Kâinatın yaratıcısı ve yöneticisi olan Allah sadece zihni bir varlıktan ibaret olmayıp, zihin dünyası dışında fiilen de vardır. Lakin insan onu görememektedir (Karagöz, 2011, s. 98). Allah ismi İslami Türk edebiyatı nevelerinde en çok kullanılan isimlerden biridir. Şair ve edipler, İslami gelenek içerisinde inşa ettikleri eserlerinde Allah'ın isim ve sıfatlarını her fırsatta anmışlardır. Metinde doğrudan Allah ismi dört yerde kullanılmıştır.

*Hor eyler kendini câh isteyen
Terk eder dünyâda Allâh isteyen* (Doruk, 2017, s. 80).

2.16. Tevvâb

Tevbe etmek, dönmek, pişman olmak ve günahını silmek manasındaki "t-v-b" kökünden türeyen tevvâb "taib" isminin mübalağalı halidir. Allah'ın sıfatı olarak tevvâb; tevbeleri çok kabul eden anlamındadır. Kur'ân-ı Kerim'de on bir ayette geçmektedir (Karagöz, 2015, s. 658-659). Allah'ın Tevvâb ismi metinde bir beyitte geçmektedir. Bu beyitte, Tevvâb'dan rahmet umulursa, uykudan feragat edilmesi gerektiği nasihatinde bulunulmuştur.

*İhtirâz eyle bu yolda hâbdan
Rahmet umarsan eger Tevvâb'dan* (Doruk, 2017, s. 71).

2.17. Ahad

Sözlükte, tek, bir, biricik, yegâne anlamlarına gelir. Allah'ın sıfatı olarak; dengi, eşi, benzeri ve ikincisi bulunmayan, bir mekân ve cihette bulunmayan, cismani bütün özelliklerden bir tek yaratıcı anlamındadır. Vahid ismiyle aynı anlama gelmekle beraber, Ahad ismi sadece Allah ismini zikretmek için kullanılır. Allah'ın bir sıfatı olarak Ahad sadece İhlas Suresinin birinci ayetinde geçmektedir (Karagöz, 2011, s. 107). Allah'ın Ahad ismi metinde bir beyitte zikredilmiştir. Bu beyitte, insanın elinden

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

iyilik gelmese de kötülük etmemesi gerektiği ancak bu sayede Allah ile dost olunabileceği tavsiye edilmiştir.

Çünkü eylik edemezsin etme bed

Dostum bed-kâra olmaz yâr Ahad (Doruk, 2017, s. 71).

2.18. Hazret

Sözlükte, yakında bulunmak, hazır bulunmak ve yanında bulunmak anlamlarına gelir. İlk zamanlarda Allah'ın bir ismi olarak kullanılmakla beraber sonraları, peygamberler, devlet büyükleri ve alimler için de kullanılan bir sıfat haline gelmiştir (Canbulat, 2015, s. 249). Allah ismi olarak Hazret kelimesi metinde iki yerde zikredilmiştir. Bu beyitte kula, kötü nefsinin aradan çıkarıp Allah'ın can ve ibadet yükünü çekmesi öğütlenmiştir.

Cân-ıla tâ'at yükin çek Hazret'e

Sür aradan nefs-i seg çıksın öte (Doruk, 2017, s. 82).

2.19. İlâh

İbadet etmek manasındaki “e-l-h” kökünden türeyen “ilâh”, ma'bud anlamındadır. Çoğulu “âlihe” demektir. Batıl ya da Hak her ma'buda ilâh denir. İlâh kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de tekil, çoğul ve ikil olarak geçmekte olup diğer uydurma tanrıları da ifade etmektedir. İlâh kelimesi, Allah ismi olarak altı beyitte geçmektedir. Aşağıdaki beyitte, Allah'ın huzurunda kulun yalvarma ve yakarmasına yer verilmiştir.

Yâ İlâhî kul 'inâyet etme redd

Yüz süre kapuna geldük hây meded (Doruk, 2017, s. 10).

3. Allah Manasındaki Farsça İsimler

3.1. Hudâ

Farsça, Allah, Cenâb-ı Hak, tanrı, yaratıcı manalarında kullanılan bir isimdir (Kanar, 2015, s. 648). Klasik edebiyatımızda özellikle Farsçadan Türkçeye yapılan çeviri metinlerde doğrudan alınan Allah isimlerinden biridir. Bu manada İslami Türk edebiyatı metinlerinde en sık görülen Allah isimlerinden biridir. Hudâ ismi Allah'ın adı olarak yirmi altı

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

beyitte geçmektedir. Bu beyitte, yoksullara yardım etmenin Allah katındaki faziletinden bahsedilmiştir.

Açlar karnın toyur tâ kim Hudâ

Cennet içre ni 'metiyle toylaya (Doruk, 2017, s. 111).

3.2. Yezdân

Tanrı, yaratıcı, melek anlamındadır. Eskiden Zerdüşt dininin iyilik tanrısı olarak bilinmekle beraber, Farslıların İslamiyet'i kabulünden sonra Allah isminin yerine kullanılmıştır (Kanar, 2015, s. 1782). Allah'ın bir ismi Yezdân bir beyitte geçmektedir. Bu beyitte insana, Allah ile bir olması, kimseden korkmaması ancak bu sayede başını ve canını kurtarabileceği nasihat edilmiştir.

Korkma a 'dâdan bir ol Yezdân-ıla

Kurtulasın tâ ki baş u cân-ıla (Doruk, 2017, s. 97).

3.3. Kirdigâr

Kirdigâr, kirdgâr Farsça tanrı, yaratan, yaratıcı anlamındadır (Kanar, 2015, s. 1218). Kirdigâr ismi metinde üç beyitte geçmektedir. Bu beyitte, "Allah, akrabasının halini soranların ömrünü uzatacağı" hadisine iktibasta bulunulmuştur.

Hîs u hîşân hâturını sora var

Tâ ki 'ömrün artura ol Kirdigâr (Doruk, 2017, s. 129).

4. Allah Manasındaki Arapça İsimler

4.1. Ma'bûd

Ma'bûd, tanrı, ilâh, kendisine ibadet edilen manalarına gelen Arapça bir kelimedir. Doğrudan Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılmayan, esmâ-i hüsnâ dışında bir isimdir (Karagöz, 2011, s. 62). Allah'ın bir ismi olarak Ma'bûd metinde dört yerde geçmektedir. Aşağıdaki beyitte, şahlara bile maksatlarına ulaşmak için Allah'a yalvardıkları belirtilmiştir.

Şâhlar da kendiler maksûdına

Ermeğe çok yalvarur Ma'bûd'ına (Doruk, 2017, s. 104).

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

3.4. Sâni

Sâni, Allah, tanrı, yaratıcı anlamında kullanılan Arapça bir kelimedir. Metinde bir beyitte Sâni ismi geçmektedir. Bu beyitte insan, “her kim bir lokmaya kanaat getirirse o kişinin yönü Allah olur” nasihati edilmiştir.

Her kimün kim sıdkı ber-Sâni 'ola
Dünyede bir lokmaya kâni 'ola (Doruk, 2017, s. 80).

5. Dolaylı Olarak Kullanılan Allah İsimleri

Allah'ın esmâ-i hüsnâ isimleri ya da diğer isimlerini doğrudan zikretmeyip dolaylı olarak Allah'ı kasteden isimlerdir. Bu isimlerde dolaylama sanatına başvurulmuştur. İsim zikredilmeden genellikle Farsça kelime ve terkiplerle Allah kastedilmiştir.

5.1. Dest-i Kazâ

Allah'ın eli manasında Farsça bir terkiptir. Aşağıdaki beyitte isim verilmeden dest-i kazâ ile dolaylı olarak Allah kastedilmiştir.

Gâh olur çok 'âkili dest-i kazâ
Cebri ilter kurb-ı şâhâ bî-rızâ (Doruk, 2017, s. 105).

5.2. Hükm-i Kazâ

Allah'tan gelen hüküm manasında bir terkiptir. Hükm-i Kazâ ile dolaylı olarak Allah kastedilmiştir. Metinde bu kullanıma iki beyitte yer verilmiştir.

Benden al ey merd-i kâbil gel sabak
Râzı-yı hükm-i kazâdur ehl-i Hak (Doruk, 2017, s. 105).

5.3. Kazâ-yı Âsumânî

Allah'ın kazası, göklerden gelen karar anlamına gelen bir terkiptir. Bu terkip ile dolaylı olarak Allah kastedilmiştir.

Kes kazâ-yı âsumânî'den sözi
'Akl ermez ana andan yum gözi (Doruk, 2017, s. 113).

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

6. Allah'ın İsim ve Sıfatları ile İlgili Terkipler

6.1. Bâb-ı Hazret

Allah'ın kapısı anlamında Farsça bir terkiptir. Bâb-ı Hazret'in kullanıldığı bu beyitte günahkâr bir kulun Allah'ın kapısında af dileyip rahmet beklemesi konu edilmiştir.

Geldi yüzi kara bab-ı Hazret'e

Rahm kıl gark eyle âb-ı rahmete (Doruk, 2017, s. 70).

6.2. Vuslat-ı Hak

Vuslat-ı Hak, Hak'a kavuşma anlamında bir terkiptir. Vuslat, kavuşma, aşğın maşukuna kavuşması, hasretin bitmesi manasındadır. Divan şiirinde sıkça kullanılan vuslat; aşğın sevgiliden ayrılışı ve bundan duyulan acıyı tarif etmek için kullanılan bir kelimedir. Aşağıdaki beyitte derviş için dünyanın gelip geçiciliğine vurguda bulunularak onun asıl gayesinin Allah'a kavuşmak olduğu açıklanmıştır.

Merd-i râhun 'aynına gelmez cihân

Vuslat-ı Hakdur anun fikri hemân (Doruk, 2017, s. 116).

6.3. Cenâb-ı Hazret-i Mevlâ

Cenâb-ı Allah'ın büyüklüğünü göstermek için kullanılan bir isimdir. Allah'ın Arapça isim ve sıfatlarından Farsça tamlamalı bir isim meydana getirilmiştir. Aşağıdaki beyitte insanın dünyadan arzu ve muratta bulunmaması gerektiği ve yüzünü Allah'a çevirmesi gerektiği belirtilmiştir.

Alma dünyadan murâd u ârzû

Tut Cenâb-ı Hazret-i Mevlâ'ya rû (Doruk, 2017, s. 79).

6.4. Tâ'at-i Hak

Tâ'at, Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma manasındadır. Tâ'at-i Hak, Allah'a ibadet anlamında kullanılan bir terkiptir. Aşağıdaki beyitte, Allah'a ibadetten yüz çevirmenin, nefret ve lanete sebebiyet vereceği uyarısında bulunulmuştur.

Tâ'at-i Hakdan o kim gerden geçer

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Na'let nefrîni her yerden geçer (Doruk, 2017, s. 82).

6.5. Sun'-ı Kirdigâr

Sun', Arapça yapı, sanat anlamına gelen bir kelimedir. Kirdigâr ise Farsça, Allah, tanrı, yaratıcı anlamında kullanılan bir kelimedir. Sun'-ı Kirdigâr, Allah'ın eseri manasında, gücünü ve kudretini belirten bir terkiptir. Sun'-ı Kirdigâr, aşağıdaki beyitte tasavvufi bağlamda kullanılmıştır. İnsanın giyeceği elbise ile ayna gibi olacağı ve Allah'ın sanatının bu şekilde kendisinde parlayacağı vurgulanmıştır.

Gel nemed gey eynüne âyîne-vâr

Tâ ki rûşen ola Sun'-ı Kirdigâ (Doruk, 2017, s. 77).

6.6. Rahmet-i Cebbâr

Rahmet, Allah'ın esirgemesi, merhameti manasında bir kelimedir. Rahmet-i Cebbâr ise Allah'ın rahmeti anlamında bir tamlamadır. Aşağıdaki beyitte insan oğluna; işine, gücüne güvenmemesi gerektiği ve yüzünü daima Allah'ın rahmetine çevirmesi gerektiği söylenmiştir.

Gel tayanma kudret ü girdâruna

Tut yüzini rahmet-i Cebbâr'una (Doruk, 2017, s. 101).

6.7. Rahmet-i Mevlâ

Esirgemek, merhamet etmek manasındaki rahmet kelimesi bir başka beyitte Allah'ın Mevlâ ismi ile kullanılmıştır. Bu beyitte ise çocuğa nasihatlerde bulunulmuş ve onun Allah rahmetine talip olabilmesi için dert ve belaya göğüs germesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur.

Rahmet-i Mevlâ'ya tâlibsın eger

Mihnet ü derd ü belâ çek ey püser (Doruk, 2017, s. 120).

6.8. Râh-ı Rahmân

Râh Farsça yol anlamındadır. Râh-ı Rahmân ise Allah'ın yolu manasındadır. Klasik şiirimizde sıkça kullanılan bu terkip, *Tercüme-i Pend-nâme-i Emre*'de bir yerde zikredilmiştir. Beyitte insana, şeytanın yoluna değil Allah'ın yoluna gitmesi gerektiği söylenmiştir.

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Adım atma râh-ı şeytândan yana

Gel kadem bas râh-ı Rahmân'dan yana (Doruk, 2017, s. 127).

6.9. Merd-i râh-ı Hak

Merd, cesur, kahraman, yiğit anlamında Farsça bir kelimedir. Merd kelimesi yine Farsça yol manasına gelen râh kelimesi ve Allah'ın hak ismiyle beraber bir terkip oluşturmuştur. Allah yolunun mertleri manasına gelen bu terkip metinde bir yerde kullanılmıştır. Bu beyitte, gençlere nidada bulunularak onlara; Allah yolunun mertleri olarak kahırdan emin olmamaları gerektiği söylenmiştir.

Merd-i râh-ı Hakk-isen ey nev-cüvân

Kahr-ı Hakdan emîn olma her zamân (Doruk, 2017, s. 127).

6.10. Merd-i Hudâ

Cesur, kahraman, yiğit anlamındaki Farsça “merd” ile yine Farsça Allah anlamındaki Hudâ kelimesiyle Allah'ın kulu anlamında bir terkip oluşturulmuştur. Aşağıdaki beyitte eli darda iken cömertlik yapmanın faziletlerinden bahsedilerek bu insanların merd-i Hudâ olduğu vurgulanmıştır.

Kim dirir dersen eger merd-i Hudâ

Teng-i dest iken kılanlardır sahâ (Doruk, 2017, s. 130).

6. 11. Merd-i Der-i Gaffâr

Der Farsça kapı anlamındadır. Metinde der, merd ve Gaffâr isimleriyle terkip yapılmıştır. “Allah kapısının kulu” şeklinde Türkçeye çevirdiğimiz bu isim *Tercüme-i Pend-nâme-i Emre*'de bir yerde kullanılmıştır. Bu beyitte, Allah kapısının insanı (kulu) takvası ile takva ehlinin üç nişanesinden bahsedilmiştir.

Muttakîde üç 'alâmet vardur

Muttakî merd-i der-i Gaffâr'dur (Doruk, 2017, s. 128).

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

6.12. Makbûl-ı Hudâ

Makbul, reddedilmeyen, kabul edilen anlamında Arapça bir kelimedir. Farsça Allah manasına gelen Hudâ kelimesiyle beraber kullanılmıştır. Allah'ın kabul ettiği, Allah'a layık anlamındaki bu terkip eserde bir yerde geçmektedir. Aşağıdaki beyitte riya ile edilen hayrın Allah katında makbul olamayacağı belirtilmiştir.

Karışursa etdüğün hayra riyâ

Umma kim ol ola makbûl-ı Hudâ (Doruk, 2017, s. 106).

6.13. Lutf-i Rab

Lutuf, iyilik, hoşluk, güzellik anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Yine Allah'ın Arapça bir ismi olan Rab kelimesiyle beraber bir terkip oluşturmuştur. İslamî edebî metinlerimiz ve sözlü kültürümüzde yaygın kullanılan bir terkiptir.

Olma bâtil Hakkı dâyim kıl taleb

Ola kim bir gün erişe lutf-ı Rabb (Doruk, 2017, s. 126).

6.14. Kurb-ı Mevlâ

Kelime anlamı olarak kurb, yakın, yakınlık, yakın olma anlamındadır. Tasavvufî bir terim olarak; ezelde Allah ve kul arasındaki ahde uymayı ifade eder. Kulun Allah'a yakın olması, mükâşefe ve müşahedeyle olur. Başka bir ifadeyle kalp yoluyla sevilene duyulan yakınlık demektir (Cebecioğlu, 2014, s. 294).

Hidmet ile bende 'ukbâya erer

Hürmet ile kurb-ı Mevlâ 'ya erer (Doruk, 2017, s. 124).

6.15. Kerâmet-i Hudâ

Kerâmet kelime anlamı olarak bağış, ikram anlamındadır. Peygamberlerde zuhur eden olağanüstü durumlara mucize denilirken, benzeri durum velilerde meydana geldiğinde kerâmet olarak izah edilmiştir (Cebecioğlu, 2014, s. 280).

Hem kerâmet-i Hudâ'dandur sahâ

Merd-isen sâhib-sahâ ol ey fetâ (Doruk, 2017, s. 106).

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

6.16. Fermân-ı Hudâ

Fermân emir, buyruk anlamında Farsça bir kelimedir. Hudâ ismiyle beraber Allah'ın fermânı, Allah'ın buyruğu anlamında bir terkiptir. Bu terkip metinde bir yerde geçmiştir. Bu beyitte, Hak rızasının talebi için Allah'ın buyruğundan başka kimseye ağız açmamak gerektiği nasihat edilmiştir.

Hak rızasın eyler-isen ger taleb

Açma ferman-ı Hudâ'dan gayra leb (Doruk, 2017, s. 72).

6.17. Fazl-ı Hak

Fazl, cömertlik, kerem, lütuf, iyilik anlamında Arapça bir kelimedir. Yine Arapça Allah manasındaki Hak ismiyle bir terkip oluşturmuştur. Fazl-ı Hak terkibi metinde bir beyitte geçmektedir. Bu beyitte Hak'ın fazileti için mutlu olmanın reva olduğu lakin dünya için mutlu olmanın hata olduğu söylenmiştir.

şâd olursan fazl-ı Hak-içün revâ

Lîkî dünyâ için eylersen hatâ (Doruk, 2017, s. 120).

6. 18. Fazl-ı Hudâ

Fazl, cömertlik, kerem, lütuf, iyilik anlamında Arapça bir kelimedir. Farsça Allah anlamına gelen Hudâ kelimesi ile Allah'ın fazileti anlamına gelen terkibi oluşturmuştur. Bu terkip metinde bir yerde zikredilmiştir. Bu beyitte, kulun insanların sohbetine gelmekle, Allah'ın faziletine mazhar olabileceği belirtilmiştir.

Merd-isen gel sohbet-i merdâna tâ

Sana dahı erişe fazl-ı Hudâ (Doruk, 2017, s. 130).

6.19. Farz-ı Hak

Farz gerekli, şart, yükümlü olunan manasında olup dini ıstılahta; İslam dininde Yüce Allah'ın emri olduğu kesin bir delille sabit olan ve yapılması mecburi olan yükümlülük anlamındadır. Farz-ı Hak, Allah'ın emirleri manasına gelen bir terkiptir. Aşağıdaki beyitte, insanoğluna önce Allah'ın farz emirlerini sonra da anne-babanın rızasını alması gerektiği nasihat edilmiştir.

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Farz-ı Hakk'ı yerine evvel getir
Vâlideynün râzı kıl yükin götür (Doruk, 2017, s. 96).

6.20. Emr-i Hak

Emir, istenen, buyruk, söz manasında bir kelime olup Allah'ın Hak ismiyle beraber bir terkip oluşturmuştur. Aşağıdaki beyitte, Allah'ın emrine uyulması gerektiğı ve Allah'tan hürmet görmek için sabırlı olmanın şart olduğu belirtilmiştir.

Emr-i Hak'dan her ne kim var kıl kabûl
Hürmet istersen Hudâ'dan ol hamûl (Doruk, 2017, s. 124).

6.21. Emr-i Mevlâ

Emr, istenen, buyruk, söz manasında bir kelime olup Allah'ın Mevlâ ismiyle beraber bir terkip meydana getirmiştir. Allah'ın emri manasına gelen bu terkip metinde iki yerde geçmektedir. Aşağıdaki beyitte, Allah'ın emirlerine yüz çevirmemek gerektiğı yoksa canının ve teninin cehennemde yanacağı nasihatinde bulunulmuştur.

Emr-i Mevlâ'dan çevürme gerdenün
Atma dûzah içine cân u tenün (Doruk, 2017, s. 132).

6.22. Ehl-i Hak

Ehil, sahip, malik, mensup olan anlamında bir kelime Allah'ın Hak ismiyle beraber bir terkip oluşturmuştur. Klasik edebiyatımız, dinî metinlerimiz ve sözlü kültürümüzde sıkça kullanılan bu terkip metinde de iki yerde kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte, gel dersi benden al ey meziyetli insan, Hak ehli Allah'ın hükmüne razıdır denilmiştir.

Benden al ey merd-i kâbil gel sabak
Râzı-yı hükm-i kazâdur ehl-i Hakk (Doruk, 2017, s. 105).

6.23. Düşmen-i Hak

Düşmen kelimesi Farsça olup Türkçeye düşman olarak geçmiştir. Düşmen-i Hak, Allah'ın düşmanları anlamında bir terkiptir. Aşağıdaki

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

beyitte, Allah'a düşmanlık edenlere yakın olmamak gerektiği aksi halde yerinin cehennem olacağını öğüdünde bulunulmuştur.

Düşmen-i Hak olana olma yakın

Yerüni nâr-ı cahîm etme sakın (Doruk, 2017, s. 104).

6.24. Dergâh-ı Hak

Dergâh kelime anlamı olarak; kapı, kapı yeri, eşik, makam, sığınılacak yer manasındadır. Tarikata mensup derviş ve şeyhlerin ikamet ettikleri mekanlara dergâh denir (Cebecioğlu, 2014, s. 124). Dergâh-ı Hak Allah'ın evi/dergâhı manasında bir terkiptir. Dergâh-ı Hak yazılı dinî metinlerimizde ve sözlü kültürümüzde bu anlamda en sık kullanılan terkiplerden biridir.

Komayınca pâ yerine merd ser

Varımaz dergâh-ı Hakk'a çok yeler (Doruk, 2017, s. 78).

6.25. Bende-yi Hak

Bende kelimesi; kul, abd, köle, tutsak, esir anlamında Farsça bir kelimedir. Bende kelimesi ile Hak ismi birleşerek Allah'ın kulu manasında bir terkip meydana getirmiştir. Allah'ın kulu terkibi aşağıdaki beyitte, "Allah'ın kulu yüce tutarsa himmeti, dünyaya bakmaz göğe uçmayı ister" şeklinde kullanılmıştır.

Bende-yi Hak himmetin tutar yüce

Dünyeye bakmaz diler 'arşa uça (Doruk, 2017, s. 116).

6.26. Bende-yi Ma'bûd

Kul, abd, köle, tutsak, esir anlamında Farsça "bende" kelimesi ile Hakk ismi birleşerek Allah'ın kulu manasında bir terkip meydana getirmiştir. Bende-yi Ma'bûd terkibi metin içerisinde bir beyitte kullanılmıştır. Bu beyitte insanoğluna, gel beriye gel Allah'ın kulu ol, daima cömert ve hayâlî ol nasihati edilmiştir.

Gel berü gel bende-yi Ma'bûd ol

Her zamân sâhib-havâ vü cûd ol (Doruk, 2017, s. 120).

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

6.27. Bekâ-yı Hak

Bekâ, bâkîlik, ebedîlik, ölmezlik, ölümsüzlük anlamındadır. Allah'ın Hak ismiyle beraber “ebedî olan Allah” anlamında bir terkiptir. Bu terkip metinde bir yerde kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte arifin himmeti Allah'ın bekası olduğu ve bundan dolayı onun mutlak fena olduğu belirtilmiştir.

Himmet-i 'ârif bekâ-yı Hakk durur

Ol bekâdan fâni mutlak durur (Doruk, 2017, s. 108).

6.28. 'Arş-ı Hudâ

'Arş kelimesi çardak, çadır, gök anlamında olup İslam kültüründe göğün en yüksek katını temsil eder. Allah'ın katı anlamındaki 'Arş-ı Hudâ terkihi metinde bir beyitte kullanılmıştır. 'Arş-ı Hudâ terkihi, “Eğer bir yetim ağlıyorsa, Allah'ın arşı o zaman titreyip sarsılır.” Şeklindeki darb-ı mesel ile kullanılmıştır.

Ger yetîmün birisi giryân ola

Ditreyüp 'arş-ı Hudâ lertzân ola (Doruk, 2017, s. 128).

6.29. Havf-ı Hak

Korku, korkma anlamındaki havf kelimesi Hak ismiyle beraber “Allah'ın korkusu” şeklinde bir terkip meydana getirmiştir. Bu terkip metinde bir beyitte zikredilmiştir. Beyitte “ey fikir sahibi! zikir, Hak korkusundan ağlamaktır, tamah etme Hak'tan başka kimseye” nasihati edilmiştir.

Havf-ı Hak'dan ağlamaktır göze zikr

Bakma Hak'dan gayra ey erbâb-ı fikr (Doruk, 2017, s. 88).

6.30. Havf-ı Hudâ

Korku, korkma anlamındaki havf kelimesi, Farsça Allah anlamındaki Hudâ kelimesiyle beraber bir terkip oluşturmuştur. Bu terkip Allah'ın korkusu, Allah'tan korkma manasındadır. Bu beyitte Allah korkusu taşıyan kişilerin daima Allah'a tövbe etmesi gerektiği belirtilmiştir.

Şol kişide kim ola havf-ı Hudâ

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Hakk'a istigfâr ede ol dâyimâ (Doruk, 2017, s. 119).

6.31. Gayr-ı Hak

Gayr, başka, başkası, diğerk, başka bir kimse anlamında bir kelimedir. Gayr kelimesi ile Hak ismi “Allah'tan başka, Hak'tan başka anlamına gelen bir terkip oluşturmuştur. Bu terkip metinde bir yerde kullanılmıştır. Beyitte insanoğluna “Eğer vera ilminden sebak alındıysa, o zaman sende Hak'tan başka bir şey kalmasın.” Nasihatinde bulunulmuştur.

Ger vera 'ilminden oldunsa sabak

Kalmasun bir nesne sende gayr-ı Hak (Doruk, 2017, s. 109).

6.32. Hak-perest

Perest, tapan, tapınan, taparcasına seven anlamlarına gelen, birleşik kelimelerde kullanılan bir ektir. Farsça olan bu ek genelde bir isimle birleşip yeni bir terkip meydana getirir. Bu manada, Hak-perest, Allah dostu anlamında bir terkip oluşturmaktadır. Metinde bir beyitte bu isme yer verilmiştir. Bu beyitte şair, Allah dostuna kırgınlık veren dört hasletin ne olduğuna değineceğini söyler.

Çâr çizîden erer merde şikest

Eydeyim bir bir eşit ey Hak-perest (Doruk, 2017, s. 95).

6.33. Kahr-ı Hak

Kahr, keder, üzüntü, sıkıntı manasındadır. Hak ismiyle beraber “Allah'ın kahrı” anlamında bir terkip oluşturmuştur. Metinde bu terkibe bir beyitte yer verilmiştir. Bu beyitte insanoğluna “ey genç Allah yolundaki insan isen, daima Allah'ın kahrından emin olma” telkininde bulunulmuştur.

Merd-i râh-ı Hakk-isen ey nev-cüvân

Kahr-ı Hak'dan emîn olma her zamân (Doruk, 2017, s. 127).

6.34. Kudret-i Hak

Kudret, güç, kuvvet, iktidar, takat manasındadır. Allah'ın kudreti biçimindeki bu terkip, oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Metinde bu

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

terkibe bir beyitte yer verilmiştir. Bu beyitte, “Ey can marifet hasıl eyle ki o zaman Allah'ın kudretinden haber alasn.” öğüdü verilmiştir.

Ma 'rifet hâsıl kıl ey cân-ı pezer

Tâ bulasın kudret-i Hak'dan haber (Doruk, 2017, s. 107).

6.35. Makbûl-ı Rab

Makbul, reddedilmeyen, kabul edilen anlamındadır. Rab ismiyle beraber Allah'ın kabul ettiği, Allah'a layık anlamında bir terkip oluşturmuştur. Bu terkibe metinde bir beyitte yer verilmiştir. Bu beyitte, alemin sevgilisi olan Allah'a yakışır bir kul olmanın edep ve ilim öğrenmekle mümkün olabileceği söylenmiştir.

Kim ki bundan ögrene 'ilm ü edeb

Ola mahbûb-ı cihân makbûl-ı Rabb (Doruk, 2017, s. 133).

6. 36. Zıll-ı İlâh

Zıll, gölge anlamında bir kelime olup İlâh ismiyle beraber “Allah'ı gölgesi” manasında bir terkip meydana getirmiştir. Bu terkibe metinde bir beyitte yer verilmiştir. Bu beyitte, “şaha düşmanlık edip kara yüzlü olma! Nitekim onlar Allah'ın gölgesidir.” öğüdü verilmiştir.

Ser-firâzî ez cenâb-ı vey behâh

Tâ şevî der bahr u ber zıll-ı İlâh (Doruk, 2017, s. 64).

6. 37. Zikru'l-İlâh:

Zikru'lîlâh Allah'ın zikri manasında Arapça birleşik bir isimdir. Yazılı ve sözlü kültürümüzde sıkça kullanılan bir isimdir. Metinde de bir yerde zikredilmiştir. Bu beyitte “Allah'a zikir yapmayanların, dev ile arkadaş olacağı ve ah edecekleri.” Telkininde bulunulmuştur.

Tutmayanlar üns Zikru'l-İlâh-ıla

Hem-dem olur dîve kalur âh-ıla (Doruk, 2017, s. 80).

7. Deyimlerle Beraber Kullanılan Allah İsimleri

Tercüme-i Pend-nâme-i Emre'de Allah'ın isimleri sadece Arapça ve Farsça isim ve terkiplerle değil aynı zamanda Türkçe deyimlerle

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

kullanımları da mevcuttur. Edebî, dinî metinlerimiz ile sözlü kültürümüzden de aşına olduğumuz deyimler şunlardır.

7.1. Hakk'a er-

Allah'a varmak, Hakk'a kavuşmak anlamındaki bu deyim metinde bir yerde kullanılmıştır. Bu beyitte, tasavvufi bir düstur olan, az yemek ile az uyumanın ehemmiyetinden bahsedilerek, ancak bu şekilde insanın dünyadan yüz çevirip Allah'a ulaşabileceği vurgulanmıştır.

Şol kişi kim az yer az uyur

Hakk'a erüp ol cihandan dest yur (Doruk, 2017, s. 77).

7.2. Mevlâ'ya er-

Allah'a varmak, ona ermek manasındaki "Mevlâ'ya er-" deyimini metinde bir yerde zikredilmiştir. Bu beyitte, kulun hizmetle ahirete, hürmetle Allah'a yakınlık kurabileceği belirtilmiştir.

Hidmet ile bende 'ukbâya erer

Hürmet ile kurb-ı Mevlâ'ya erer (Doruk, 2017, s. 124).

7.3. Hakk'a eriş-

Allah'a erişmek, Allah'a varmak, Hakk'a kavuşmak anlamındaki bu deyim, metinde bir yerde zikredilmiştir. Bu beyitte, insana Hakk'a erişip cenneti bulması için ziynetten el çekmesi gerektiği nasihat edilmiştir.

El çekersen terk edüp ger zîneti

Erişüp Hakk'a bulursun cenneti (Doruk, 2017, s. 81).

Sonuç

Bu çalışmada, XVI. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Şair Emre'nin *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr* adlı tercümesinde yer alan Allah isimleri üzerinde durulmuştur. Bir tercüme olmasına karşın mütercim eser üzerinde bazı tasarrufları olmuştur. Mütercim *Pend-nâme*'yi Türkçeye çevirirken özellikle Farsça isim ve terkiplere ağırlık vermesi dikkat çekmiştir. Şair Emre, bazı isim ve terkipleri Farsça şeklini bozmadan

Sönmez, F. (2023). şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

tercümesine ilave etmiştir. Metinde özellikle Allah isimlerinin kullanım şekli ve sıklığı göze çarpmıştır. şair Emre'nin Allah'ın “esmâ-i hüsnâ” isimleri yanında hem Farsça hem de Arapça isimleri nasıl ve ne sıklıkla kullandığı örneklerle ele alınmıştır. Bu minvalde tercümede; Allah'ın 19 esmâ-i hüsnası zikredilmiştir. Yine Allah manasında 3 Farsça ve 2 Arapça isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin yanında 4 yerde de dolaylı olarak Allah ismi verilmeden kendisini kasteden terkiplere yer verilmiştir. Ayrıca tercümede Allah'ın farklı isimlerinden meydana getirilen 37 terkip ile 3 ayrı Türkçe deyim yer verilmiştir. Bahsi geçen isimlerin hangi maksat ve amaç için, ne sıklıkla kullanıldığı örnekler üzerinden izah edilmiştir.

Sönmez, F. (2023). Şair Emre'nin, Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr Adlı Tercümesi'nde Allah İsimlerinin Kullanım Biçimleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 63-89. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1262326>

Kaynakça

- Bilgin, A. (1998). *Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr*. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. Ankara: Otto Yayınları.
- Doruk, M. (2017). *Emre'nin Tercüme-i Pend-nâme-i Attâr'ı üzerine bir dil çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kanar, M. (2015). *Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karagöz, İ. (2011). *Ayet ve hadisler ışığında Allah'ın isim ve sıfatları/ Esmâ-i Hüsnâ*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Karagöz, İ. (2015). *Dinî kavramlar sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Altuntaş, H-Şahin, M. (2012). *Kur'ân-i Kerîm meali* (Çev). 22. Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Mazıoğlu, H. (1976). Kanuni'nin oğlu şehzade Bayezid için yapılan Pend-nâme-i Attâr çevirisi. *VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 11-15 Ekim*, 1183-1193.
- Öztürk, A. (2019). İslâmî Türk edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ. *İslami İlimler Dergisi*, 27(42).
- Şahinoğlu, M. N. (1991). Ferîdüddîn Attâr. *İslam Ansiklopedisi*, 4, 95-98.
- Topaloğlu, B. (1995). Esmâ-i Hüsnâ. *İslam Ansiklopedisi*, 11, 404-418.
- Türkoğlu, S. (2018). Türk Edebiyatında Pend-nâme-i Attâr'ın manzum tercümeleri ve Seyyid Ali Rıza'nın Riyâzü'r-Rıza'sı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı), 672-677.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 01.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 24.04.2023

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER MAĞDURİYET VE
DEPRESYON İLİŐKİŐİ: ALGILANAN SOSYAL DESTEĞİN
DÜZENLEYİCİ ROLÜ***

Mahir MUTLU**

Bilge Sena KURT***

Serra Dilek ŞENER****

Çağrı ÖVEN*****

İrem Sultan YAVUZEL*****

Hatice ATEŞ*****

Beyza DEMİR*****

Hatice Esmā Nur DİDİN*****

Ayşenur KOÇ†

Öz

Bu çalışmada siber mağduriyet ve depresyon ilişkisinde algılanan sosyal desteğin

* Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BAYAR danışmanlığında, KTO Karatay Üniversitesi, Psikoloji Lisans programının 2021-2022 akademik yılındaki Araştırma Teknikleri dersi kapsamında üretilmiştir.

** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, mutlumahir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6260-7295.

*** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, bilgesenakurt@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4098-3083.

**** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, serra.sener42@gmail.com, ORCID: 0009-0005-3057-1618.

***** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, cagrioven@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4103-9185.

***** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, iremsultanyavuzel@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2385-1284.

***** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, haticeates464@gmail.com, ORCID: 0009-0003-4607-7265.

***** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, beyzademir673@gmail.com, ORCID: 0009-0005-5834-2956.

***** Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, didinhaticesmanur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9580-6175.

† Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, aysenurkockonya@gmail.com, ORCID: 0009-0000-7829-9987.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

düzenleyici rolü incelenmiştir. Araştırma 81 ilden 572 üniversite öğrencisi ile yürütölmüőtür. Verilerin toplanmasında İkinci Kez Revize Edilmiőt Siber Zorbalık Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği Kısa Formu, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kiőisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar için t testi, Pearson korelasyon testi ve lineer regresyon testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, siber mağduriyet ve depresyon arasında pozitif yönlü düşük seviyede ilişki, siber mağduriyet ve algılanan sosyal destek arasında negatif yönde çok düşük seviyede ilişki, depresyon ve algılanan sosyal destek arasında ise negatif yönde düşük seviyede ilişki tespit edilmiştir. Çalışma sonucuna göre siber mağduriyet arttıkça depresyon artmaktadır. Algılanan sosyal destek arttıkça siber mağduriyet ve depresyon azalmaktadır. Siber mağduriyet ve depresyon ilişkisinde ise algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık, Depresyon, Algılanan Sosyal Destek.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

**The Relationship between Cyber Victimization and Depression in
University Students: The Regulatory Role of Perceived Social
Support**

Abstract

In this study, the organizing role of perceived social support in the relationship between cyber victimization and depression was examined. The research was carried out with 572 university students from 81 provinces. RCBI-II (The Second Revision of the Revised Cyber Bullying Inventory), Beck Depression Scale Short Form, Perceived Social Support Scale and Personal Information Form were used. In the analysis of the data, t-test, Pearson correlation test and linear regression test were used for independent groups. As a result of the research, a low-level positive relationship between cyber victimization and depression, a very low negative relationship between cyber victimization and perceived social support, and a low negative relationship between depression and perceived social support were detected. According to the results of the study, depression increases as cyber victimization increases. Also, as the perceived social support increases, cyber victimization and depression decrease. In the relationship between cyber victimization and depression, perceived social support did not have an organizing role.

Keywords: Cyber Victimization, Cyber Bullying, Depression, Perceived Social Support.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Giriş

Günümüzde hızla geliően bilişim teknolojileriyle birlikte yeni medya ve sanal iletişim, hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur (Summak, 2019, s. 851-869). Özellikle gençlerin yoğun olarak tercih ettiği sanal iletişim, faydaları yanında bazı riskleri de barındırmaktadır. Sanal dünyada kimliklerin gizlenmesi, mahremiyet kaybı ve denetimin yetersiz olması gibi güvenlik sorunları, siber zorbalığı da beraberinde getirmiştir (Erdur-Baker ve Kavőut, 2007; Slonje vd., 2013, s. 26-32).

Olweus (1993) ile başlayan zorbalık çalıőmaları, bu süreçte siber zorbalığa doğru evrilmiőtir. Geleneksel zorbalığa őiddet, tehdit, güc dengesizliği gibi özellikleriyle benzeyen siber zorbalık (Kowalski ve Limber, 2007, s. 22-30), bazı unsurlarıyla geleneksel zorbalıktan ayrılır. Bunlar; kimliğin gizlenebilmesi, yer ve zamana bağlı olmadan yapılabilmesi, fiziksel güc ihtiyacının olmaması, mağdura kolay erişim ve etki alanının geniőliđi olarak sıralanabilir (Ayas ve Horzum, 2010 s. 1-17; Sönmez ve Yaman, 2015, s. 18-31). Kavramı ilk tanımlayan Belsey'den (2005) beri genel olarak siber zorbalık, yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla bireyleri ya da grupları zarara uğratmak için tekrarlanan davranıőlar olarak tanımlanmıőtır (Arıca vd., 2012, s. 101-114; Hinduja ve Patchin, 2014). Yaman ve arkadaşları, bir davranıőın siber zorbalık olması için zorbalık davranıőının teknolojik aletler kullanılarak yapılmasını, süreklilik göstermesini, önceden planlanmasını ve zorbanın karşı tarafa acı verme amacının olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Yaman vd., 2011).

Siber zorbalık davranışları; kızdırmak/kıőkırtmak, taciz etmek, taklit etmek, ifőa etmek ve dıőlamak olarak sayılmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007, s. 22-30). Arıca (2011, s.10-12) da siber zorbalığı, elektronik zorbalık ve iletişim zorbalığı olarak iki türde incelemiőtir. Elektronik zorbalık, şifre kırmak gibi daha çok teknik yönle ilgiliyken; iletişim zorbalığı, internet üzerinden hakaret, dedikodu, alay, taciz gibi eylemleri içermektedir.

Bu eylemlere maruz kalan siber mağdurların sayıları, gün geçtikçe artmaktadır (Erbiçer, 2019, s. 1-24). Üniversite öğrencilerini kapsayan çalışmalar incelendiğinde %30-%55 oranlarında deđiően siber mağduriyet saptanmıőtır (Dilmaç, 2009, s. 1291-1325; Gezgın ve Çuhadar, 2012, s. 93-104; Köse vd. 2018). Siber mağdurlarda yüksek kayđı seviyesi, öfke, sosyal problemler, düşük öz sayđı, depresyon ve hatta intihar giriőimleri

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ő., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve KoÇ, A. (2023). Őniversite Öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişki: Algılanan sosyal desteğin dzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

görlmektedir (Beran ve Li, 2005, s. 265; Hinduja ve Patchin, 2008, s. 129-156; Ybarra ve Mitchell, 2004, s. 1308-1316). Erdur-Baker ve Tanrikulu'nun (2010, s. 2771-2776.) ħalıőmasında da siber mağduriyet ve depresyon arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Zira siber zorbalığa maruz kalan mağdur, zorba ile kiőisel temas kurmasa da psikolojik olarak zarar görür (Erdur-Baker ve Kavőut, 2007, s. 27). Yine yapılan bir ħalıőmada siber mağdurların %49'unun depresyon belirtileri gösterdikleri tespit edilmiştir (Edwards vd., 2016, s. 71-78).

Siber zorbalık neticesinde ortaya ħıkan olumsuz duygularla baş edebilmek iÇin sosyal destek önemli görölmektedir. Kriz ve stres anlarında bireyler, aile üyeleri ve arkadaőlarından destek almak istemektedirler (Đakır ve Palabıykoğlu, 1997, s. 15-24). Sosyal destek, zor durumda kalan kişinin, ħevresindeki kiőiler tarafından gördüğu fiziksel ve duygusal yardımdır (Aksüllü ve Doğan, 2004, s. 76-84). Sosyal desteğin ruhsal sağlığı olumlu etkilediğini gösteren ħok sayıda ħalıőma bulunmaktadır (Eker vd., 2001, s.17-25). Őniversite Öğrencileriyle yapılan ħalıőmalarda, algılanan sosyal destek arttıkĐa depresyon düzeyinin azaldığı bildirilmiőtir (Eldeleklioğlu, 2006, s. 727-752).

Literatür taraması sonucunda siber zorbalığa uğrayan bireylerin depresyon belirtisi gösterdikleri, depresyonla başa ħıkmada da sosyal desteğin önemli olduğu görölmüőtür. Ayrıca siber zorbalıkla ilgili araőtırmaların daha ħok ergen bireyleri kapsadığı, üniversite Őğrencilerini iÇeren ħalıőmaların nispeten sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Yine literatürde siber zorbalık, depresyon ve algılanan sosyal desteğin birlikte incelendiği sınırlı sayıda ħalıőma bulunmaktadır. Bu sebeple araőtırmanın amacı, üniversite Öğrencilerinde görölen siber zorbalık ve depresyon ilişkisinde sosyal desteğin dzenleyici rolünü araőtırmaktır.

Yöntem: Örnekleme

Araőtırmanın örneklemini, 2021-2022 öğretim yılında 81 ilde öğrenim gören 572 lisans öğrencisi oluşturmuştur. Veriler, araőtırmacıların öğrenim gördüğu üniversitenin etik komisyonundan izin alındıktan sonra sanal ortamda toplanmıőtır. Katılımcıların 299'u (%52.3) kadın, 266'sı (%46.5) erkek, 7'si (%1.2) cinsiyetini belirtmek istemeyenlerden oluşmaktadır. Örnekleme oluşturan öğrencilerin 343'ü (%60) 18-21 yaş aralığında, 229'u (%40) 22 yaş ve üzerindedir.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Katılımcılardan 458 (%80.1) kişi bekar, 13 (%2.3) kişi evli ve 101 (%17.7) kişinin de romantik ilişkisi bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kiőisel bilgi formu:

Bu formda katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla cinsiyet, yaş, medeni durum, sınıf düzeyi, okudukları il ve bölüm sorulmuőtur.

İkinci kez revize edilmiő siber zorbalık ölçeği:

Siber zorbalık ve mağduriyeti değerlendirmede sıklıkla kullanılan ölçüm araçlarından biri olan SZÖ, ilk defa Erdur-Baker ve Kavőut (2007) tarafından çevrilmiştir. Daha sonra Topçu ve Erdur-Baker tarafından 2010 ve 2018 tarihlerinde iki kez yenilenmiőtir. SZÖ-II'de 10 madde ve iki puanlama sütunu (Bana oldu/Ben yaptım) vardır. Bu çalışmada, katılımcılar, siber mağduriyet deneyimini bildirmek için her bir maddeyi 4 puanlık bir derecelendirme (1 = hiçbir zaman, 2 = bir, 3 = iki veya üç kez, 4 = üçten fazla) ile yalnızca "Bana oldu" sütununda deđerlendirmiőtir. Ölçeğin siber mağduriyet boyutunun faktör yükü, .40 ile .69 arasında değişmektedir. Ölçeğin siber mağduriyet boyutu, toplam değerışmenin %41.44'ünü açıklamaktadır. Ölçekte elde edilebilecek en düşük puan, 10 ve en yüksek puan 40'tır. SZÖ-II ölçeğinin Cronbach alfa katsayısı, siber mağduriyet bölümü için .80, siber zorbalık bölümü için .79'dur. Bu çalışmada ölçeğin hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerı 0.82 ve Cronbach alfa değerı .79'dur.

Birinci basamak için beck depresyon ölçeği (Kısa envanteri):

Aktürk, Dağdeviren, Türe ve Tuğlu tarafından çevrilen "Birinci Basamak İçin Beck Depresyon Ölçeği", 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin başlıkları DSM-IV'e göre, majör depresif bozukluğu yansıtan Beck Depresyon Ölçeği'nden alınmıştır. Her madde, kendi içinde (0-3) arasında bir değerle puanlanmaktadır. Ölçekte alınabilecek en düşük puan 0 ve en yüksek puan 21'dir. Ölçekten elde edilen yüksek puan, depresyon seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç güvenirlilik katsayısı, Spearman-Brown katsayısı ve Guttman Split-Half

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

katsayısı, sırasıyla 0.85, 0.86 ve 0.82 olarak hesaplanmıőtır. Bu çalışmada ölçeğin alfa değeri, .80 ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0.85 olarak bulunmuştur.

Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği:

Eker, Arkar ve Yaldız (2001) tarafından geliştirilen, “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği“ (MSPSS), 12 maddeden oluşmaktadır. Her biri 4 maddeden oluşan destek, kaynağına ilişkin 3 boyutu içerir. Bunlar: aile, arkadaş ve özel bir insandır. 7’li likert (1 = kesinlikle hayır, 7 = kesinlikle evet) tipi derecelendirme kullanılan bu çalışmada, her alt ölçekteki dört maddenin puanlarının toplanması ile alt ölçek puanı elde edilmiő ve bütün alt ölçek puanlarının toplanması ile de ölçeğin toplam puanı elde edilmiştir. Ölçekten alınması mümkün olan en düşük puan 12 ve en yüksek puan 84’tür. Puanın yüksek olması, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı, .89 olarak hesaplanmıőtır. Çalışmamızda verinin analizinin uygunluğunu değerlendirmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin değeri hesaplanmıőtır. KMO değeri, 0.86 olarak tespit edilmiő ve verinin faktör analizi için uygun olduğu görölmüőtür. Hesaplanan alfa değeri ise .86’dır.

Verilerin analizinde parametrik yöntemlerin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek adına, normallik testi ile çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıőtır. Elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1.5 -1.5 arasında olması kriteri baz alınmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Baz alınan kritere göre, çalışma kapsamında kullanılan ölçeklerin normal dağılıma sahip olduğu görölmüőtür. Ayrıca bu çalışmada, SZÖ-II ölçeğinin tek boyutu kullanılacağından siber mağduriyete ilişkin maddelerin faktör yüküne bakılmıő ve ölçeğin tek boyut kullanımı için uygun olduğu görölmüőtür.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Tablo 1: Kullanılan Ölçeklerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Kullanılan Ölçekler	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Beck Depresyon Kısa Form	.951	1.027
Algılanan Sosyal Destek	-.309	-.383
Siber Mağduriyet	.966	.275

Tablo 2: SZÖ-II Ölçeğinin Siber Mağduriyete İlişkin Maddelerinin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yüğü
Birine ait hesap şifresini ele geçirmek	.58
Başkasının hesabını izinsiz kullanarak, onu küçük düşürücü paylaşımlar yapmak	.61
Birini tehdit etmek	.57
Birine hakaret etmek	.69
Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek	.64
Sahibinin görmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak	.54
Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak	.63
Dedikodu yaymak	.53
Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak	.53
Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak	.57

Bağımsız değişkenlere göre oluşan gruplarda bağımlı değişkenler yönünden farklılıklar, grup sayısı iki olan durumlarda bağımsız örneklem t testi yöntemi ile analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkinin şiddeti ve yönünü belirlemek için ise Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Düzenleyici değişkenin tespitinde, regresyon analizi tercih edilmiştir. Tüm bu analizlerde SPSS.26 programından yararlanılmıştır.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Bulgular

Araştırmada kullanılan her üç ölçekten alınan puanlar, yaş, cinsiyet ve medeni durum kategorilerinde karşılaştırılmıştır. İlk olarak ele alınan cinsiyet kategorisinde, siber mağduriyet ölçeği için cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t[563]=.031$; $p<0.05$). Buna göre erkek katılımcıların (Ort=1.60), kadın katılımcılardan (Ort=1.50) daha fazla siber mağduriyete uğradıkları tespit edilmiştir. Beck Depresyon Ölçeği analizinde cinsiyetler arasında depresyon puanları bakımından anlamlı fark bulunmamıştır. ($t[563]=.947$; $p>0.05$). Algılanan sosyal destek ölçeği ise hem toplam puan için hem de alt boyutlar için cinsiyetler arasında karşılaştırılmıştır. Elde edilen toplam puan sonucunda cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($t[563]=.685$; $p>0.05$). Ölçeğin alt boyutları olan “aile” ($t[563]=.058$; $p>0.05$) ve “arkadaş” ($t[563]=.193$; $p>0.05$) boyutlarında anlamlı bir fark saptanmamıőken, “diğer” boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmuştur ($t[563]=.007$; $p<0.05$). Tablo 4’e göre, erkeklerin (Ort=4.27) diğer kategorisinde algıladıkları sosyal desteğin, kadınların algıladıkları sosyal destekten (Ort=3.77) daha fazla olduğu görölmüőtür.

Tablo 3: Kullanılan Ölçeklerin Cinsiyet Karőılařtırması İçin t Test Analiz Tablosu

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Sosyal Destek	Kadın	299	4.91	1.15	.03
	Erkek	266	4.95	1.25	.03
Siber Mağduriyet	Kadın	299	1.50	.53	.03
	Erkek	266	1.60	.54	.03
Depresyon	Kadın	299	.83	.56	.03
	Erkek	266	.83	.58	.03

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Tablo 3.1: Ortalamaların Eşitliği İçin t Test

	Anlamlılık Düzeyi (P)	t	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Ortalama Farkı	%95 Güven Aralığı
Sosyal Destek	.03	.40	540.22	.68	-.04	[0.24 - 0.15]
Siber Mağduriyet	.27	2.16	563			[-0.00 - 0.09]

Tablo 4: Sosyal Destek Alt Boyutları İçin Cinsiyet Karşılaştırmasında t Test Tablosu

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Aile	Kadın	299	5.57	1.31	.07
	Erkek	266	5.35	1.43	.08
Arkadaş	Kadın	299	5.38	1.40	.08
	Erkek	266	5.22	1.46	.08
Diğer	Kadın	299	3.77	2.25	.13
	Erkek	266	4.27	2.19	.13

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Tablo 4.1: Ortalamaların Eşitliği İçin t Test

	Anlamlılık Düzeyi (P)	t	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Ortalama Farkı	%95 Güven Aralığı
Aile	.01	1.9	563	.05	.22	[0.00 - 0.44]
Arkadaş	.80	1.30	563	.19	.15	[-0.07 - 0.39]
Diğer	.38	-2.68	563	.00	-.50	[-0.87 - -0.13]

Çalışmada katılımcıların yaşı, 18-21 ve 22+ olarak iki boyutta incelenmiştir. Tablo 5'e göre Siber mağduriyet ($t[570]=.334$; $p>0.05$), Beck Depresyon Ölçeği ($t[570]=.334$; $p>0.05$) ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin toplam puanında ($t[570]=.719$, $p>0.05$) yaşlar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutlarından biri olan "aile" boyutunda da anlamlı fark bulunmadığı Tablo 6'da görölmektedir ($t[570]=.346$; $p>0.05$). Ancak "arkadaş" ($t[570]=.012$; $p<0.05$) ve "diğer" ($t[570]=.005$; $p<0.05$) alt boyutlarında yaşlar arasında anlamlı fark saptanmıştır. 18-21 yaş aralığındaki katılımcıların (Ort=5.43) "arkadaş" alt boyutunda algıladıkları sosyal destek, 22 yaş ve üstündeki (Ort=5.12) katılımcılardan daha yüksektir. "Diğer" kategorisinde ise 22 yaş ve üstü (Ort=4.33) katılımcıların puanlarının, 18-21 (Ort=3.80) yaş aralığındaki katılımcılardan daha fazla olduğu görölmüştür.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Tablo 5: Kullanılan Ölçeklerin Yaş Karşılaştırmasında t Test Tablosu

	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Sosyal Destek	18-21	343	4.91	1.16	.06
	22+	229	4.95	1.27	.08
Siber Mağduriyet	18-21	343	1.53	.52	.02
	22+	229	1.58	.56	.03
Depresyon	18-21	343	.84	.57	.03
	22+	229	.82	.57	.03

Tablo 5.1: Ortalamaların Eőitlięi İçin t Test

	Anlamlılık Düzeyi (P)	t	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Ortalama Farkı	%95 Güven Aralęı
Aile	.06	-.35	570	.71	-.03	[-0.23 -0.15]
Arkadaş	.20	-.97	570	.32	-.04	[-0.13 -0.04]
Diğer	.92	.32	570	.74	.01	[-0.08 0.11]

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Tablo 6: Sosyal Destek Ölçeğinin Alt Boyutları İçin Yaş t Test Tablosu

	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Aile	18-21	343	5.50	1.30	.07
	22+	229	5.39	1.47	.09
Arkadaş	18-21	343	5.43	1.36	.07
	22+	229	5.12	1.50	.09
Diğer	18-21	343	3.80	2.21	.11
	22+	229	4.33	2.22	.14

Tablo 6.1: Ortalamaların Eşitliğı İçin t Test

	Anlamlılık Düzeyi (P)	t	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi	Ortalama Farkı	%95 Güven Aralığı
Aile	.07	.94	570	.34	.11	[-0.12 - 0.34]
Arkadaş	.04	2.52	456.00	.01	.31	[0.06 - 0.55]
Diğer	.88	-2.82	570	.00	-.53	[-0.80 - -0.16]

Ölçekler, son olarak medeni durum bakımından karşılaştırılmıştır. Bunun için ankette; “bekar”, “evli” ve “romantik ilişkisi var” seçenekleri sunulmuştur. Bu grupların karşılaştırılmasında evliler, tüm katılımcıların %2.3’ünü oluşturduğundan romantik ilişkisi var kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, Siber Mağduriyet Ölçeğı (t[570]=.998; p>0.05), Beck Depresyon Ölçeğı (t[563]=.370; p>0.05) ve

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin toplam puanında ($t[570]=.370$; $p>0.05$) katılımcıların bekar veya romantik ilişkisi olması arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ölçeğin alt boyutlarında yapılan analizde, “aile” boyutunda ($t[570]=.048$; $p<0.05$) anlamlı fark bulunmuşken, “arkadaş” ($t[570]=.053$; $p>0.05$) ve “diğer” boyutlarında ($t[570]=.119$; $p>0.05$) anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Buna göre romantik ilişkisi bulunanların (Ort=6.23) bekarlara (Ort=5.46) göre aileden algıladıkları sosyal destek daha yüksektir.

Tablo 7: Pearson Korelasyon Testi

	Sosyal Destek	Siber Mağduriyet	Depresyon
Sosyal Destek	1	-.08	-.37
Siber Mağduriyet	-.08	1	.27
Depresyon	-.37	.27	1

Tablo 7’de katılımcıların siber mağduriyet, depresyon ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Pearson korelasyon analizi sonuçları sunulmuştur. Tablo 7’de görüldüğü üzere, korelasyon analizinde siber mağduriyet ve depresyon arasında düşük seviyede pozitif yönde ($r=.275$) ilişki bulunmuştur. Buna göre siber mağduriyet arttıkça depresyon düzeyi de artmaktadır. Katılımcıların siber mağduriyet ve algıladıkları sosyal destek arasında negatif yönde çok düşük seviyede ($r=-.082$) ilişki bulunmuştur. Siber mağduriyet arttıkça algılanan sosyal destek seviyesi düşmektedir. Yine depresyon ve algılanan sosyal destek arasında negatif yönlü düşük seviyede ($r=-.372$) ilişki tespit edilmiştir. Yani depresyon düzeyi arttıkça, daha düşük seviyede sosyal destek algılanmaktadır.

Tablo 8: Siber Mağduriyet ve Depresyon Arasındaki Regresyon Analizi

	R	R ²	β	F	Sig.
Siber Mağduriyet	.27	.07	.27	46.50	.00

*Bağımlı değişken: Depresyon $p<0.05$

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Tablo 9: Siber Mağduriyet, Depresyon ve Sosyal Destek Arasındaki Regresyon Analizi

	R	R ²	β	F	Sig.
Siber Mağduriyet	.44	.19	.24	70.42	.00
Algılanan Sosyal Destek			-.35		.00

*Bağımlı değişken: Depresyon $p<0.05$

Tablo 10: Algılanan Sosyal Desteğin Düzenleyici Rolüne İlişkin Regresyon Analizi

	R	R ²	β	F	Sig.
Siber Mağduriyet			.25		.00
Algılanan Sosyal Destek	.44	.19	-.35	47.10	.00
Siber Mağduriyet × Sosyal Destek			.02		.45

*Bağımlı değişken: Depresyon $p<0.05$

Siber mağduriyetin depresyona yardımına ilişkin yapılan regresyon analizinin anlamlı olduğu görölmektedir. Tablo 8'e bakıldığında siber mağduriyetin depresyona pozitif yönde ve zayıf düzeyde etkisinin olduğu görölmüştür ($R^2=.075$, $F=46.508$; $p<0.05$). Yani depresyon değişkeninin %7.5'i siber mağduriyet değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Tablo 9'da ise algılanan sosyal desteğin de siber mağduriyet ve depresyon arasındaki ilişkisine negatif yönde anlamlı bir katkı sağladığı görölmüştür ($R^2 =.198$, $F=70.426$; $p<0.05$). Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolüne ilişkin analiz için de bağımsız değişkenlerin (siber mağduriyet ve algılanan sosyal destek) çarpımından oluşan yeni değerler ile regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre analizde anlamlı bir sonuç bulunmamıştır. Yani Tablo 10'da göröldüğü üzere algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve depresyon ilişkisinde düzenleyici rolü bulunmamaktadır ($R^2=.198$, $F=47.100$; $p>0.05$).

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Algılanan sosyal desteğin alt boyutları için de ayrı ayrı regresyon analizi yapılmıştır. “Aile” ($R^2=.199$ $F=47.108$; $p>0.05$), “arkadaş” ($R^2=.199$ $F=46.951$; $p>0.05$) ve “diğer” ($R^2=.201$ $F=47.723$; $p>0.05$) boyutlarının da siber mağduriyet ve depresyon ilişkisinde düzenleyici rolünün olmadığı tespit edilmiştir.

Tartıőma

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında, erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha fazla siber mağduriyete uğradıkları tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde elde edilen araştırma bulgularına paralel bulgular bulunmuştur (Akbulut ve Eriőti, 2011, s. 27; Akcan ve Öztürk, 2017; Arıcak vd., 2008, s. 253-261; Erdur-Baker ve Kavőut, 2007, s. 27; Yiğit ve Seferoğlu, 2017, s. 13-49). Cinsiyet deđiőkenine göre erkekler, kadınlara oranla daha fazla siber mağduru olduklarını belirtmiőlerdir. Alanyazında kadınların daha az siber mağduriyet yaőamasının nedenleri; kadınların mağduriyeti saklamaları (Dursun vd., 2020, s. 465-485) ve kadınların internet kullanımının denetlenmesi olarak (Erdur-Baker 2010, s. 109-125) açıklanmıştır. Ancak tam aksine kadın katılımcıların daha fazla siber mağduriyete uğradıklarını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Dilmaç, 2009, s. 1291-1325; Kowalski ve Limber, 2007, s. 22-30; Peker vd., 2012, s. 205-221; Ybarra ve Mitchell, 2007, s. 189-195). Kowalski ve arkadaşlarının (2014, s. 1073) çalıőmasına göre, kadın katılımcıların kiőisel sınırlarını açıklamaya daha eğilimli olmaları daha fazla siber mağduriyet yaőamalarına neden olmaktadır. Bazı çalışmalarda ise cinsiyetler arası siber mağduriyet yaőanması bakımından anlamlı fark bulunmamıştır (Akcan ve Öztürk, 2020, s. 11-26; Arıcak, 2009, s. 34; Dalmaz, 2014). Bu sonuçlar, siber mağduriyetin başka deđiőkenlerle ve farklı örnekleme gruplarına göre çeőitli sonuçlara yol açabileceğini düőündürmüőtür.

Bu çalışmada siber mağduriyet yaőamanın 18-21 ve 22+ yaş kategorilerinde farklılaőmadıđı görölmüőtür. Bunun nedeninin çalışmada incelenen yaş kategorilerinin, geç ergenlik ve erken yetiőkinlik dönemleri gibi birbirine yakın iki dönemi kapsaması olduğu düşünölmektedir. Literatürde yaőın anlamlı fark oluőturduđu ve oluőturmadıđı çalışmalar bulunmaktadır. Elde edilen bulgulara paralel olarak Erdur-Baker (2007) ve Polat’ın (2016, s. 115-132) çalışmalarında da yaş ve siber mağduriyet

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Süslü ve Oktay (2018, s. 1877-1894), yaş gruplarının internet eriőiminin farklı olmasını ve kişilerin yaőlarının sanal ortamda gizlenebilmesini, bu ilişkide anlamlı fark olmamasının sebebi olarak açıklamıőtır. Yaş arttıka siber mağduriyetin arttığını bildiren çalışmalar olduğu gibi (Walrave ve Heirman, 2011, s. 59-72; Ybarra ve Mitchell, 2004, s. 1308-1316), yaş azaldıkça siber mağduriyetin azaldığını söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Dehue vd., 2008, s. 217-223; Schneider vd., 2012, s. 171-177). Gönenç'in (2018) çalıőmasına göre, 29 yaş ve üzeri olan katılımcıların siber mağduriyet puanlarının, diğer gruplardan anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre, katılımcıların romantik iliőkiye sahip olmaları veya bekar olmaları arasında siber mağduriyet puanları bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer bir bulgu da Ngo ve Paternoster'in (2011, s. 773) çalışmasında bulunmuştur. Ancak bunun aksine medeni durumun, siber mağduriyette anlamlı fark oluőturduđunu söyleyen çalışmalar da vardır. Kılıçer ve Çoklar (2018, s. 19-39), araştırmalarında bekarların evlilere göre mağduriyet sorunlarının daha fazla olduğunu raporlamıőtır. Bekarların evlilerden daha fazla ulaőılabilir olduğuna ilişkin algı, bu durumun nedeni olarak açıklanmıştır (Akcan ve Öztürk, 2020, s. 11-26). Korkmaz (2019), bu araştırmada elde edilen bulgunun aksine bekarların evlilerden daha fazla siber mağduriyet yaőadıklarını tespit etmiştir.

Depresyon puanları incelendiğinde bu çalışmada, kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde ağırlıklı olarak kadın katılımcıların depresyon seviyeleri daha yüksek bulunmasına rağmen (Boughton ve Street, 2007, s. 187-197; Khatib, 2013, s. 393-402; Topuzoğlu vd., 2015, s. 78-86), erkeklerin depresyon puanlarının daha yüksek olduğunu söyleyen çalışmalar da mevcuttur (Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001, s. 135-152). Bulgularımıza paralel olarak Mackenzi vd. (2011, s. 101) ile Yavuzer ve Karataő (2017) da bulgularında kadın ve erkeklerin depresyon düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığını belirtmiőlerdir.

Depresyon puanlarının yaş kategorileri arasındaki karőılaőtırmaya bakıldığında da anlamlı bir fark olmadığı görülmüőtür. Hisli (1989, s. 3-13) de çalışmasında, yaşa göre depresyon ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptamamıőtır. Ancak Atılđan ve Erözkan (2005), depresyon düzeyinde yaş grupları arasında farklılık bulmuőlardır. Yaőları 22+ olan

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

kişilerin yüksek depresyonunun, bu kişilerin çoğunlukla lisans eğitimlerinin son dönemlerinde olmaları ve bu yüzden de daha fazla sorumluluk altında olmalarından kaynaklandığı düşünölmektedir.

Bu çalışmada depresyon puanlarının karőılaőtırıldıđı diğer bir demografik deđiőken, medeni durumdur. Buna göre katılımcıların depresyon düzeylerinde romantik ilişkilerinin olması ya da bekar olmaları bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bulgularımıza benzer Şekilde Dikmen'in (2021, s. 20-30) çalışmasında da medeni durum ve depresyon arasında ilişki tespit edilmemiştir. Fakat aksini söyleyen çalışmalar da mevcuttur. Aydemir vd. (2002, s. 33-39) araőtırmalarında, evli olanların depresyon düzeyinin yüksek olduğunu rapor ederken, Öngüner ve Eyüboğlu (2013, s. 34-46), bekarların depresyon düzeyinin daha yüksek olduğunu bildirmiőtlerdir.

Algılanan sosyal destekle ilgili alanyazına bakıldığında, kadınların daha fazla sosyal destek algıladıklarını (Baőer, 2006; Yamaç, 2009) veya erkeklerin daha fazla sosyal destek algıladıklarını (Altay, 2007; Gümüş, 2015, s. 63-75) belirleyen çalışmalar olduğu gibi, ikisi arasında anlamlı fark olmadığını bildiren çalışmalar da (Çakır ve Palabıyıköğlu, 1997, s. 15-24; Demirtaş, 2007; Şahin, 2011) bulunmaktadır. Araőtırmamız sonucunda algılanan sosyal destek, cinsiyetler arasında anlamlı olarak farklılaőmamıőtır. Fakat sosyal desteğin "diğer" kategorisinde erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal destek algıladıkları görölmüőtür. Alsubaie (2019, s. 484-496) çalışmasında, kadınların erkeklere göre özel kiőilerden algıladıkları sosyal desteğin daha fazla olduğunu bildirmiőtir. Bu bulgu, araştırma bulgumuzla uyuőmamaktadır. Literatürde kızların arkadaőlarından, erkeklerin ise ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin daha yüksek olduğu görölmüőtür (Colorassi, 2001, s.233-241; Güngör, 1996). Çünkü kızların, destek alma konusunda daha becerikli oldukları, sorunlarını arkadaşlarıyla daha fazla paylaőtıkları düşünölmektedir. Taysi (2000) ise hem aileden hem arkadaőtan algılanan sosyal desteğin erkeklerde daha fazla olduğunu söylemiőtir. Araştırma bulgumuza paralel olarak, cinsiyetler arasında aile ve arkadaş kategorilerinde anlamlı fark olmadığını söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Dölger, 2009).

Bu çalışmada algılanan sosyal destek ile yaş arasında anlamlı bir farklılaőma bulunmamıştır. Literatürde genellikle yaőla birlikte algılanan sosyal desteğin arttığı görölmüőtür (Kozaklı, 2006; Sertbaő vd., 2004, s. 42; Yılmaz ve Karaca, 2008). Ancak Karataő (2009), algılanan sosyal

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

desteğin sadece arkadaş alt boyutunda yaşa göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Şahin (2011) ise, bulgumuza paralel olarak algılanan sosyal destekle yaş arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Algılanan sosyal destek, son olarak da medeni durum kategorileri arasında karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda romantik ilişkisi bulunanların bekarlara göre aileden algıladıkları sosyal destek daha yüksek bulunmuştur. Aras ve Tel (2009, s. 63-68) de algılanan aile desteğinin evlilerde daha yüksek, arkadaş desteğinin ise bekarlarda daha yüksek olduğunu bildirmiőtir. Robles vd. (2007, s. 807-815) de aile ve arkadaş desteğinin evlilerde bekarlara göre yüksek olduğunu belirtmiştir. Ancak araőtırmamızda medeni durum kategorileri arasındaki farklılaőtma sadece aile boyutunda saptanmıőtır, arkadaş ve diğer boyutunda anlamlı bir farklılık görülmemiőtir.

Bu araőtırmada bahsi geçen değişkenler arasındaki iliőkiye dair yapılan alanyazın taramasında, siber mağduriyet ve depresyon arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu, genel bir görüő halini almıştır. Araőtırmalarda siber mağdurlar, üzgün ve korkmuő hissettiklerini (Beran ve Li, 2005, s. 265), sosyal iliőkilerinde sorunlar olduğunu, öfke ve depresyon yaőadıklarını bildirmiőlerdir (Patchin ve Hinduja, 2008, s.129-156; Topçu vd., 2010; Yaman vd., 2011). Yine siber mağdurların kaygı ve depresyon neticesinde intihara (Kestel ve Akbıyık, 2016; Kim vd., 2020), madde kullanımına ya da suça yöneldikleri (Mitchell vd., 2007) belirlenmiştir. Kraft ve Wang (2010, s. 251-257) da siber mağdurların kızgınlık (%72), üzüntü (%52), utanç (%39), endiőe (%37), depresyon (%15) ve intihar düőüncesi (%2) yaőadıklarını rapor etmişlerdir. Bu sonuçların araştırma bulgumuzla uyumlu olarak siber mağduriyet ve depresyonun pozitif yönlü iliőkisini doğruladığı belirlenmiştir. Siber mağduriyet yaşayan kişilerin bu durumu paylaőtmakta zorlanmaları ve yalnızlaőtmalarının, siber mağduriyetle depresyon arasındaki iliőkiiyi açıkladığı düşünölmektedir.

Yapılan çalıőtmalarda görölmektedir ki siber mağduriyet ve algılanan sosyal destek arasında negatif yönde bir iliőkii bulunmaktadıır. Yani aileden algılanan desteği yüksek olan bireyler, daha az siber zorbalığa maruz kalmaktadır (Accordino ve Accordino, 2011, s.14-30; Wang vd., 2009, s. 368-375; Williams ve Guerra, 2007, s. 14-21). Ybarra ve Mitchell (2004 s. 1308-1316) de ebeveynlerle yetersiz duygusal bağ kurulmasının siber mağduriyeti artırdığını tespit etmişlerdir. Aile üyeleriyle nitelikli

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

ilişkiler kuramayan bireylerin, duygusal destek için internete yönelmesi (Lei ve Wu, 2007) ve siber mağdurların yaşadıkları zorbalığı aileleriyle paylaşmakta çekimser olmaları da (Finn, 2004, s. 468-481; Lenhart, 2007; Li, 2007, s. 1777-1791) bu bulguları destekler niteliktedir. Başka bir çalışmada da düşük sosyal desteğin problemlili internet kullanımı için risk faktörleri arasında yer aldığı ifade edilmiştir (Zhang vd., 2007, s. 175-185). Bulgumuz da sosyal desteği yüksek olan bireylerin yaşadıkları mağduriyeti daha kolay paylaşmaları yönünde çıkmıştır.

Arkadaştan algılanan sosyal desteğin incelendiği çalışmalarda, destek düzeyi ve siber mağduriyet ilişkisinin negatif yönde olduğu görülmektedir (Bingöl ve Tanrıkulu, 2014; Calvete vd., 2010, s. 1128-1135; Williams ve Guerra, 2007, s. 14-21). Eroğlu ve Peker (2011, s. 1-15), araştırmaları sonucunda aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığını tespit etmişlerdir. Tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde algılanan sosyal destek azaldıkça siber mağduriyetin azaldığı ve siber mağduriyet yaşandıkça da daha düşük seviyede sosyal destek algılandığı görülmektedir. Siber mağdurların kendilerine siber zorbalık yapan bireylere ve olaya tanık olanlara karşı öfke duymasının (Topçu vd., 2008), arkadaştan algılanan sosyal desteği olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Ancak çalışmamızda siber mağduriyet ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki, çok düşük seviyededir. Sosyal desteğin üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet için tampon etkisi yapmadığını söyleyen Tennant vd.'nin (2015, s. 348-357) çalışması da araştırma bulgumuzla örtüşmektedir.

Literatürdeki çalışmalarda çoğunlukla sosyal destek ve depresyon arasında negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir (Alsubaie vd., 2019, s. 484-496; Doğan, 2008, s. 30-44; Eldeleklioğlu, 2006, s. 727-752; Erdem, 2012; Gökdağlı, 2014). Stresle baş etme (Dunkel vd., 1987, s. 71; Heinrichs, vd., 2003, s. 1389-1398; Kaner, 2010, s. 15; Sarason vd., 1983; Terzi, 2008, s. 1-11) ve problem çözme becerisinde (Korkut, 2002) sosyal desteğin önemiyle ilgili çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir. Yine buna paralel olarak sosyal desteğin fiziksel ve ruhsal sağlık üzerinde olumlu etkilerini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Camara ve Padilla, 2017, s. 123-136; Dafaalla vd., 2016, s. 1-7; House vd., 1988, s. 293-318; Kugbey, 2015, s. 135-140; LaRocco vd., 1980, s. 202-218; Saltzman ve Holahan, 2002, s. 309).

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ő., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve KoÇ, A. (2023). Őniversite Öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin dzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

ĐalıŐmamızda algılanan sosyal desteğin alt boyutları ile depresyon ilişkisi ayrı ayrı incelenmemiŐtir. Ancak Gökdağlı'nın (2014) ĐalıŐmasında "aileden algılanan sosyal destek" boyutu ve "özel bir insandan algılanan sosyal destek" boyutu ile depresyon arasındaki ilişki anlamlyken, "arkadaŐtan algılanan sosyal destek" ile depresyon arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı da tespit edilmiştir. Bunun aksine Kugbey (2015, s. 135-140) ise, arkadaşlardan gelen sosyal desteğin üniversite Öğrencileri için daha önemli olduğunu belirtmiştir. Bunun nedenini de üniversite okuyan gençlerin, aileden ayrı yaşamaları ve üniversitedeki arkadaşlarıyla daha yakın ilişki kurmalarıyla açıklamaktadır.

Yerli ve yabancı literatürde, siber mağduriyet ve depresyon ilişkisinde algılanan sosyal desteğin dzenleyici rolüne ilişkin bir ĐalıŐma tespit edilmemiştir. Araştırmamız neticesinde her ne kadar sosyal desteğin dzenleyici rolü bulunmasa da ĐalıŐmamızın bu konuda yapılacak araştırmalar için bir baŐlangıĐ noktası olabileceğini söylemek mümkündür. Yine siber zorbalık konusunda ölkemizde üniversite Őğrencilerini kapsayan ĐalıŐmaların sınırlılığı, UluÇay, Melek'in (2017, s. 91-106) ve Akca, Sayımer'in (2017, s. 7-19) ĐalıŐmalarında tespit edilmiştir. 81 ilin tamamını kapsayan 572 Őđrenci ile gerĐekleŐtirdiđimiz araştırmamızın bu konuda da literatüre katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde, araştırma hipotezimize uygun olarak siber mağduriyet arttığça depresyonun arttığı, algılanan sosyal destek arttığça depresyonun azaldığı ve siber mağduriyet arttığça algılanan sosyal desteğin azaldığı görölmüŐtür. Bu sonuçların literatürdeki genel bulgularla örtüŐtüđü tespit edilmiştir. Ancak algılanan sosyal desteğin, siber mağduriyet ve depresyon ilişkisinde dzenleyici bir rolü bulunmamıştır. Bununla birlikte incelediğimiz üç değişkenin birlikte ele alındığı bir başka ĐalıŐmaya da rastlanmamıŐtır.

ĐalıŐma neticesinde görölmüŐtür ki, siber mağdurların yardım arayıŐından kağınması, bireylerde daha düşük seviyede sosyal destek algılanmasına neden olmaktadır. Yalnız kalan siber mağdurlar, daha yoğun depresyon yaŐayabilmektedirler. Bunun önlenmesi için siber zorbalık ve siber mağduriyete dair toplum genelinde farkındalık ĐalıŐmaları yapılabilir, üniversite Öğrencilerinin sosyal destek kaynakları

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

güçlendirilebilir, depresyonla baş etmeleri için psikolojik yardım sunulabilir.

Araştırma yürütülürken bazı sınırlılıkların olduğu da göz ardı edilmemelidir. Araştırmanın sadece üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış olması, bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. İllere göre katılımcı sayısında homojenliğin artırılması veya diğer yaş gruplarında da çalışılması, araştırmanın genellenebilirlik düzeyini arttıracaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmada örneklem grubu içerisinde siber mağduriyetle depresyon arasında pozitif yönde ilişki bulunmasına rağmen algılanan sosyal desteğin bu ilişkide düzenleyici rolü saptanmamıőtır. Kişilerin yaşadıkları mağduriyetin farkında olmamaları, depresyonu farklı tanımlamaları ve bunun sonucunda sosyal desteğe ihtiyaçları olmadığına yönelik algıları; araştırmamızda sosyal desteğin neden düzenleyici rolünün olmadığını gösterdiği düşünölmektedir. Bu sebeple, aynı konuda başka araştırmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Kaynakça

- Accordino, D. B., Accordino, M. P. (2011). An exploratory study of face-to-face and cyberbullying in sixth grade students. *American Secondary Education*, 14-30.
- Akbıyık, C., Kestel, M. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 12(3), 844-859.
- Akbulut, Y., Eristi, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7).
- Akca, E. B., Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve iliőekli olduğu faktörler: Mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8(30), 7-19.
- Akcan, G., Öztürk, E. (2017). *The investigation of predictors of cyberbullying and cyber victimization in university students.*
- Akcan, G., Öztürk, E. (2020). *The Mediator Role of Self Concept Clarity on the Relationship Between the Need for Absolute Truth, Problem Solving and Symptoms of Stress in Gay Men.*
- Akcan, G., Öztürk, İ. E. (2020). The Investigation of Predictors of Cyber Bullying and Cyber Victimization in University Students. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 17(1), 47-57.
- Aksüllü, N., Doğan, S. (2004). Huzurevinde ve evde yaşayan yaőlılarda algılanan sosyal destek etkenleri ile depresyon arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (5), 76-84.
- Alsubaie, M. M., Stain, H. J., Webster, L. A. D., Wadman, R. (2019). The role of sources of social support on depression and quality of life for university students. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(4), 484-496.
- Altay, M. (2007). *Okul yöneticilerinin mesleki tükenmiőlik düzeyleri ile çok boyutlu algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaőa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Aras, A., Tel, H. (2009). Kronik obstrüktif akciğer hastalığı olan hastalarda

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

algılanan sosyal destek ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi. *Türk Toraks Dergisi*, 10(2), 63-68.

Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (34).

Arıcak, O., Kınay, H. & Tanrıkulu, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *HAYEF Journal of Education*, 9 (1), 101-114.

Arıcak, O. (2011) Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike, *Kariyer Penceresi Dergisi*, İstanbul, (6), 10-12.

Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yılmaz, N., Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & behavior*, 11(3), 253-261.

Avşar, G., Filiz, K. O. Ç., Aslan, G. (2016). Madde bağımlısı hastalarda sosyal destek ve benlik saygısı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1), 44-49.

Ayas, T., Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*, (19), 1-17.

Aydemir, Ç., Temiz, V. H., Göka, E. (2002). Majör depresyon ve özkıyıda kognitif ve emosyonel faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 33-39.

Baker, Ö. E., Tanrıkulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2771-2776. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.413>.

Baőer, Z. (2006). *Aileden algılanan sosyal destek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Belsey, B. (2005). Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation. *Retrieved January*, (16).

Beran, T., Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of educational computing research*, 32(3).

- Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>
- Bingöl, N., Tanrıkulu, T. (2014). Siber Zorba ve Mağdur olma ile algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (43).
- Boughton, S., Street, H. (2007). Integrated review of the social and psychological gender differences in depression. *Australian Psychologist*, 42(3), 187-197.
- Burgess-Proctor, A., Patchin, J. W., Hinduja, S. (2009). *Cyberbullying and online harassment: Reconceptualizing the victimization of adolescent girls. Female crime victims: Reality reconsidered.*
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1128-1135.
- Camara, M., Bacigalupe, G., Padilla, P. (2017). The role of social support in adolescents: are you helping me or stressing me out? *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(2), 123-136.
- Colarossi, L. G. (2001). Adolescent gender differences in social support: Structure, function, and provider type. *Social Work Research*, 25(4), 233-241.
- Çakır, Y., Palabıyıköğlu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 5(1), 15-24.
- Dafaalla, M., Farah, A., Bashir, S., Khalil, A., Abdulhamid, R., Mokhtar, M., Abdalrahman, I. (2016). Validity and reliability of Arabic MOS social support survey. *SpringerPlus*, 5(1), 1-7.
- Dalmaz, E. (2014). *Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık/mağduriyet, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dehue, F., Bolman, C., Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology&Behavior*, 11(2), 217-223.
- Demirtaş, A. S. (2007). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dikmen, M. (2021). COVID-19 pandemisinde üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerinin sosyal medya bağımlılığı üzerindeki rolünün incelenmesi: Bir yapısal eşitlik modeli. *Bağımlılık Dergisi*, 22(1), 20-30.

Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.

Doğan, T. (2008). Psikolojik belirtilerin yordayıcısı olarak sosyal destek ve iyilik hali. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 30-44.

Dunkel-Schetter, C., Folkman, S., Lazarus, R. S. (1987). Correlates of social support receipt. *Journal of personality and social psychology*, 53(1).

Dursun, S., Gökçe, A., Aytaç, S. (2020). Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 465-485.

Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Edwards, L., Kontostathis, A.E., Fisher, C. (2016). Cyberbullying, race/ethnicity and mental health outcomes: A review of the literature. *Media and Communication*, 4(3), 71-78. DOI: 10.17645/mac.v4i3.525

Eker, D., Arkar, H. & Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliğı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.

Eldeleklioğlu, J. (2006). Üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 727-752.

Erbiçer, E. S. (2019). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Sosyal Uyuma ve Bazı Demografik Değışkenlere Göre İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-24.

- Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>
- Erdem, K. (2012). *İnfertil Kadınlarda Algılanan Sosyal Destek ile Depresyon Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New media & society*, 12(1), 109-125.
- Erdur-Baker, Ö., Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27).
- Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27(1), 1-15.
- Erözkan, A. (2005). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılık ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 129-155.
- Finn, J. (2004). A survey of online harassment at a university campus [Electronic Version]. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(4), 468-481.
- Gezgin, D. M. & Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (2), 93-104.
- Gökdağlı, N. (2014). *Algılanan sosyal destek ve duygusal zekanın depresyon üzerindeki etkileri: Osmaniye korkut ata üniversitesi öğrencileri üzerinde bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmaniye.
- Gönenç, N. (2018). *Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin duygusal zeka ve psikolojik iyi oluş açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gredler, G. R. (2003). Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 140 pp., DOI: <https://doi.org/10.1002/pits.10114>.
- Gümüş Eren, A. (2006). Sosyal kaygının benlik saygısına ve işlevsel olmayan tutumlara göre yordanması. *Türk Psikolojik Danışma ve*

Mutlu, M., Kurt, B. S., şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

Rehberlik Dergisi, 3(26), 63-75.

Güngör, A. (1996). *Üniversite öğrencilerinde sosyal destek, negatif yaşam olayları, öfkenin ifade edilme biçimi ile kendini suçlamanın fiziksel sağlık ve sosyal uyumla olan ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Heinrichs, M., Baumgartner, T., Kirschbaum, C., & Ehlert, U. (2003). Social support and oxytocin interact to suppress cortisol and subjective responses to psychosocial stress. *Biological psychiatry*, 54(12), 1389-1398.

Hinduja, S., Patching, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant behavior*, 29(2), 129-156.

Hinduja, S., Patchin, J. W. (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Corwin press.

Hisli, N. (1989). Beck depresyon envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliliği, güvenilirliği. (A reliability and validity study of Beck Depression Inventory in a university student sample). *J. Psychol.*, (7), 3-13.

House, J. S., Umberson, D., Landis, K. R. (1988). Structures and processes of social support. *Annual review of sociology*, 293-318. <https://doi.org/10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH>.

İlhan, Ç. (2009). *Ev kadınlarında sosyokültürel özelliklere bağlı olarak depresyon düzeyi ve kişilik özellikleri arası ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İzgiş, H. (2019). *Bir grup öğretmeninin algıladıkları sosyal destek ve yaşam doyumu ile depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.

Jackson, M., Cassidy, W., Brown, K. (2009). Out of the mouth of babes: Students' voice their opinions on cyber-bullying. *Long Island Education Review*, 8(2), 24-30.

Kaner, S. (2010). Psychometric properties of revised parental social support scale. *Eğitim ve Bilim*, 35(157).

- Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>
- Karataő, H. (2009). *Öğretmenlerin mesleki tükenmiőlikleri ve çok boyutlu algılanan sosyal destekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Khatib, Y., Bhui, K., Stansfeld, S. A. (2013). Does social support protect against depression&psychological distress? Findings from the RELACHS study of East London adolescents. *Journal of adolescence*, 36(2), 393-402.
- Kiliçer, K., Özeke, V., Çoklar, A. N. (2018). Sosyal medya kullanıcılarına ait siber davranıőların insani değerler bağlamında incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 19-39.
- Kim, J., Walsh, E., Pike, K., Thompson, E. A. (2020). Cyberbullying and victimization and youth suicide risk: the buffering effects of school connectedness. *The journal of school nursing*, 36(4), 251-257.
- Korkmaz, S. (2019). *Siber zorbalık ve mağduriyet, problemlı internet kullanımı ve dindarlık ilişkisi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23).
- Kowalski, R. M. (2008). Cyber bullying: Recognizing and treating victim and aggressor. *Psychiatric Times*, 25(11).
- Kowalski, R. M., Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological bulletin*, 140(4).
- Kozaklı, H. (2006). *Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Köse, S., Özdilek, R., Doğan, P., Göктаő, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin sanal zorba/ sanal kurban olma durumları üzerine bir araştırma. *İstanbul Journal of Social Sciences* (2018) Spring: 20.
- Kraft, E., Wang, J. (2010). An exploratory study of the cyberbullying and

Mutlu, M., Kurt, B. S., şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

cyberstalking experiences and factors related to victimization of students at a public liberal arts college. *International Journal of Technoethics (IJT)*, 1(4), 74-91.

Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological wellbeing?. *American psychologist*, 53(9).

Kugbey, N., Osei-Boadi, S., Atefoe, E. A. (2015). The Influence of Social Support on the Levels of Depression, Anxiety and Stress among Students in Ghana. *Journal of Education and Practice*, 6(25), 135-140.

LaRocco, J. M., House, J. S., French Jr, J. R. (1980). Social support, occupational stress, and health. *Journal of health and Social Behavior*, 202-218.

Lenhart, A. (2007). Cyberbullying and online teens.

Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in human behavior*, 23(4), 1777-1791.

Mackenzie, S., Wiegel, J. R., Mundt, M., Brown, D., Saewyc, E., Heiligenstein, E., Fleming, M. (2011). Depression and suicide ideation among students accessing campus health care. *American journal of orthopsychiatry*, 81(1).

Mitchell, K. J., Ybarra, M., Finkelhor, D. (2007). The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency, and substance use. *Child maltreatment*, 12(4), 314-324.

Ngo, F. T., Paternoster, R. (2011). Cybercrime victimization: An examination of individual and situational level factors. *International Journal of Cyber Criminology*, 5(1).

Nixon, C. L. (2014). Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent health, medicine and therapeutics*, (5).

Öngider, N., Özışık Eyüboğlu, S. (2013). Investigation of death anxiety among depressive patients. *Journal of Clinical Psychiatry*, 16(1), 34-46.

Peker, A., Eroğlu, Y. (2015). Ergenlerde algılanan sosyal destek ve siber

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ő., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Őniversite Öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin dzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

zorbalığa eğilim arasındaki iliőkiler: Arkadaőtan ve Őğretmenden algılanan sosyal desteğin aracı rolü. *Turkish Studies* (Elektronik), 10(3), 759-778.

Peker, A., Eroğlu, Y., Őitemel, N. (2012). Boyun eğici davranıőlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 205-221.

Polat, Z. D., Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili deđiőkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 5(1), 115-132.

Robles, T. F. (2007). Stress, social support, and delayed skin barrier recovery. *Psychosomatic Medicine*, 69(8), 807-815.

Saltzman, K. M., Holahan, C. J. (2002). Social support, self-efficacy, and depressive symptoms: An integrative model. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 21(3).

Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: the social support questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, 44(1).

Schneider, S. K., O'donnell, L., Stueve, A., Coulter, R. W. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American journal of public health*, 102(1), 171-177.

Sertbaő, G., Çuhadar, D., Demirli, F. (2004). Gaziantep Őniversitesi Sağlık Yükkokulu Hemőirelik Bölümü Öğrencilerinde aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Hemőirelik Forumu Dergisi*, (8).

Slonje, R., Smith, P. K. & Frisén, A. (2013) The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, (29), 26-32.

Summak, M. E. (2019). Sosyal ağlarda siber mağduriyet deneyimleri ve sosyal kayđ ilişkisi üzerine bir araştırma. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 851-869.

Süslü, D. P., & Oktay, A. (2018). Lise Öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilişkili bazı deđiőkenlerin incelenmesi.

Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>

İlköğretim Online, 17(4), 1877-1894.

Şahin, G. N. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması* (Doktora Tezi). DEÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*, Ed. 6th Pearson Education. Inc, Boston. [Google Scholar]

Taysi, E. (2000). *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek: Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tennant, J. E., Demaray, M. K., Coyle, S., Malecki, C. K. (2015). The dangers of the web: Cybervictimization, depression, and social support in college students. *Computers in Human Behavior*, (50), 348-357.

Terzi, Ő. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(29), 1-11.

Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 643-648.

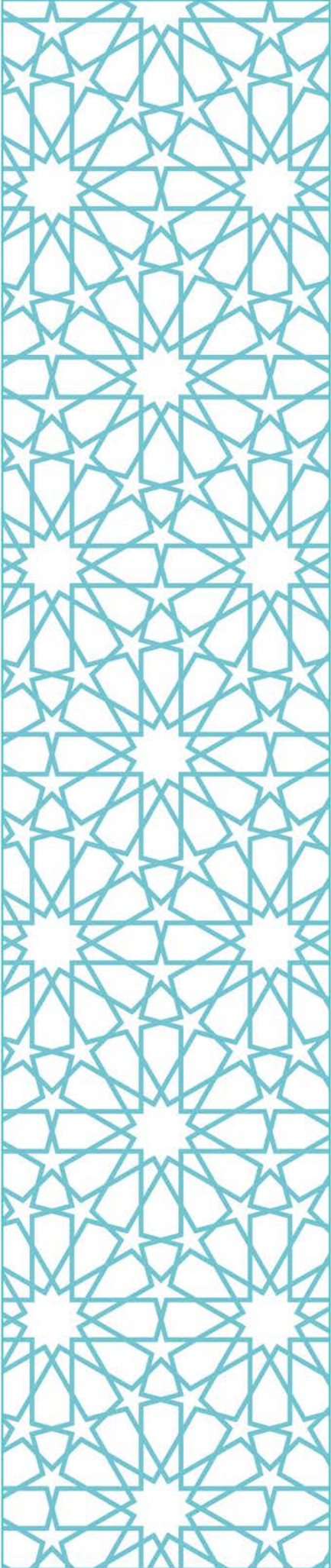
Topçu, Ç., Yıldırım, A., Erdur-Baker, Ö. (2010, August). Turkish high school students' perception of cyber bullying: A qualitative study. In *The European Conference on Educational Research*.

Topuzoğlu, A., Binbay, T., Ulaş, H., Elbi, H., Tanık, F. A., Zağlı, N., Alptekin, K. (2015). The epidemiology of major depressive disorder and subthreshold depression in İzmir, Turkey: Prevalence, socioeconomic differences, impairment and help-seeking. *Journal of affective disorders*, (181), 78-86.

Tuzcuoğlu, S., Korkmaz, B. (2001). Psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin boyuneğici davranış ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(14), 135-152.

Uluçay, D. M., Melek, G. (2017). Türkiye'deki okullarda siber zorbalık: Bir literatür değerlendirmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8(30), 91-106.

- Mutlu, M., Kurt, B. S., Şener, S. D., Öven, Ç., Yavuzel, İ. S., Ateş, H., Demir, B., Didin, H. E. N. ve Koç, A. (2023). Üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi: Algılanan sosyal desteğin düzenleyici rolü. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 91-123. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1258295>
- Walrave, M., Heirman, W. (2011). Cyberbullying: Predicting victimisation and perpetration. *Children & Society*, 25(1), 59-72.
- Wang, J., Iannotti, R. J., Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent health*, 45(4), 368-375.
- Williams, K. R., Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of adolescent health*, 41(6), 14-21.
- Yamaç, Ö. (2009). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yaman, E., Sönmez, Z. (2015). Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 2(1), 18-31.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, Â. (2011). *Başa çıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, Y., Karataő, Z. (2017). Investigating the relationship between depression, negative automatic thoughts, life satisfaction and symptom interpretation in Turkish young adults. *In Depression. IntechOpen*.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. (2007). Prevalence and frequency of Internet harassment instigation: Implications for adolescent health. *Journal of Adolescent Health*, 41(2), s. 189-195.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E., Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18(2).
- Yiğit, M. F., Seferoğlu, S. S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 4(2), 13-49.
- Zhang, J., Shao, F., Li, Y., Cui, H., Chen, L., Li, H., & Zhou, J. M. (2007). A *Pseudomonas syringae* effector inactivates MAPKs to suppress PAMP-induced immunity in plants. *Cell host & microbe*, 1(3).

KİTAP İNCELEMESİ

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

Kitap İncelemesi

Makale Geliş Tarihi: 20/03/2023

Makale Kabul Tarihi: 05/04/2023

**SLAVOJ ŹIŹEK, YAMUK BAKMAK: POPÜLER
KÜLTÜRDEN JACQUES LACAN'A GİRİŞ, TUNCAY BİRKAN
(ÇEV.), İSTANBUL: METİS YAYINLARI, 2005, 234 Sayfa,
ISBN: 975-342-469-8.**

Mevlüt ALTINTOP*

Gökhan BAK**

Gerçeğin ne olduğu insanoğlunun kadim meselelerinden biridir ve bu kadim mesele anlam ile doğrudan ilişkilidir. Anlam ise hayatı yaşanılır kılan en temel motiftir. Zira insan bir řeyi anlamlandırabildiği oranda mutmaindir. Bu bağlamda modernite öncesi dönemde gerçek olgusuyla, hakikat kelimesi üzerinden üstün/aşkın bir güce nispetle kurulan metafizik ilişki, çok daha rahatlatıcı ve bugüne göre çok daha konforludur. Çünkü anlam, anlayabilene her yerdedir. Modernite, bu metafizik ilişkiyi koparmasa da kopma derecesine getirerek hayatın periferisine salıvermiştir. Bu dönemde merkeze yerleştirilerek araçsallaştırılan aklın önü ne kadar açılmışsa, soyut dünyanın mimarı anlamın üzeri o kadar örtülmüştür. İnsanın anlam diye bir derdinin olmadığı ya da anlamı bulanların arayanlar olduğu dönemdir. Postmodern dönem ise kopmanın yařandđı zaman dilimidir ve bu kopma, anlamı hayatın içinden söküp savurmuştur. Zaman, anlamsızlığın pazara indirilip anlam diye satıldığı zamandır. Oysa anlam yoksa, gerçek de yoktur ve pazarlanan gerçek olmayandır. Söylenebilecek tek gerçek varsa, bu mevzuyu modern (ki dolayısıyla postmodern) paradigmayı kullanarak temize çekmek için yapılan tüm faaliyetlerin birer fantezi olduğudur. Tıpkı Slovaj Źiřek'nin *Yamuk Bakmak*'ta yaptığı gibi. Źiřek, *Yamuk Bakmak*'ta, gerçeğin ne olduğu, nasıl elde edileceği, gerçek değil gerçekliklerin var olduğunu ve

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü, mevlutaltintop@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1731-9064.

** Doktora Öğrencisi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İngilizce İşletme Bölümü, gokhanbak2010@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4520-0930.

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

bu gerçekliklerin içinden nasıl çıkılacağı meselelerine postmodern dönemin içinden bakmayı deniyor.

"Bilim adamları doğruluğu arıyorlar, ara sıra buluyorlar da, sanatçılar doğruluğu aramıyorlar, bu nedenle buldukları da yok; felsefenin ise bilim ve sanat arasında paradoksal bir yeri var, çünkü filozoflar doğruluğu arıyorlar, ama bulamıyorlar" (Dieter Mans'tan aktaran Tepe, 2016, s. 15). Slavoj Źiřek'in *Yamuk Bakmak* adlı eserinde temele aldığı gerçek kavramına yönelik değerlendirme manidardır.

1989 yılında yayımlanan *Yamuk Bakmak*, Tùrkeye 2004 yılında çevrilmiştir. Metis Yayınları etiketini taşıyan kitabın evirisi Tuncay Birkan tarafından yapılmıştır. "Popùler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş" alt başlığını taşıyan iki yüz yirmi altı sayfalık eser, üç blùmden oluşmaktadır.

Źiřek, uyguladığı yöntemi, yamuk bakmak olarak nitelendirmekte ve bu yöntemin gerçeği daha net görmeye yardımcı olacağını savunmaktadır. Ona göre düzgün bakmak, birçok ayrıntıyı kaçırmaya neden olmaktadır ve gerçeğin büyük bir blùm, ayrıntılarda gizlidir. Gözden kaçan ayrıntıların görünmesine olanak sağlayan bir yöntem olan yamuk bakmak, bir kùltürde yer alan yüksek/üst kùltür ile popùler/alt kùltür oğelerinden birer tanesinin seçilerek karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Felsefe, psikoloji, psikanaliz, siyaset, edebiyat ve popùler kùltür ekseninde yüksek oranda film eleştirisi içeren bu yöntemle yapılan çıkarımlar, birçok kùltür oğesine teşmil edilerek nitelendirilebilir ve sınıflandırılabilir özelliğe sahiptir.

Źiřek, yöntemin çıkış noktası ve işleyiş biçimini, n Söz'de net olarak açıklamıştır: Walter Benjamin'e (1892-1940) göre, "bir kùltürün en yüksek tinsel ürünlerini, aynı kùltürün sıradan, bayağı, dünyevi ürünleriyle okumak teorik açıdan yıkıcı ve verimli sonuçları doğuracaktır" (Źiřek, 2005, s. 7). Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Sihirli Flt'ndeki ideal aşık çiftini, Immanuel Kant'ın (1724-1804) evlilik tanımıyla birlikte okumak buna örnektir. Kant'a göre evlilik, "karşı cinsten iki yetişkin şahıs arasında cinsel organları karşılıklı olarak kullanma konusunda yapılmış sözleşmedir" (Źiřek, 2005, s. 7). Źiřek'nin deyişiyle *Yamuk Bakmak*'ta buna benzeyen bir yöntem kullanılmıştır. Karşılaştırma için, üst kùltür temsilcisi olarak seçilen Jacques Lacan'ın (1901-1981) karşısına, alt kùltr temsilen başta Alfred Hitchcock (1899-1980) olmak üzere sinema, film noir, western, bilim kurgu, dedektif romanları, ki eserleri

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

konumlandırılmıştır. Žiřek, Jacques Lacan'ı, kitle kùltürünün kendine has örnekleri aracılığıyla ve onlarla birlikte okumaya çalışmaktadır. Ayrıca bu yöntem uygulanırken metnin içinde Immanuel Kant, Marquis de Sade (1740-1814), Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), Karl Marx (1818-1883), Sigmund Freud (1856-1939), Franz Kafka (1883-1924), James Joyce (1882-1941), Stephan King (1947-) gibi isimlerin yanında birçok yazar, yönetmen ve filme atıfta bulunmaktadır.

Üç ana bölümden oluşan kitabın, Gerçeklik Ne Kadar Gerçektir adlı birinci bölümü, Gerçeklikten Gerçeęe, Gerçek ve Maruz Kaldığı Deęiřimler, Arzunun Gerçeęinden Kaçmanın Yolu şeklinde üç alt başlıktan oluşmaktadır. Žiřek bu bölümde, Lacan'ın gerçek anlayışı çerçevesinde gerçeklikleri ve niteliklerini ele almaktadır. Gerçeęin ne durumda nasıl değişerek gerçekliklere dönüştüğü, bu süreçte maruz kaldığı değişimler ve okur açasından arzunun gerçekliğinden ve gerçekle karşılaşmaktan nasıl kaçabileceğine yönelik değerlendirmeler yapılıyor. Hayatı, "Objet Petit A"¹ olarak tanımlayan Žiřek, gerçeğin ne kadar gerçek olduğu sorusunu cevaplamada Antik Grek felsefesinin iře yarayacağını ileri sürmektedir. Bunlar, Parmenides'in takipçisi Zenon, hocasının iddiasını kanıtlamak için öne sürdüğü paradokslardır.

Zenon'un paradokslarından en ünlüsü, Akhilleus ve kaplumbağayla ilgili olandır. İlyada'da Akhilleus'un Hektor'u yakalamak için boşuna uğraştığını anlatan kısım, Ezop'un "tavşan ve kaplumbağa" fablı ile çaprazlanarak oluşturulan bir metindir. Bu kovalamaca, hiç bitmeyen bir rüya gibidir; kaçan hiçbir zaman yakalanmayacak, kovalayan hiçbir zaman yetişemeyecektir. Konu, hızlılık veya yavaşlık değildir. Herhangi bir şekilde yakalama oluştuğunda, kaçanı kovalamadaki libidinal güç ortadan kalkacağı için bu kaçma-kovalama ilişkisi, hiçbir zaman sonlanmayacak ve hareketsizlik ortaya çıkacaktır. İkinci paradoks, Herakles'in sürekli attığı ok ile ilgilidir. Zenon'a göre atılan oklar, mekân içinde bir yer işgal ettiği için hareket söz konusu değildir. Bu durum hareket ederken birden çakılıp kalmaya veya rüyalaradaki hareketli hareketsizliğe benzemektedir. Herakles'in durumu, tıpkı taşı yokuş yukarı iten ama bir türlü zirveye ulaşamayan Sisifos veya ölmeyerek durmadan ızdırap çeken Tantalos'ta olduğu gibi, sürekli aynı şeyi yapmaya mahkûm

¹ Objet Petit A: Hiçbir zaman gerçekleşmeyen ve gerçekleşmeyecek olan, sonlanmayan arzu anlamına gelmektedir.

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

edilmeye benzemektedir. Herakles'in ok atmayı, Sisifos'un taşı itmeyi veya Tantalas'un ızdırap çekmeyi bırakması, eylemin yarım kalmasıyla sonuçlanacaktır. Burada, hareketli bir hareketsizlik söz konusudur. Zenon'un üçüncü paradoksu, gidilen bir mesafenin hiçbir zaman bitirilemeyecek olmasıdır. Herhangi bir yere giden kişi, gittiği yolun her aşamasında, kalan yolun yarısını tamamlamak zorundadır ve bu sonsuza kadar devam etmektedir. Dolayısıyla, amaca ulaşamamanın nedeni olarak bir hareketli hareketsizlik söz konusudur. Buradaki asıl mesele, eylemin sonuçlanması değil, eylemi yapıyor olmaktır. Çünkü süreci devam ettiren şey, eylemin libidinal ekonomisidir.

Hitchcock Hakkında Asla Çok Şey Bilinmez, başlıklı ikinci bölümde Külyutmazlar Nasıl Yanılır, Hitchcockçu Leke, Pornografi-Nostalji-Montaj: Bir Bakış Üçlüsü şeklinde üç alt başlık yer almaktadır. Žižek bu bölümde, Hitchcock'un filmlerinde yer verdiği sahneler eşliğinde izleyiciyi yanılttığının izi sürmektedir. Hitchcock'un farkı, film çekimlerinde kullandığı ve alışıldık olmayan tekniklerden ileri gelmektedir. Bu teknikler arasında leke, kaydırmalı teknik, Öteki'nin bakışı gibi yöntemlerle alanlar açarak izleyiciyi başka bir boyuta taşımaktadır. Çektiđi sahneler ve oluşturduğu atmosfer aracılığıyla bir suçluyu masum, bir mazlumu suçlu gösterebilmektedir. Hitchcock kendine has yönetmenlik numaralarıyla, toplumsal normları rafa kaldırabilmektedir.

Žižek'ye göre, Hitchcock filmleri oral, anal ve fallik evrelerine göre oluşturur. Oral evre sıfır derecesidir, filmin ve montajın herhangi bir anlamı yoktur. Dođal, kendiliğinden, dolaysız ve efektsiz sessiz komedi filmleri buna örnektir. Bu tür filmlerde kadrajda görünen görünür, görünmeyen tabii olarak kalır. Žižek, anal evrede montajın devreye girdiğini belirtmektedir. Bu evrede film kesilir, ayrıştırılır, eklenir, araya yeni şeyler sokulur, metaforik anlamlar üretilir veya gösterilmek istenen vurgulanır. Fallik evrede ise bilinçaltı ve bilinçdışına seslenilir. Çekim açıları, renkler, sesler insandaki iç-dış gerilim hesaba katılarak oluşturulur. Özellikle korku, dehşet, üzüntü, hüzün, suç, bastırılmış duygular ön plana çıkarılır. Bu akışta, ön planda bir şeyler olurken arka planda da mutlaka olumsuz veya kötücül şeyler olmaktadır. Normal görünen akışın içinde tekinsiz unsurlar bulunmaktadır.

Bilinçaltını ve bilinçdışını yetkinlikle kullanan Hitchcock, izleyicisini manipüle etmeyi başarmaktadır. İnsanların bilinçaltında

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

bulunan güvensizlik, ötekilik, suçluluk, korku, cinsellik gibi konuları tahrik edebilmenin yollarını bulmuştur. Seyirci, bu paralel işleyişe ortak edilerek gerginlik yaşaması sağlanmakta ve büyölü fantezi ile rasyonelleşmiş irrasyonel yanılısma bir arada verilmektedir. Hitchcock, bütölün bu süreçlerde Freudcu anlamda izleyicinin libidinal potansiyelini kullanmakta ve cinsel haz kozunu her daim tetikte tutmaktadır. Žižek'ye göre Hitchcock, ideal olanı anlatırken âdeta kamerayı izleyicinin bilinçaltına yönlendirir ve oradaki libidinal dürtüyü harekete geçirir. Burada yapılan, konuyu tersine çevirmedi; yönetmen kendi konusunu değil, izleyicinin kendisini anlatmaktadır. Hitchcock izleyicisi üzerinde o kadar etkilidir ki onda, izledikleri üzerinden suçluluk psikolojisi bırakabilmektedir.

Fantezi, Bürokrasi, Demokrasi başlıklı üçölncü bölölümün alt başlıkları: İdeolojik Sinhome, Postmodernlięin Müstehcen Nesnesi, Biçimsel Demokrasi ve Huzursuzlukları şeklinindedir. Bu bölölümde birçok kavram ve konu bir arada değerlendirilir. Ses, ikinci bölölümde yoğun değinilen görölntü kadar etkilidir. Sinemada sesin ideolojik kullanımının psikanalitik çölzömlenmeleri yapan Žižek, sesin de görölntü kadar bilinçaltıyla ilişkili olduğu ve hayatın içine sirayet ettiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, görölntü için mümkün olandan fazlasının ses ile yapılabileceğini ileri sürmüştür. Ses ile korku, dehşet, cinsellik, gerilim, telaş, endişe verilebilir. Böylece ortam tekinsizleştirilerek bilinçaltına hitap edilirken, bilinçdışı harekete geçirilebilir. Sesi aktarırken de tıpkı görölntüdeki montajda olduğu gibi teknikler kullanılarak değişime uğratılabilir. Son kertede sesin üzerinde oynanarak gerçeğin manipölle edilmesi yoluyla yeni gerçeklikler oluşturulabilir.

Bu bölölümün bir diğer önemli konusu, Kafka ile James Joyce karşılaştırmasıdır. İki edebiyatçüyü karşılaştırarak modernite-postmodernite üzerinden tartışan Žižek, çoğunlukla yapılan değerlendirmenin aksine Kafka'nın postmodern düşünceye, Joyce'un ise modern düşünceye yakın olduğunu ileri sürer. Modernite ve postmodernite, Kafka ile James Joyce edebiyatı karşılaştırılarak açıklanabilir. Kafka genel olarak modernite, Joyce ise postmodernite ile ilişkilendirilir. Oysa işledikleri konulara ve işleyiş biçimlerine bakıldığında Kafka'nın tarzının, postmoderniteye daha yakın olduğu görölür. Öte yandan kaymalar vardır. Fakat Joyce'un tarzı, modernitenin anlamsal çerçevesiyle daha fazla örtüşmektedir. Bu karşılaştırma,

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

bölümün bir diğer konusu olan modernite ve postmodernite tartişmasını ortaya çıkarmaktadır. Kitap sonlarına doğru demokrasi kavramına değinen Žiřek'ye göre demokrasi, birçok açıdan paradoksaldır. Çünkü demokrasi eşitlik, görevler, haklar, örgütlenme tarzları gibi konularda hem çelişmekte hem de ayrıştırmaya neden olduğu toplumu, atomize ederek pasifleştirmektedir. Dolayısıyla demokrasinin, vadettikleri ile gerçekteleştirdikleri üzerinden değerlendirildiğinde büyük bir zıtlık yumağı olduğu gör÷lmektedir.

Yamuk Bakmak'ın iyi anlaşılması için iki önemli konudan ilki, metinde değinilen düşünürün, kitap ve filmlere dair hatırı sayılır birikimidir. İkincisi ise Lacan'ın psikanaliz anlayışı ve kavramlarına olan aşınalıklıdır. Bu durum doğal olarak Freud'dan miras kalan literatürü de dikkate almayı gerektirmektedir. Bu literatürün metne yansıyan en yalın biçimi, cinsellik ve libido başta olmak üzere korku ve endişe kavramları şeklinde özetlenebilir. Buradaki en önemli vurgu, korku ve endişenin de cinsellik ve insanın libidinal potansiyeli üzerinden yapılmasıdır. Sadizm, mazoizm, fetişizm gibi uç eğilimler, histeri ve sapıklık gibi kişilik bozuklukların psikanaliz yorumu, normal addedilenin tam tersi olacağı şeklindedir. Psikanalize göre insandaki ölme (intihar) ve öldürme arzusu (katl), birbirine geçişken hâldedir. Bu bağlamda *Yamuk Bakmak* kitabının, genel olarak aşırılık biçiminde kabule edilen şeylerin, normallik sınırları içinde olduğu izlenimi veren bir alt metne sahip olduğu gör÷lmektedir. Sinemadaki montaj yöntemine atıfla anlatılan bu durum, iyi-kötü karakter diyalektiği açısından iyilik ve kötülüğün, nasıl değişken olabileceği ya da üretilen suni gerçekliğin, nasıl gerçeğin yerine geçebileceği izah edilmeye çalışılmaktadır. Buradan hareketle bürokrasi ile demokrasi kavramlarını, modernite ve postmodernite ilişkilendirmesiyle açıklanmayı deneyen Žiřek, insanın popüler kùltür içinde büyük bir yanılsama yaşadığını, gerçeğin değil üretilmiş gerçekliklerin içinde olduğunu savunmaktadır. Bu durumun psikanaliz yorumu, yaşanan bu süreçlerin aslında insanın özünde var olduğu, bilinçaltında karşılıklarının bulunduğu ve dolayısıyla eyleyenin yine insanın kendisi olduğu yönündedir. Bununla birlikte en baştan beri değinilen cinsellik ve libidinal arzuyla yapılan tüm eylemler de aynı perspektiften değerlendirilmektedir. Varlığın ve eylemlerin genelde psikanaliz, ama özelde cinsellik üzerinden açıklanmaya çalışılması, metnin en büyük kamburu olmaktadır. Žiřek, birinci bölümde gerçeğin hiçbir zaman ulaşılamayacak bir boyut olduğunu, ikinci bölümde son

Altıntop, M. & Bak, G. (2023). Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10), 125-131.

derece kolay biçimde kurgulanarak insanlara sunulduğunu ve üçüncü bölümde de insanların bu sahte gerçeklikler içinde yaşadığını savunmaktadır. Bütün bu süreçler sonunda geline nokta, popüler kùltürdür. Öncelikle Žižek yönteminin, bir sosyal bilimci için son derece heyecan verici bir metot olduğu ortadadır. Burada karşılaştırma dinamiklerinin, muazzam bir anlam derinliği bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir. Fakat öte yandan iyi bir polemikçi olan Žižek, kendi ayağına sıkılmış gözükmektedir. Zira insana dair her şeyi, psikanaliz bağlamında açıklamaya çalışmak, meseleyi sadece çözülemez hâle getirmekle kalmayıp sulandırmanın da önünü açmaktadır. Dolayısıyla, çalışmanın girişinde belirtildiği üzere, modern/postmodern perspektifteki tüm bakış ve yapılan tüm yorumlar gibi, Žižek'nin bakışı ve yorumu da bir fanteziden öte değildir.

Kaynakça

- Tepe, H. (2016). *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Žižek, S. (2005). *Yamuk Bakmak: Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriř*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.